biblioteca școlarului

ALEXANDRU DAVILA

VLAICU-VODĂ
BALADA STRĂMOȘILOR

LITERA INTERNAȚIONAL

biblioteca școlarului

ALEXANDRU DAVILA

VLAICU-VODĂ

București • Chișinău
LIBERA INTERNAȚIONAL

Colecţie iniţiată şi coordonată de Anatol Vidraşcu şi Dan Vidraşcu
Concepţia grafică a colecţiei şi coperta: Vladimir Zmeev
Ediţia, tabel cronologic şi referinţe istorico-literare
de Constantin Mohanu
Ilustraţii de Alex Ussov
Textele din ediţia de faţă sunt reproduse după:
Alexanru Davila, *Vlaicu-Vodă,* Bucureşti,
Editura Minerva, 1979.

REFERINŢE ISTORICO-LITERARE:

E. Lovinescu,
Pompiliu Constantinescu,
Liviu Rebreanu, N. Davidescu,
Constantin Ciopraga, Mihai Vasiliu,
G. Călinescu, Tiheriu Avramescu, Dumitru Micu,
Mircea Popa, Ovidiu Papadima, Victor Eftimiu,
Paul I. Prodan, Constantin I. Nottara,
Ion Manolescu, Al. Piru,
Ion Negoiţescu

Editura „Litera Internaţional“
O. P. 61; C.P. 21, sector 1, Bucureşti, România
tel./fax (021) 3303502; e-mail: info@litera.ro

Grupul Editorial „Litera“
str. B. P. Hasdeu nr. 2, mun. Chişinău, MD-2005, Republica Moldova
tel./fax (3732) 292 932, 294 110, fax 294 061;
e-mail: litera@litera.ro

Prezenta ediţie a apărut în anul 2003 în versiune tipărită
şi electronică la Editura „Litera Internaţional“
şi Grupul Editorial „Litera“.
Toate drepturile rezervate.

Editori: *Anatol şi Dan Vidraşcu*
Lectori: *Tudor Palladi, Petru Ghencea*
Tehnoredactare: *Lorina Gîncu*

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic din Chişinău.
Comanda nr. 30...

CZU 821.135. 1 ....
B-

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii
Davila, Alexandru
Vlaicu-Vodă / Alexandru Davila (Bibl. şcolarului, col. iniţ. şi coord. Anatol şi Dan Vidraşcu; conc. gr. col. şi cop. / Vladimir Zmeev; serie nouă, nr. ...). B.: Litera Int., Ch.: Litera, 2003 (Combinatul Poligrafic). 3.. [p].
ISBN 9975-74-... — ISBN 973-...
821.135. 1 (478)-1

ISBN 9975-74-554-7
ISBN 973-7916-56-5

© LITERA INTERNAŢIONAL, 2003
© LITERA, 2003

TABEL CRONOLOGIC

1862

12 februarie
Se naşte, la Goleşti, Aşexandru Davila, fiu al generalului doctor Carol Davila şi al Anei, născută Racoviţă, nepoata lui Dinicu Golescu.

1869-1872

Începe şcoala primară la Goleşti; învăţătorul îi apropie pe şcolari de texte literare valoroase ca *Baladele*, *Doinele* şi *Lăcrimioarele* lui V. Alecsandri şi *Cântarea României* de Alecu Russo. În familie mama sa îl creşte „în evlavia neamului românesc“, cum va mărturisi mai târziu Alexandru Davila.

1872-1874

Continuă instrucţiunea la Şcoala literară cu limba de predare germană din Bucureşti şi urmează clasele gimnaziale la Institutul particular „V. A. Urechia“ din Bucureşti. În capitală cunoaşte pe V. Alecsandri, Şt. O. Iosif şi pe pictorul N. Grigorescu. În 1874 îşi pierde mama, „victimă a unui accident nenorocit“.

1876-1879

Urmează cursurile liceului „Saint Louis“ din Paris. În 1877, când izbucneşte Războiul de Independenţă, Alexandru Davila, împreună cu Vintilă, C. A. Rosetti, Dinu Graur şi Lambru Vasilescu cer să se înroleze voluntari, dar cererea le este respinsă de ministrul de Război, pe motiv că sunt prea tineri. Printre colegii lui Alexandru Davila de la Paris se numără doi francezi de care se simte atras: George Feidean – viitorul comediograf şi Jacques de Ferandy – viitorul societar al Comediei Franceze. În capitala Franţei cunoaşte pe tinerii români veniţi la studii aici: Nicu Xenopol, N. Filipescu, Take Ionescu, dr. I. Contacuzino, V. Morţun – viitoare personalităţi ale vieţii politice, culturale şi ştiinţifice româneşti.

Mama scriitorului

1879

martie
Dintr-o neglijenţă la teza de latină este respins la examenul de bacalaureat, ratând astfel înscrierea la şcoala

militară Saint-Cyr, cum intenţiona. Îl cunoaşte acum pe poetul Paul Verlaine, la cafeneaua „La Source“ de pe bulevardul Saint-Michel.

1880

Scrie, în limba franceză, prima sa poezie: *Au peuplier de la maison* (*Plopul casei*), dedicată plopului din faţa casei din Cotroceni în care locuia.
Februarie
Se prezintă din nou la examenul de bacalaureat, pe care îl trece fără probleme.

1881

Alexandru Davila este numit ataşat supranumerar la Ministerul de Externe.

1882-1883

Este ataşat la legaţiile României din Bruxelles şi Roma.

1883

Revine la Bucureşti; este numit secretar al ministrului de Externe D. A. Sturza. Este şi profesor de limba franceză la Azilul „Elena Doamna“ din Bucureşti. Regizează şi piese de teatru care se reprezentau în faţa familiei regale.

1884

Renunţă la cariera diplomatică; este numit inspector de poliţie în Bucureşti.
22 martie
Este prezent la teatrul Naţional unde au loc premiera piesei *Fântâna Blanduziei* de V. Alecsandri.
13 noiembrie
Asistă la prima prezentare de la Teatrul Naţional a piesei *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale.
Moare tatăl său, Carol Davila, care a organizat medicina militară românească, mai ales în timpul Războiului de Independenţă din 1877–1878.

1885

Publică poezii în *Revista literară* a lui Alexandru Macedonski şi colaborează la *Epoca* şi *Independenţa română* cu cronici teatrale.
5 decembrie
Se căsătoreşte cu Ortansa Keminger de Lippa, fostă elevă a sa la Azilul „Elena Doamna“. Vor avea doi copii: Citta, născut în 1886 şi Teodor, născut în 1888.

1888

noiembrie
Alexandru Davila este numit subprefect de Tulcea. Divorţează de Ortansa Keminger, aceea din cauza căreia se va sinucide Alexandru Odobescu.
Scrie în limba franceză poeziile: *La lune*, *A une mondaine*, *A un amie*.

1888-1889

Colaborează asiduu cu articole şi cronici dramatice la revista *Literaturǎ* şi *artă română*.
Începe să ţină un „Jurnal intim“ scris în limba franceză.
La Goleşti scrie poezia *Visul*.
În martie 1889 călătoreşte la Budapesta.

1897

A fost „mult timp bolnav“ – aşa cum declara sora lui – Felicia Racoviţă.

1900

Solicită Direcţiunii Generale a Teatrului

concesionarea, pe timp de trei ani, a Operei, obligându-se „a da pe fiecare an câte o ofertă absolut nouă pentru publicul bucureştean şi câte trei opere din repertoriu cântate în întregimea lor în limba românească“, dar nu i se aprobă.

24 martie

Se reprezintă prima sa piesă de teatru, scrisă în franceză, *Le cotillon* (*Fusta*).

1901

În casa lui Ulpiu Hodos, din strada Dionisie, Alexandru Davila citeşte piesa sa *Vlaicu-Vodă*, prima parte dintr-o trilogie, *Mirciada*, şi care urma să mai cuprindă încă două piese intitulate *Dan-Vodă* şi *Mircea cel Bătrân*.

Au fost de faţă Petre Grădişteanu, Iacob Negruzzi, D. Olănescu-Ascanio şi alţii. Celelalte două piese n-au fost definitivate, astfel că Alexandru Davila rămâne în lietarura română doar prin *Vlaicu-Vodă*, considerat însă o „capodoperă“.

1902

12 februarie

În ziua în care Alexandru Davila,

împlinea 40 de ani, pe scena teatrului Naţional din Bucureşti se reprezintă pentru prima dată *Vlaicu-Vodă*, din distribuţie făcând parte actori de prestigiu: Constantin I. Nottara (Vlaicu-Vodă), Argatha Bârsescu (Doamna Clara), Aristide Demedriade (Mircea Basarab), Zaharia Bârsan (Pârcălabul curţii), I. Dumitrescu (Rumân Grue), Tony Bulandra (solul sârbesc) ş. a.

La Editura Socec din Bucureşti se tipăreşte prima ediţie din *Vlaicu-Vodă*, dramă în 5 acte, în versuri.

În *Sămănătorul* publucă poeziile: *Revedere*, *Pasăre sfioasă* şi inimitabila *Balada strămoşilor*.

1904-1905

1 februarie

Realizează pantomima-balet *Basmul cu domniţa în vis*. Este numit director al Teatrului Naţional, funcţie în care rămâne până în 12 martie 1908. Cultura aleasă, bunul gust şi energia de care dă dovadă îl ajută pe noul director să imprime o linie nouă, benefică, primei scene româneşti, în ciuda unor atacuri dezlănţuite la început de revistele *Teatrul, Săptămâna* şi ziarele *Voinţa naţională* şi *Epoca*.

1905-1906

Pe lângă opere clasice din repertoriul universal de Plaut, Molière, Shakespeare, Al. Dumas–fiul, noul director trece în reperztoriu lucrări dramatice reprezentate

Viitorul dramaturg cu tatăl său, generalul Carol Davila

de autori români: *O scrisoare pierdută* şi *Năpasta* de I. L. Caragiale, *Răzvan şi Vidra* de B. P. Hasdeu, *Despot-Vodă* de V. Alecsandri.

1906-1907

Stagiunea se deschide cu piesa *Despot-Vodă* de V. Alecsandri.

1907

Publică poemul epic *Ileana Cosinzeana*.

1907-1908

Teatrul Naţional îşi deschide stagiunea cu *Răzvan şi Vidra* de P. B. Hasdeu.

1908

12 martie
Datorită manifestaţiilor studenţeşti împotriva unor reprezentanţi de gală în limba franceză pe scena Teatrului Naţional, Alexandru Davila este obligat să-şi dea demisia din funcţia de director al Teatrului Naţional şi director general al teatrelor. Bilanţul celor trei ani de directorat este strălucit: a ridicat numărul reprezentanţiilor pe stagiune de la o sută la trei sute şi a întreit bugetul teatrului.

Ar.Demetriade în rolul lui Vlaicu-Vodă

În locul lui este numit Pompiliu Eliade.

1909

iunie
Apare ediţia a doua din *Vlaicu-Vodă*. Alexandru Davila înfiinţează o companie dramatică „Davila“, cu statut propriu, prima trupă de teatru particulară, liberă de „sacra protecţie oficială“, alcătuită din Maia Giurgea, Marioara Voiculescu, Romald Bulfinsky, Niculescu-Buzău, Tony Bulandra şi Lucia Sturdza-Bulandra. Compania va fiinţa până în mai 1912.
12 septembrie
Se inaugurează prima stagiune a Companiei dramatice „Davila“ cu prologul *Începem!* de I. L. Caragiale şi cu piesa *Stane de piatră* de H. Sudermann; din distribuţie, alături de însuşi Al. Davila, fac parte eminenţi actori: Ana Luca, Jeny Metaxa-Doro, N. Ranner, Romald Bulfinsky, Marioara Voiculescu, G. Storin, Tony Bulandra, Ion Manolescu.
Septembrie
Participă la şedinţa de constituire a Societăţii Scriitorilor Români ţinută în amfiteatrul liceului „Gheorghe Lazăr“, fiind unul din membrii fondatori ai Societăţii.

1910

Alexandru şi Nicolae Xenopol îi propun să facă parte din comitetul de redacţie al revistei *Ţara nouă*. Într-un articol, publicat în revista *Scena*, Liviu Rebreanu arată, la un an de la înfiinţarea Companiei dramatice „Davila“, meritele incontestabile ale spectacolelor reprezentate, „cele mai desăvârşite dintre câte s-au pomenit vreodată pe scena românească“.

1912

16 octombrie
Din iniţiativa lui N. D. Cocea şi a lui

Al. Davila începe să apară revista *Rampa*, care, cu unele întreruperi, continuă până în 1948.
Noiembrie-decembrie
Al. Davila publică în revista *Scena* primul act din drama istorică *Sutaşul Traian*, rămasă neterminată.

1912

mai
Se destramă Compania dramatică „Davila“ prin reîntoarcerea celor mai valoroşi actori la Teatrul Naţional.
Ia fiinţă Compania dramatică „Voiculescu-Bulandra“.
18 octombrie
Alexandru Davila este numit pentru a doua oară în funcţie de director al Teatrului Naţional din Bucureşti şi director general al teatrelor, funcţie în care va rămâne până în ianuarie 1914.
Pe lângă Teatrul Naţional din Bucureşti, se înfiinţează – cu concursul lui Al. Davila – un atelier de decoruri pentru toate teatrele naţionale din ţară şi se iniţiază cursuri de dans, cor, figuraţie.

1913

Se declanşează polemica privind paternitatea piesei

Vlaicu-Vodă, pe care unii scriitori şi oameni de treatru i-o atribuie – pe nedrept – lui Alexandru Odobescu.
Decembrie
Alexandru Davila, dorind să introducă un spirit novator, modern, în teatrul românesc, expune un proiect de modificare a Legii teatrelor. Negăsind ecou nici la confraţi, nici la toţi actorii, îşi înaintează demisia din funcţiile avute.

1914

4 ianuarie
Părăseşte funcţia de director al Teatrului Naţional din Bucureşti şi director general al teatrelor.
Continuă să lucreze la *Sutaşul Traian*, dar piesa istorică rămâne neterminată.

1915

5 aprilie
Cade victimă unui atentat: în urma loviturilor de cuţit primite în cap, Al. Davila rămâne paralizat până la sfârşitul vieţii, în îngrijirea surorei lui Elena şi într-o situaţie materială precară.
Direcţia general ă a teatrelor îi acordă un premiu pentru munca depusă în anii când a deţinut funcţia de director.

1917

Publică *Duda şi Mura*, o scenetă subintitulată *hotă*, în care pune faţă în faţă un ţăran invalid de război, Mura, rămas singur, şi Duda, „o poamă de boier“.
În revista *Scena* publică *Scrisori către actorul X*, reluate în volumul *Din torsul zilelor*.

1918

În aceeaşi revistă *Scena* publică *Vorbe de clacă*, o povestire dialogată în versuri, „un fel de „piesă într-un singur act“, precum şi *Balada dactililor* şi *Colindă de primăvară*.

1921

Îi apare ediţia a III-a din *Vlaicu-Vodă*.

1923

Traduce piesa *Ulcica spartă* de scriitorul german Heinrich von Kleist. Colaborează cu

TEATRUL NAȚIONAL

SOCIETATEA DRAMATICA

MARȚI, 12 FEBRUARIE 1902

SE VA REPREZENTA PENTRU PRIMA OARĂ

VLAICU-VODĂ

Dramă în 5 acte și în versuri de D-nu ALEXANDRU DAVILA.

Decorurile sunt de D-nii NICOLAI GIUGLARIS. — Costumele sunt de D-nu ILIE BERCHER

DISTRIBUȚIA

INCEPUTU LA 8½ ORE SEARA PRECIS

articole la revista clujeană *Cultura poporului*.

1925

Îi scrie filologului Ovid Densusianu: „Problema alfabetului românesc mă preocupă de vreo 20 de ani. Îndrăznesc să vă prezint studiul meu“. Studiul apare în revista *Cultura poporului* și va fi inclus în *Torsul zilelor*, vol. I (1928). Apare ediția a IV-a din *Vlaicu-Vodă*.

1928

La Craiova, la Editura Oltenia, îi apare *Din torsul zilelor*, vol. I, II (volumul III se tipărește postum). Scrierea – mozaic de amintiri, evocări, eseuri și articole – prezintă o importanță deosebită pentru istoria teatrului și literaturii române de la început de secol XX.

La apariția primului volum, Camil Petrescu scria entuziasmat: „Și iată că acum, după mai bine de un sfert de veac, apare, la Editura Oltenia, primul volum *Din torsul zilelor*. E o culegere de articole, un material imens, de o mare valoare documentară și literară. Sunt amintiri despre familia regală, despre fruntașii vieții culturale (începând cu o minunată evocare a lui Paul Verlaine) de care nimeni nu se va putea lipsi atunci când va dori să evoce o epocă, de acum dispărută. Toate scrise într-un stil ce unește truculența cu preciziunea, într-un mod care deosebește pe artistul de rasă“.

1929

19 iunie

Lui Alexandru Davila i se acordă Premiul național pentru literatură, în valoare de 100.000 lei.

19 octombrie

Se stinge din viață la București, în spital, datorită unei uremii provocate de o boală de rinichi de care sufera mai de mult. Este înmormântat la Cimitirul Militar, fiind condus pe ultimul drum de actori, oameni de teatru și scriitori. Au rostit cuvinte însuflețite de adio actorul Aristide Demetriade, Vasile Enescu ș.a.

LAICU-VODĂ

PRECUVÂNTARE [1]
(la ed. V)

O producţie a închipuirii omeneşti nu trebuie zisă definitivă cât mai e în viaţă autorul ei. Deci, nici acest al cincilea avatar al lui Vlaicu nu trebuie considerat ca fiind cel de pe urmă.

După numeroase îndreptări şi prescurtări, acesta este însă, până una-alta, textul pe care aş dori să-l întrebuinţeze teatrele care ar juca această piesă.

Experienţa mea de douăzeci şi şapte de ani mi-a dovedit că un spectacol nu trebuie, în zilele noastre, să depăşească vreo trei ore, cu antracte cu tot.

Consecvent acestei păreri, am prescurtat piesa mea într-astfel încât să nu ocupe scena mai mult de vreo trei ore.

Nu m-am atins de caracterele personagiilor, ci numai de tiradele lor. Îndreptările au avut de ţintă unele versuri şi tranziţii.

Nu am suprimat, îndeosebi, nici un cuvânt vechi pentru că aceste cuvinte sunt, cred eu, la locul lor.

Limba folosită de mine este aceea a poporului românesc, nu există în Vlaicu-vodă cuvinte sau locuţii care să nu fie întrebuinţate în vreun colţişor al României.

Aprilie 1929 *A. DAVILA*

[1] Această *Precuvântare* însoţeşte şi ediţiile III, IV *(n. ed.)*

Mamă

Care mai presus de toate
Datina străbună proslăvind-o,
Ne-ai sădit în suflete credinţa
Întru reînvierea neamului
Acest rod al învăţământului
tău îl închin

POMENIRII TALE

PERSONAGIILE

VLAICU-VODĂ, domnul ţării
RUMÂN GRUE, credinciosul lui
MIRCEA BASARAB, nepotul domnului
COSTEA MUŞAT
BANUL MIKED
SPĂTARUL DRAGOMIR
GROZA MOLDOVEANUL
PREACUVIOSUL NICODIM
PALA ITALIANUL
BARONUL KALIANY
VLAD DOBCEANUL
MANEA
ALDEA ALGIU
ROMÂN HERESCU
MURGU
BALDOVIN
PÂRCĂLABUL CURŢII
SOLUL SÂRBESC
MOŞ NEAGU
UN CĂUŞEL
ÎNTÂIUL BOIER
AL DOILEA BOIER
AL TREILEA BOIER
ÎNTÂIUL MOŞNEAN
AL DOILEA MOŞNEAN
UN BOIER BĂTRÂN
CLARA-DOAMNA, mama vitregă a lui vodă şi mama bună a domniţei Anca
DOMNIŢA ANCA, fiica doamnei Clara şi soră, despre tată, cu vodă
SANDA
UN COPIL DE CASĂ
BOIERI – OSTAŞI – MOŞ – NENI etc.

Acţiunea se petrece pe la 1370, la Curtea de Argeş.

Actul I

Teatrul reprezintă o poiană muntoasă şi sălbatică de unde se vede valea Argeşului. La mijloc, spre fund, tulpina scorburoasă a unui vechi stejar trăsnit. La dreapta o stâncă mare, concavă. Buşteni, buturugi etc. E o seară luminoasă. Lumina lunii bate în mijlocul poienii.

Scena I

PALA, MOŞ NEAGU

(Scena rămâne câtva goală: apoi apare, din stânga, moş Neagu căutând cu luare-aminte. El face semn în culisă, de se arată şi Pala. Ei înaintează în scenă şi se asigură că sunt singuri.)

MOŞ NEAGU

Am ajuns, jupâne Pala.

PALA

Drace! Locu-i fioros
Ca de vrăji

MOŞ NEAGU

Sau vrajbe. Iată şi stejarul scorburos.

PALA

De minune.

MOŞ NEAGU

Dar, jupâne, ierte-mi-se o-ntrebare:
Ce pândeşti aci?

PALA

Habar n-am.

MOŞ NEAGU

Ba nu, zău?

PALA

He! mi se pare
Că te joci de-a hămişliul[1]

MOŞ NEAGU

Hămişliu, eu? N-am nici gând.
Ce să aflu de la tine ce nu ştiu de mult?

PALA

De când?

MOŞ NEAGU

De când casc la curte ochii. Decât să mă râzi, mai bine
Te-ai încrede şi m-ai crede.

PALA

Ce să cred?

MOŞ NEAGU

Ce se cuvine,
Vino... Ia priveşte-n vale, despre târg.

PALA

Ei? ce e?

[1] Hămişliu însemnează şiret *(n.a.)*.

MOŞ NEAGU

Vezi
Două umbre, aşa strânse una de-alta, dă să crezi
C-ar fi numai una.

PALA

Şi-apoi?

MOŞ NEAGU

Dar sunt două: e domniţa
Anca şi cu Mircea-domnul.

PALA

Ce spui?

MOŞ NEAGU

Amândoi din viţa
Basarabilor.

PALA

Prea bine. Dar ce cată?

MOŞ NEAGU

Se iubesc.

PALA

Ce? Nepotul cu mătuşa?

MOŞ NEAGU

Ce e drept că se-nrudesc.

PALA

Şi apoi?

MOŞ NEAGU

Păi … ei sunt ţinta.

PALA

Care ţintă?

MOŞ NEAGU

Vezi, jupâne
Că ei vin încoa, chiar unde stai la pândă?

PALA

(pricepând)

Mă rumâne,
Or eşti hămişliu ca vulpea, sau grozav eşti de nătâng!
He! ce-i pasă doamnei Clara că doi bieţi copii se strâng,
Noaptea,-n braţe!

MOŞ NEAGU

(după gândire)

Oh! atuncea, ştiu pe cine...

PALA

Zău? Pe cine?

MOŞ NEAGU

(îngrijorat)

Pe boieri...

PALA

(nepăsător)

O fi.

MOŞ NEAGU

Stăpâne, oh! Atunci amar de tine!
Pentru dânşii eşti vrăjmaşul, veneticul, un lătin;
Că, deşi de mult în ţară, ai rămas ce eşti: străin.
Eştri străin, jupâne Pala. Mii de patimi asmuţite
Stau la pândă, te-nconjoară; şi boierii au cuţite
Ce ucid, deşi sub haină tu porţi zale de oţel.

– Za subţire de Milano, împletită mărunţel. –
Pază bună-n aşa vremuri pentru omul doamnei Clara,
Care,-n ciuda Ohridimei, catolicizează ţara.

PALA

Moşule, tu ţii cu dănşii!

MOŞ NEAGU

Eu! Că doară nu-s român!
Sunt maghiar, ca Clara-doamna. Şi-apoi, tu-mi eşti bun stăpân.
Dar îţi zic: fă ochii-n patru; de boieri să-ţi fie teamă:
E-n primejdie iscoada când e taina mai de seamă.
Am aflat şi eu destule despre ce-aştepţi aci.

PALA

Ce?

MOŞ NEAGU

He! multe! Tu eşti mândru că te vei învrednici
Să spui, mâine, Clarei-doamnii ce-au făcut aci boierii;
Mândră e şi Clara-doamna, azi – când frânele puterii
Par pe mâini a-i fi lăsate de nevrednicul voivod – ;
Mândră şi papiştăşimea că se-nfige prin norod;
Şi e mândru Kaliany – ce-şi închipuie, nerodul,
Că el toate le-nstrunează, sfatul, doamna şi voivodul –
Toţi-îs mândri, toţi-îs falnici.
Vodă singur e smerit.
Dar smerenia-i e umbră, ce de pizmă l-a ferit.
El mereu în ea se-afundă şi, cucernic, pururi tace;
Dar din umbră şi tăcere vodă face şi desface.
Îi ajunge – ca să ţină toate-n mâna sa de fier –
Să-l priceapă Rumân Grue – Grue, ce nu-i nici boier –
Ce cutreieră domnia şi, pe-ascuns, orânduieşte
Ce, pe-ascuns, gândeşte vodă, şi, pe-ascuns, îi porunceşte.

Şi, de-s frâne şi zăbale între voi – voi toţi – şi el,
I-a lui frâna; iar a voastră, doar zăbaua de oţel.
– Astfel se rostesc bătrânii din adâncul cugetării;
Însă voi nu le daţi seamă şi tociţi răbdarea ţării
Şi-a lui vodă.

PALA

Taci, moşnege. Vlad, cucernicul voivod
Este domn fără domnie şi voivod fără norod.
N-are oaste, n-are curte, abia streji – o mângâiere
Ca să-şi dea măcar cu gândul c-are o umbră de putere, –
Despărţit, prin Clara-doamna, de nebunii ce l-au pus
Să se lupte cu crăimea şi biserica de-Apus,
– Şi, deşi cu vitejie cucerise Făgăraşul,
Şi, deşi arsese Alba, drept răsplată că vrăjmaşul
Îi prinsese robi suroră şi cumnat, pe Straşimir,
Totuşi – de când oropsit e vel-spătarul Dragomir –
Vlaicu, ca-ntr-un vis, pierdut-a judecata lui săracă;
Şi, de-i domn, e că se-ndură doamna, buna lui dădacă.
El nu e nimic. Iar Grue – crede-mă, că bine ştiu –
Îi jăleşte ca pe-o babă văduvă de timpuriu;
Şi, de umblă prin domnie, asta numai ca să-i spună
De-i belşug sau sărăcie, or de-i vremea rea sau bună.

MOŞ NEAGU

Fie! Dar boierii mişcă; s-ar putea să nu mai vrea
Să-i frământe sub călcâie, pururi, o muiere rea.
De-l târăşti prin bătătură, vorba ceea, rupi zăblăul,
Închisorile sunt pline şi-ntr-o zi...

PALA

Avem călăul!
Du-te-acum. Fii fără grijă; mi-am pus zaua de oţel.

Şi-apoi, scorbura e mare şi m-oi face mititel

(Moş Neagu îl ajută să intre în scorbură.)

MOŞ NEAGU

Dumnezeu să te păzească.

PALA

Aud şoapte... Haide, du-te.

(Moş Neagu iese repede prin dreapta.
Pala ascultă puţin, apoi:)

Ce-o fi? Ura sau iubirea?

(Mai ascultă, cătând spre stânga.)

E iubirea... trece iute.

(Se ascunde în scorbură.)

Scena II

PALA, ascuns, MIRCEA, ANCA,
îmbrăţişaţi, venind din stângă, urmaţi de SANDA.

ANCA

Prea ne depărtăm de curte, azi... Ce crâng întunecat.
Parcă nici un om pe-aicea de cu veacuri n-a călcat.
Un covor de muşchi se-ntinde sub picioare. Simţi?
Ai crede
Că tărâmul ăsta rece raza soarelui nu-l vede...
Mi-e răcoare.

MIRCEA

Stă-mi aproape, mai aproape, draga mea,
Inima-mi să te-nfăşoare cu iubirea ce e-n ea.
Cât de dulce mi-eşti când tremuri şi te strângi de
mine, când

Ţi se mlădie de pieptu-mi trupuşorul tău plăpând.
Anco, mâna ta mă arde, deşi-i rece... De ce oare?
N-o lua, nu: ci pe buze, şi, deschisă ca o floare,
Pune-mi-o; tu, să mă farmeci cu parfumul ei, şi, eu,
C-un sărut pe veci într-însa, să-mi aştern tot dorul meu.
Apoi, tu, să-l pui la sânu-ţi inima să ţi-o pătrunză.
Adă mâna, ad-o.

ANCA

Du-mă mai la lună. – Ce de frunză!
Însă nici o vietate. Uite, singură să fiu,
Mi se pare că, de frică, aş muri-n aşa pustiu.
Dar cu tine mi-e pustiul plin de farmec, nu mi-e teamă
De nimica şi de nimeni...

MIRCEA

Adă mâna.

ANCA

Că te cheamă
Mircea Basarab, că-n tine e mai cald şi mai vioi,
Decât în toţi Basarabii, sângeie ce curge-n noi.

MIRCEA

Fie. Dar la ce mi-s bune sânge, neam, străbuni şi nume?
Nu. Iubirea ta mi-e totul. Anca mea, pe-această lume.
Uite, astăzi chiar, boierii, cu moş Costea-n capul lor,
Vreau să ţină, nu ştiu unde, o-ntrunire, un sobor,
Ca să facă, nu ştiu care, vitejie boierească.
Meargă ei. La ce mi-e slava? Anca mea să mă iubească!
Şi de mi s-ar da domnia – dac-aceasta s-ar putea! –
Eu m-aş lepăda de dânsa ca să fiu cu Anca mea.

ANCA

Dacă s-ar putea? Ce vorbă?... Dacă s-ar putea?
Cum oare?
Strămoşeasca noastră casă nu e casă domnitoare?

MIRCEA

(nestăpânindu-şi ciuda, lămureşte)

Eu, nepot mezin, domnia n-o s-o am... Dar am ce dai,
Ce nu poate da coroana cu tot mândrul său alai,
Am iubirea ta, iubirea! Adă mâna.

ANCA

Stai... îndată...
Dar, în lipsă de domnie, poţi ajunge ban...

MIRCEA

Vreodată...
Adă mâna ta.

ANCA

Şi banul e cât un voivod.

MIRCEA

Nu ştiu.
Vino să şedem alături, ca la sânu-mi să te ţiu.

ANCA

(mergând spre un buştean, la dreapta)

Ba, nu este tot atâta, căci pe ban îl stăpâneşte
Vodă, pe când peste vodă numai Dumnezeu
domneşte.

MIRCEA

(aşezându-se pe buştean, cu Anca)

Eu sunt dar cât e şi vodă de stăpân în tronul său,
Căci domnit îs doar de tine şi te am de Dumnezeu.

ANCA

Oh! prea mult!

MIRCEA

Nu, nu! Sunt robul lănţuit de-a ta voinţă,
Bunul plac al tău în viaţă fi-va singura-mi credinţă.
Precum chipul tău icoana către care-oi închina
Orice rugă pân'ce ceasul adormirii va suna,

ANCA

Mirele meu!

MIRCEA

Vai! nu încă! Nu, nu-ţi sunt pe faţă mire!
Ce va zice doamna Clara de gingaşa-ne iubire?
Când de mine pomeneşte, spune că nu-s încă bun
Nici de cuşma bărbătească, nici de numele străbun.
Şi de ce? Că fug de curte, că-n ogoi mă joc de-a hoina
Şi că-n loc de liturghie pui să mi se cânte doina.
Ei! şi-apoi? Dar în războaie, la Vidin, la Făgăraş,
Când era mai cruntă lupta, fost-am coadă sau fruntaş?

ANCA

Ba erai în fruntea oastei. Flamura basarabească
Tu, se zice, c-ai înfipt-o-n Alba Iulia crăiască.

MIRCEA

Da! Şi unchiul meu, pe-atuncea, mă iubea, pe când acum
E pornit asupră-mi, Anco, mă-ndoiesc de vodă.

ANCA

Cum?

MIRCEA

Cine ştie ce nădejde pune el pe alba-ţi frunte?
Pentru ce-nfrăţire nouă mâna ta i-ar fi o punte?
Ce menire îţi vor ţie, inimă care iubeşti,
Îmbinările sucite ale râvnelor domneşti?
Dar-ar vrea să te mărite cu-altul!...

ANCA

Năluciri nebune.
Şi, de-altminteri, tu ştii bine că nicicând nu m-aş supune

MIRCEA

Te-ai împotrivi?

ANCA

Oh! Mirceo, te-ndoiesti!

MIRCEA

Iertare-ti cer!
M-aş putea-ndoi, vreodată, de luceafărul din cer!
De-adierile pădurii, de blândeţea lunii line,
Şi de soare, şi de ziuă, şi de noapte... nu de tine!
Adă mâna ta.

(Anca i-o dă, el o sărută lung. O tăcere.)

ANCA

Ascultă. Frate-meu, oricum, e bun.
El nu vrea nefericirea soră-si. Ce zici? Să-i spun
Tot. Da?

MIRCEA

(cu obrazul în mâna ei)

Da.

ANCA

O să priceapă că nu-i vorba de-o iubire
Trecătoare, ci adâncă. Că nu-ncape-mpotrivire.
Da?

MIRCEA

(ca mai sus)

Da.

ANCA

La-nceput va zice nu; dar îl voi dezmierda
Dulce, dulce, de va zice mai la urmă şi el da.
Da?

MIRCEA

(aidoma)

Da.

ANCA

Şi la urma urmei vei vedea că şi coroana
Poate da iubirea, dănsa care-ţi va fi dat pe Ana.
Da?

MIRCEA

(tot aşa)

Da.

ANCA

Mirceo, dar mai spune câte-o vorbă?

MIRCEA

Cum să spun?
Mi-ai pus mâna peste gură că să tac… şi mă supun.

ANCA

Dragul meu!

(Se aruncă la sânul lui.
Amândoi rămân îmbrăţişaţi, ca în extaz.)

Scena III

ACEIAŞI, SANDA, care de la începutul scenei
ţine laturile şi acum vine repede din stânga.

SANDA

Se-aude zgomot... Vine lume dinspre vale.

ANCA

(tresărind)

Doamne, ce să fie?

MIRCEA

(oprind-o)

Nimeni. Oameni care-şi văd de cale.
Stai la sânul meu.

ANCA

Dar dacă vin aci?

MIRCEA

Eh! ca şi noi.
Se iubesc şi trag la codru, cum făcurăm amândoi.
Vino.

SANDA

Ba nu, doamne Mirceo. Cei de vin au alte gânduri;
Toţi bărbaţi cu arme lucii. M-am uitat cum
rânduri-rânduri
Au ieşit din târg prin toate părţile, ca pe furiş;
Apoi o luară-ncoace ca să intre-n tufăriş.
Sânt aproape-acum.

*(În timpul acesta Mircea s-a sculat de pe buştean,
ţinând pe Anca, s-a încredinţat că spada
îi e alături, şi a ascultat.)*

ANCA

Mi-e frică!...

MIRCEA

(zâmbind)

Cum? Ţi-e frică lângă mine?

ANCA

(asemenea)

Iartă-mă.

SANDA

(arătând în fund spre dreapta)

Pe-aici desişul e cât de stufos.

MIRCEA

Prea bine,
Să ne-adăpostim într-însul.

(Către Anca:)

Ca-ntr-un cuib ne-om pituli
Şi astă mantă largă tainic pe-amândoi ne va-nveli,
Şi nimic nu vom mai spune. Nu?

ANCA

Nu.

MIRCEA

Şi puţin mai tare
De te-oi strânge, nu vei zice nu?

ANCA

Nu.

MIRCEA

Dar o sărutare...

(Anca face semn cu un zâmbet, că ba da.
Dispar printre stânci, pe unde a ieşit Sanda.)

PALA

(Scoate binişor trupul din scorbură şi se încredinţează că e singur.)

Uf! mi-ajunge!

(Se aud paşi.)

Vin boierii... voi avea ce asculta.

(El reintră în scorbură, încep a sosi, câte trei-patru, din dreapta şi din stânga, boieri, hotnogi, căuşei, moşneni, ostaşi de tot soiul, care se recunosc, îşi dau mâna şi formează grupuri în planul al doilea, în întâiul plan se înaintează apoi, din dreapta. Nicodim cu Groza, iar din stânga, Costea Muşat cu Vlad etc.)

Scena IV

PALA, ascuns, GROZA MOLDOVEANUL, COSTEA MUŞAT, IGUMENUL NOCODIM, VLAD DOBCEANUL, MANEA, BALDOVIN, ROMÂN HERESCU, ALDEA ALGIU, MURGU CĂUŞELUL, BOIERI, HOTNOGI, MOŞNENI, OSTAŞI etc.

COSTEA MUŞAT

Bun venit, boieri şi oameni.

(Către Nicodim:)

Mă închin, Sfinţia-ta
Dar cu noi nu văd pe domnul Mircea.

GROZA

N-avusesem vreme
Să-i spun locul întâlnirii, şi când trimisei să-l cheme,
Adineaurea, plecase. Dar ne-ajunge, la un sfat,
Să vii tu, jupâne Costeo, capul neamului Muşat.

(Aprobare din partea tuturora.)

COSTEA

(către Groza)

Mulţumesc, jupâne Grozo.

(Către ceilalţi:)

Voi căta dar a vă spune
Pentru ce norodul vostru potrivit-am să se-adune
Azi, aci, şi-n taină. – Gândul, cerul ni-l va cerceta
Căci cu noi e, Nicodime, sfânt igumen, rasa ta.
Mai întâi, blagosloveşte.

(Toţi se-nchină sub blagoslovirea lui Nicodim,
apoi Costea urmează către Groza:)

De-acum, spune, Grozo frate.

GROZA

(după o tăcere)

Suferinţele Moldovei ce să vi le mai arate
Glasul nostru! Laţcu-vodă, un mişel, un renegat,
Către Ludovic şi către papa Urban s-a legat
Să se-nchine lor, crăimei cu domnia şi norodul,
Iar papimei cu credinţa. Dar boierii şi sinodul,
Credincioşi în legea sfântă şi-n Ohrida[1]-mpărtăşiţi,
Răzvrătindu-se, vai! fură biruiţi, măcelăriţi.
– Doamne, Dumnezeul nostru, câte suflete curate
Către tine-atunci zburat-au de pe ruguri!

COSTEA

(strângându-i mâna)

Grozo frate!

[1] Oraş din sudul Serbiei, pe marginea lacului Ohrida. În veacul XIV era reşedinţa patriarhului ortodox şi, prin urmare, centrul religiei ortodoxe *(n. a.)*.

GROZA

Eu scăpai. Pribeag prin lume, fără pâine, fără rost,
La câminurile voastre am aflat un adăpost.
Pentru ţara mea. Moldova, pentru legea creştinească,
Mi-aţi întins, cu-n ea frăţia, mâna voastră românească,
Dar şi-aci, la obârşia neamului, ca şi la noi.
Şi-a lăţit papistăşimea necuratul ei puhoi.
Vlaicu-vodă, care-n vremuri, harnic, priceput, cucernic,
Către datina străbună, către Domnu-atotputernic,
A oblăduit moşia pentru slava ei şi-a lui,
Azi, e robul doamnei Clara, prin urmare-al craiului.
Ea domneşte; şi printr-însa-n ţara voastră românească,
Au ajuns, de-o parte, craiul, de-alta, papa să domnească.

COSTEA

Da, aşa ce, da: la toamnă, patru ani s-or împlini
De când Vlad, voivodul nostru, a-ncetat a mai domni...
Ah! nu pot uita ce iute s-a-nvârtit a soartei roată
Vodă Vlad ducea războiu-n Transilvania sculată
Pretutindeni era ţara curăţată de vrăjmaş;
Haţegu-l ţinea spătarul, Vlad era la Făgăraş,
Iar voivodul Nicolae, frate-său, cu-o mică oaste,
Urmărea pe Mikloş-hertzeg în Ardeal cu spada-n coaste...
Ce s-a petrecut atuncea nu se ştie.

VLAD

Ba ştiu eu:
O trădare.

TOŢI

Da, aşa e.

COSTEA

(Către Vlad)

E-ndrăzneţ cuvântul tău!
Că trădarea n-a fost chipu, prin nimica dovedită…

VLAD

Oh! nedovedită încă poate-o fi, dar e vădită:
Doamna Clara, prin poruncă grabnică, chemă-napoi
Toate cetele – aproape – ce-n Ardeal erau cu noi;
Şi, cum starea oştii noastre o ştia, fără-ndoială,
Mikloş, chiar în acea noapte, peste noi dădu năvală
Tabăra ne fu cuprinsă şi voivodul omorât!
Doamna, cum află, crăimii se-nchină numaidecât!
Şi, ca vodă să nu poată pacea să nu i-o-ntărească
Se grăbi s-aşeze-n Argeş sol şi oaste ungurească.

TOŢI

Da, aşa e.

VLAD

Toate-acestea, mi se pare, se numesc
O trădare.

NICODIM

Da, trădare, însă eu învinuiesc
De trădare şi pe vodă, nu numai pe doamna Clara,
Căci cu voia lui trădarea de trei ani închină ţara.
Maşterea e vinovată că crăimei ne-a-nchinat;
Îngăduitorul vodă, însă, e mai vinovat:
Prin tăcerea-i, ne-njoseşte.

ALDEA

Şi, când plânge biata ţară.
El se zice că, cu Grue, strânge-n cula-i o comoara.

BALDOVIN

Iar noi suntem prada doamnei.

VLAD

Casele ne sunt pustii
Şi boierii drepţi la cuget umplu beciuri şi chilii...

MURGU

(întrerupând)

Pe când solul Kaliany, îmbrăcat cu-a sa solie,
Până-n sfatul ţării poartă ungurească-i fudulie.

VLAD

Ah! ne-ajunge!

TOŢI

Da, ne-ajunge!

NICODIM

Trebuie cu toţii-aci
Să jurăm în roiul ţării trântorii a-i nimici.
Mai întâi, pe vodă Vlaicu să-l dăm jos.

COSTEA

Oh! nu, părinte!
A ne răscula cu arme, chiar şi pentru cele sfinte,
Ar fi să lovim domnia, ar fi mâna să ne-o dăm
Cu vrăjmaşul din afară; şi, cu dânsul, să surpăm
Tot un lucru sfânt, coroana, scaunul, altarul ţării
Cula-n care stă de veghe sufletul neatârnării.
Pas lui vodă! Nu pot crede că un om aşa vânjos
Să se schimbe-aşa de iute şi să cadă-aşa de jos!
Nu se poate: se preface. Tace, rabdă, dar pândeşte
Şi aşteaptă – cu credinţă – ceasul tainic ce soseşte.
Ca să-şi numere părtaşii, Vlad, adânc şi nepătruns

Vrea să vadă cine-i prinde gândul, pentru toţi ascuns!
Iacă ce zăreşte-n vodă judecata mea.

NICODIM

Oh! mie
Mi se pare ca te-nşală vechea ta prietenie
Pentru dânsul. Dar, să zicem. – Ce rămâne de făcut?

GROZA

Lucrul e uşor: pe faţă, noi să-i facem cunoscut
C-aţi îmbrăţişat cu toţii cererea Moldovei mele;
Pentru datină şi lege că trăim; şi, pentru ele,
Că vom şti, la trebuinţă, ridica, şi voi şi noi,
Steag de răzvrătire-n ţară şi,-n afară, de război.
Pricepându-vă pornirea, vodă Vlad o să-nţeleagă.
Că-ntre voi şi doamna Clara, ceasul a sosit s-aleagă:
Sau avem aceleaşi râvne, şi vom fi părtaşii lui,
Ori, de nu, el e vrăşmaşul datinii şi-al neamului.

NICODIM

Dacă Vlad e cum l-arată cele spuse-aci de tine,
Grozo, cererea Moldovei o va-ntâmpina cu bine.

GROZA

Da, sunt sigur. Şi fiindcă cugetul ne e curat,
Că e ceasul ca să rupem taina ce ne-a-nfăşurat,
Că voim ca steagul nostru sfânt să fâlfâie la soare,
Că,-n sfârşit, e timp ca râvna paloşul să ne-o măsoare
Să jurăm aci credinţă, boieri, căpitani, norod,
Celui ce-am ales Moldovei şi oştirilor voivod.

COSTEA

Un flăcău iubit de vodă şi,-n moşie, cu renume
Domnul Mircea.

VOCI

Domnul Mircea?

VLAD

Mircea?

NICODIM

Mircea?

COSTEA

El anume.

(O scurtă tăcere.)

ALDEA

E viteaz.

MANEA

E blând.

CĂUŞELUL

E darnic.

MURGU

E frumos.

VLAD

E drept.

ÎNTÂIUL MOŞNEAN

E bun

Cu rumânii

RUMÂN HERESCU

Nu se face apă sângele străbun.

BALDOVIN

E deştept.

VLAD

E suflet mare, care zilnic se măreşte.

AL 2-LEA MOŞNEAN

Salcia de ani se surpă, iar stejarul se-ntăreşte.

GROZA

Să jurăm lui Mircea-vodă ascultare!

TOŢI

O jurăm!

Ura! Ura!

COSTEA

(după ce i-a potolit cu gestul)

Dragi prieteni, noi, de-acum, să ne-nturnăm În oraş. Umblaţi cu grijă; nu purcedeţi în grămadă: Căutaţi, pe cât se poate, nimenea să nu vă vadă!...

VLAD

(întrerupând)

Fii pe pace.

COSTEA

(către Nicodim)

Sfinte preot, dă-ne alduirea ta.

(Toţi se descoperă şi se închină)

NICODIM

(după ce îi binecuvântează)

Domnul e cu voi!

COSTEA

(către cei din scenă)

Să mergem.

(Ei încep a ieşi prin diferite părţi, grupuri-grupuri. Groza, mai la urmă, iese, după Costea şi Nicodim, prin stânga. Manea şi Vlad ies, prin dreapta, urmaţi şi precedaţi de alţii.)

MANEA

(către Vlad, ieşind la dreapta)

Vere, cine se-aştepta
Ieri, când Mircea bătea hoina şi gonea cu noi ogoiul,
C-astă-seară va fi vodă?

VLAD

(ieşind)

Aşa, vere.

MURGU

(către Groza, ieşind, la stânga)

De-acum roiul
Are matcă.

GROZA

(ieşind)

Şi din matcă am ieşit.

(Scena se goleşte cu încetul. O tăcere. Deodată, un căuşel, trecând pe lângă stejarul trăsnit, zăreşte pe Pala, ascuns în scorbură.)

CĂUŞELUL

(zărind pe Pala)

Ho!... Cine-i?... Stai.

VOCI

Ce e? Cum?

CĂUŞELUL

(apucând pe Pala)

Ieşi din tulpină, diavole, c-aci te tai!

(Se luptă cu Pala, care vrea să fugă. Alţii îi vin în ajutor.)

GROZA

(întunându-se repede)

Ce-i acolo?

CĂUŞELUL

(din fund)

Un om care se-ascundea într-o tulpină Scorburoasă.

GROZA

O iscoadă!

CĂUŞELUL

Chiar!

(Scena s-a umplut repede din nou. În fund, mai mulţi oameni au scos pe Pala din scorbură şi-l înconjoară.)

COSTEA

Scoateţi-l la lumină.

(Cei din fund se urnesc, ţinând în scenă pe Pala care se zbuciumă.)

ÎNTÂIUL MOŞNEAN

(din acel grup)

Ţine-l bine!

CĂUŞELUL

(ţinând pe Pala de coate)

Stai cuminte, drace, că te...

AL 2-LEA MOŞNEAN

Să nu dea Dosul!

CĂUŞELUL

(îngenunchind pe Pala sub lună)

Aş!

(Toţi se apropie să-l privească.)

GROZA

E Pala!

COSTEA

Pala? Doamna Clara ne pândea!

NICODIM

Da.

VLAD

Suntem trădaţi!

GROZA

Se poate. Să vedem. Pala, răspunde: Ai venit aici trimis de doamna Clara?

PALA

(îngenuncheat)

Da.

GROZA

De unde Ştia locul de întrunire?

PALA

Nu mi-a spus.

GROZA

Ah! Spune drept. E primejdie de moarte dacă minţi!

PALA

Nu mint.

GROZA

Aştept.

PALA

Mi-a zis să mă ascund aicea, într-acel stejar anume;
Şi s-ascult.

GROZA

Şi-apoi? Urmează.

PALA

C-o să vină multă lume.

GROZA

Cine?

PALA

N-a spus.

GROZA

Minţi!

PALA

N-a spus-o! Mă jur!...

GROZA

Fie. Dar ştia.

PALA

Nu ştia! Mă jur pe mama!

GROZA

(îmbucurat de răspuns, dar insistând)

Nu?... Nu!...

PALA

Nici nu-nchipuia.

GROZA

Bine!

(La semnul lui Groza, boierii se trag la stânga şi formează un grup. Ei se chibzuiesc. Toţi îl aprobă, afară de Costea Muşat, care se înfioară. În timpul acesta, ceilalţi formează alt grup, mai la dreapta, cu Pala în mijlocul lor. O tăcere.)

PALA

(către căuşelul care-l ţine)

Lasă-mă... de ce mă strângi aşa?... mă doare mâna.

ÎNTÂIUL MOŞNEAN

E iscoada unguroaicei, măre!

AL 2-LEA MOŞNEAN

Ne pândea bătrâna.

CĂUŞELUL

Bine că ne căzu-n gheare.

ÎNTÂIUL MOŞNEAN

De noi bine, de el rău,
Că ne ştie taina.

AL 2-LEA MOŞNEAN

Cine ştie multe...

ÎNTÂIUL MOŞNEAN

Aşa zău!

GROZA

(înaintând în mijloc)

Ascultaţi-mă cu toţii, căci primejdia e mare
Şi ne-atinge deopotrivă. Deopotrivă, prin urmare,
Se cuvine să ne lege sfatul ce vom ţine-aci,
Am jurat vrăjmaşii legii nemilos a-i nimici;
Am jurat pe vodă Mircea la Suceava că-l vom duce;
Am jurat c-aceste braţe ridica-vor sfânta cruce,
– Sfântul prapure-al Ohridei duşmănit de papistaşi –
Şi că blânda-i umbră fi-va umbra morţii pe vrăjmaşi.
Ah! cumplite sunt acestea!... Sângeros e jurământul
Ce dă toate biruinţei; biruitului, mormântul!
Zis fu însă... Vorba noastră vântul n-apucă s-o ia,
Şi duşmanul cel mai crâncen, doamna, calea
ne-o tăia!
Dar iscoada-i, de-astă dată, însuşi cerul ne-a predat-o.
Taina noastră, pân-acum, doamna Clara n-a aflat-o,
– Chiar aci v-o spuse însuşi acest om nesocotit –
Mâine însă, chiar de mâine...

PALA

(aparte)

Singur eu m-am osândit!

GROZA

Spuneţi voi, de-acum, ce soartă va avea duşmanul
vostru.

VOCI

Moartea! Moartea!

PALA

Doamne sfinte!

COSTEA

Nu! pe Dumnezeul nostru,
Buni prieteni, nu-l ucideţi. E o vină, vă zic eu,
Şi o vină în cântarul veşniciei trage greu.
Nu se cade ca-n menirea ce croit-o-ne-am senină
Să ne fie spada roasă de-a păcatului rugină.
Piază rea e ca războiul drept şi sfânt, ce l-am jurat,
Să-l începem cu vărsarea sângelui nevinovat.
Ascultaţi-mă pe mine, bătrâneţea mea pătrunde
Viitorul...

GROZA

Dar el, mâine...

COSTEA

Să-l închidem...

VLAD

Ce fel? Unde?

COSTEA

În vreo temniţă, departe.

GROZA

Mai departe e-n pământ.

NICODIM

Pentru tine, cea mai bună temniţă e un mormânt.

COSTEA

Nu-l ucideţi!...

VLAD

Pe noi, mâine, ne cruţa-vor papistaşii?

COSTEA

Un copil!...

GROZA

El e vrăjmaşul; nu se caută vrăjmaşii
După vârstă.

COSTEA

Vai! de milă!...

VOCI

Moarte! Moarte!

COSTEA

Inimi crunte,
Pata sângelui acesta să nu cadă pe-a mea frunte!

GROZA şi VOCI

Moarte! Moarte!

(Mai mulţi se năpustesc, împreună cu Groza, spre grupul lui Pala şi scot pumnalele. Costea, înconjurat de Nicodim şi de câţiva boieri, stau la stânga.)

PALA

(sfâşietor)

Staţi! O vorbă! Numai una!

(Năvălitorii se opresc în îndoială. Pala, târându-se pe genunchi.)

Voi, bărbaţi,
Nu se poate să ucideţi un copil! Nu vă-nduraţi,
Nu-i aşa? Voi doar la luptă scoateţi paloşul!...

(Căuşelul ridică braţul. Pala îi îmbrăţişează genunchii.)

Stai!

GROZA

(păşind)

Haide!

PALA

(îmbrăţişând genunchii lui Groza)

Nu lovi! Să fac o cruce mai întâi... O, Doamne! Vai de Mine! Ce să zic...

(Groza face un gest. Pala, zvârcolindu-se, se întoarce în jurul lui Groza.)

Nu încă! Nu, nu! E păcat să mor... Sunt un biet copil! Oh! milă! milă!

(Şi Groza şi toţi privitorii par înduioşaţi şi-şi întorc feţele!)

GROZA

(hotărându-se, se întoarce spre Pala.)

Haide!

(Dar Pala, care îl observă, sare deodată în picioare, îl îmbrânceşte şi aleargă spre dreapta, scoţând spada şi sperghia.)

PALA

(sărind în picioare)

Ajutor!

Ajutor!

GROZA

(îmbrâncit)

Oh! ... Ah! ... năpârcă!

VLAD

Taie-i drumul!

CĂUŞELUL

Stai la spate!

ALDEA

Nu lăsa!

(Toţi se reped, cu paloşele în mână.
Pala, neavând pe unde să iasă, se sprijineşte
de o stâncă mare şi dă faţă cu agresorii,
care îl atacă viu. Luptă.)

COSTEA

(din stânga)

Oh! Ce ruşine!...

GROZA

(din dreapta)

Dă-i!

VLAD

(tot în dreapta)

Loveşte!

BALDOVIN

(tot în dreapta)

Cum se bate!

CĂUŞELUL

(tot în dreapta)

Zău, e dracul!

COSTEA

(în stânga)

...Zece oameni pe-un copil

GROZA

(atacând)

Dar e vrăjit,
Ori că poartă zale!

CĂUŞELUL

(căutând să lovească)

Fierul, când am dat, a scârţâit.

(E un scurt răgaz: agresorii pândesc.)

PALA

(strigă)

Doamne Mirceo! Doamne Mirceo!... ajutor!

GROZA

(în dreapta)

Ce-a zis, pe cine
Cheamă? Mircea?...

(toţi se opresc, miraţi.)

PALA

(din răsputeri)

Doamne Mirceo!...

MIRCEA

(de la dreapta, apropiindu-se)

Nu te lăsa! Ţin'te bine!

*(Uimiţi, agresorii lui Pala stau locului.
Mircea apare în dosul stâncii, cu spada în mână.
Agresorii fug înspre grupul din stânga.)*

Scena V

ACEIAŞI, MIRCEA

MIRCEA

Ah! tâlharilor!

COSTEA

E Mircea!

CĂUŞELUL

Domnul Mircea!

(Toţi se dau înapoi, adâpostindu-se în umbră.)

MIRCEA

(păşind sub lună)

Da, sunt eu,
Mircea Basarab!.. V-ajunge?

PALA

(căzând în genunchi lui Mircea
şi sărutându-i mâna)

Doamne!

COSTEA

(aparte)

Bun e Dumnezeu!

MIRCEA

(către Pala)

Eşti rănit?

PALA

Nu, nu... dar moartea, ce-a trecut aşa
d-aproape,
Mi-a lăsat un frig în suflet şi o ceaţă pe pleoape.

MIRCEA

Biet copil!... Dar nu te teme, sunt cu tine.

(Către ceilalţi, care se ascund de el:)

Ah! tâlhari!
Ucigaşi prea mici la suflet pentru drumurile mari!
Hai! Scoteţi-vă cuţitul, sprijiniţi-vă din umăr,
Năpustiţi-vă!... Ce dracu, suntem numai doi la număr.

COSTEA

(păşind la lumină)

Fii slăvit, voivode Mirceo, care te-ai înduplecat
Să fereşti ai tăi prieteni d-o ruşine ş-un păcat.

MIRCEA

Nu mă-nşel? Această voce?... Nu se poate amăgire!
El, Muşat, cu ucigaşii de copii... e peste fire...

(Înaintează şi-l priveşte de aproape.)

Tu, cu-aceşti tâlhari?

(Îi priveşte cu de-amănuntul, şi-i recunoaşte.)

O, Doamne! Dar ce văd nu pot
să cred!
Cum? Drăgan, Algiu, vărul Vlad – nepotul lui Miked –
Tu, părinte Nicodime, sfânt igumen al Vodiţei,
Baldovin, Român Herescu, Manea, Murgu, floarea viţei
Boiereşti?... Dar ce-nsemnează!

(Vede pe Groza, şi pricepe ce lume e aci.)

Groza... tu!...

GROZA

Măria-ta
Ştii că-n întrunirea-aceasta noi aveam a cerceta
Cum să nimicim vrăjmaşii ce robesc, într-o urzeală,
Ţara mea şi ţara voastră. Deci, aci, fără sfială

Dezvelitu-ne-am tot gândul; când, deodată la sfârşit,
Am găsit într-o tulpină p-acest Pala pitulit.
De iscoada doamnei Clara taina ne era ştiută;
Mâine, o afla şi dânsa... Ce să fac? Văzui pierdută
Cauza Moldovei mele, şi, de-a pururi nimicit
Scopul falnic pentru care fără tihnă am muncit.
Atunci eu – eu singur însă fără altă chibzuire,
Neţinând de nimeni seamă, luând orce-nvinuire
P-al meu suflet – judecat-am de prielnic un omor
Ce era spre mântuirea unei ţări ş-unui popor.

MIRCEA

Ah! jupâne, e prea multă ură-n dorul tău de ţară
Dacă şi nevinovatul e să poarte-a ei povară.
Fii mai milostiv! – Prieteni, de mă credeţi vom uita
Dopotrivă orce vină şi necaz.

COSTEA

(Închinându-se)

Măria-ta...

MIRCEA

(întrerupându-l)

Ce? Mai auzii această-ntitulare. Către cine
O rostiţi?

COSTEA

Către Măria-ta.

MIRCEA

Cum asta, către mine?

COSTEA

Te-am ales aci cu toţii ca-n războinicul izod
Spre Moldova, ei şi nouă, Doamne, să ne fii Voivod.

MIRCEA

Eu!

COSTEA

Şi toţi aci cu mine, vodă Mirceo, ţi se-nchină.

MIRCEA

Eu, voivod! Voivodul vostru!...

COSTEA

Da.

GROZA

Pe fruntea ta senină
Mândră stemă a Moldovei sus şi falnic va luci.

MIRCEA

(aparte)

O coroană!... Mie!...

GROZA

Suntem toţi ai tăi, şi toţi, aci,
Am jurat că te vom duce p-aste braţe la domnie.

MIRCEA

(aparte)

Domn!

GROZA

...ca neamul să ni-l aperi de-a papimei duşmănie.

MIRCEA

(aparte)

Ah! la ce-ncercări grozave, Doamne, pui tu robii tăi!...
Sau să pierd iubirea Anchii – ca duşman al mamei ei –
Sau coroana... Vai, coroana!... Nu mă ispiti, stăpâne!...

Anca! Anca!... Oh!... domnia... slava ţărilor române!
Fiica ei!..

COSTEA

Stai la-ndoială, Doamne?

MIRCEA

Oh! Ce cereţi voi...

NICODIM

Cerem să slujeşti credinţa, stăpânindu-ne pe noi.

MIRCEA

(aparte)

Domn!

GROZA

Isprava e uşoară, căci Moldova se frământă.
De la Argeş la Suceava răsuna-va vorba sfântă
Ca un trăsnet! Într-o clipă, de poporul răsculat!
Săvârşi-se-va războiul, fără luptă... la palat.

MIRCEA

(aparte)

Anca mea!

GROZA

Dar acea vorbă-naripată şi grozavă
Ce-ar redeştepta iubirea de moşie şi de slavă,
Dormitând pe fund de inimi, care zac sub jugul greu
Ce alt glas o poate spune, ce alt glas decât al tău?

MIRCEA

(aparte)

Domn! Eu, domn!

COSTEA

Primeşte!

GROZA

Doamne!...

MIRCEA

Ah! isprava e prea mare
Pentru-un suflet aşa tânăr, ce pe lume-abia răsare
Şi d-acum, abia, paharul vieţii a-nceput să-l bea...
Nu... Moldova-i prea departe... Nu mă las de ţara mea.

GROZA

Oh!...

NICODIM

Dar cauza Moldovei e chiar cauza credinţei!
Când, acolo, păgânimea toarnă-n sufletul fiinţei
Duhul rău ce ofileşte şi răzbeşte un popor
Mai cumplit ca ciuma neagră şi războiul arzător,
Tot creştinul va s-alerge, s-o lovească, s-o stârpească.
Ştii tu cum întinde papa peste viţa omenească
Legea lui? Azi, într-o ţară, vin călugări minoriţi,
Carii trec, cerşind o pâine, blânzi, cucernici şi smeriţi;
Dar, ca mâine sosesc alţii, care cumpără o şură:
Trece-o lună, trece două, şi ce-auzi? c-o prefăcură
Într-un schit de lemn, cu clopot, strane, tâmplă şi altar.
Iar, de trece-un an, răsare, cu şanţ mare la hotar,
De sub şura de nuiele, o statornică clădire;
Un castel de zid de piatră sub obraz de mânăstire,
Spadă lată sub o rasă, coif de fier sub un potcap,
Cum e Roma, cum e papa, cu-ntreita-i mitră-n cap.
Moştenirea lui Sân Petru el întreagă-a moştenit-o:
Cheia raiului cu-o mână, cu-alta spada i-a primit-o,

Şi, d-atunci, domnia lumii o cuprinde an cu an;
El e patriah şi rege, e duhovnic şi oştean:
Ca duhovnic, preacucernic, el dar suflete culege;
Dar, când a cules destule, papa se preschimbă-n rege;
Blând şi milostiv s-arată – d-aşa rău nu te păzeşti –
Şi-ntr-o bună dimineaţă, ca-n Moldova, te trezeşti
C-un pristav citind prostimii ce-l ascultă cu de-a sila:
„Io Ladislas sin Bogdan, voivod şi domn cu mila
Lui Dumnezeu, de duhul de sus povăţuit,
Voind ca tot norodul să fie mântuit,
Îi poruncesc să facă ca mine pocăinţă
Şi-ntreg să-mbrăţişeze catolica credinţă“.

GROZA

Vai! Aşa e!

MIRCEA

(aparte)

Câtă slavă!

GROZA

Şi vrăşmaşul ce pe noi
Ne răzbeşte astăzi, mâine, mâine va lovi şi-n voi.

(O tăcere. Toţi aşteaptă răspunsul lui Mircea, cufundat pe gânduri.)

COSTEA

(aparte)

Ce fel! I se dă domnia şi rămâne la-ndoială?

NICODIM

Doamne Mirceo!

MIRCEA

(tresare – Dureros)

Ah! prieteni!

COSTEA

Ce? Un viitor de fală
Ţi se pune dinainte, şi s-aşterne drum măreţ
Către scaun şi coroană...

MIRCEA

(izbucnind)

Pe ce preţ! Oh! Pe ce preţ!

COSTEA

Cum?

(Toţi se privesc uimiţi, o tăcere.)

COSTEA

(păşind spre el)

Nevrednic eşti de slavă: slava nu se preţuieşte.

MIRCEA

(aparte)

Oh!

TOŢI

Nu! Aşa e!

COSTEA

Vino. Grozo!

GROZA

(aparte)

Vai! ursita nu voieşte!

(Boierii, plini de mânie, ies cu încetul după
Costea, aruncând priviri dispreţuitoare
lui Mircea, care rămâne singur,
ca un stâlp, în mijlocul scenei,
cu Pala la picioarele lui.)

MIRCEA

(se uită în jurul său, se vede singur)

Ce!... S-au dus? Oh!

GROZA

(care a rămas mai la urmă,
se întoarnă deodată)

Doamne Mirceo, spune-mi mie, cel puţin
Pentru ce?... De sunt cuvinte bune care te reţin,
Spune-le.

MIRCEA

(în prada luptei)

Nu pot!...

GROZA

O vorbă.

MIRCEA

Nu!... Nu pot!

GROZA

Nu poţi?... Ei bine,
Zice-voi şi eu ca Costea...

MIRCEA

(aparte)

Vai!

GROZA

Ne-am pus nădejdea-n tine,
Dar ne-am înşelat: orcine nu-i făcut pentru-a domni.

MIRCEA

Grozo!

GROZA

Ceasul care trece nicicând nu va mai veni.

MIRCEA

Doamne, n-asculta!

GROZA

(Iese repede după ceilalţi. Mircea, singur, izbucneşte.)

Oh! oh! oh! Viziune de mărire,
Ce mai poate fi pe lume dacă tu dispari!

PALA

(arătând pe Anca, care se iveşte în dreapta)

Iubire!

(Anca se aruncă în braţele lui Mircea, care o dezmiardă maşinal, cu sufletul aiurea. Cortina cade.)

Actul II

O poiată în curte. În fund, la stânga, uşă mare, dând în afară, pe o prispă largă cu parapet de piatră sculptată străveziu. La dreapta, tot în fund, un larg pridvor boltit şi susţinut de coloane sculptate, prin care se văd clopotniţele bisericii domneşti şi târgul. La stânga şi la dreapta, uşi, dând în apartamentele domnului şi ale doamnei, în scenă, două jeţuri mari şi bogate, aşezate la dreapta şi la stânga. Pe pereţi, panoplii de arme; pe lespezi covoare.

Scena I

VODĂ, BANUL MIKED, GRUE

(Vodă şade pe jeţul din stânga. Banul Miked, în picioare, în mijlocul scenei. Lângă uşa din stânga, Grue.)

VODĂ

Da, da! te-nţeleg, Mikede. Vis măresc e să domnească
Basarabii peste-ntregul neam de limbă românească!
Vis măreţ!… Ah! vis!… Dar Laţcu? Eh?… Dar craiul Ludovic?
Ei se ţin de mână, bane; şi nu-i lucru de nimic
Să ne războim cu Laţcu când acesta poartă-n teacă,
Greul paloş al crăimei.

MIKED

Ba, măria-ta, nu. Iacă
Tocmai ce pe vodă Laţcu-l doborâ-va-n ţara lui,
Căci voivodul e al ţării, însă alt al nimănui;
Deci pe dânsa, pe virtutea-i, domnul neaoş se cuvine
Scaunul să-l sprijinească, nu pe paloşe străine.
Vodă Laţcu nu e numai un păgân ş-un renegat
Trădător al ţării sale ş-al credinţei apostat –
E nevrednic; căci el mută a domniei obârşie,
Strămoşeasca legătură dintre scaun şi moşie.
Orice frunte-ncoronată cată dar a-l vrăjmăşi
Şi minciuna ce-l mai ţine cu-al lui sânge-a năbuşi.
E un drept ş-o datorie.

VODĂ

(prefăcut, după ce a schimbat
o privire cu Grue)

Ah! că bine zici, Mikede!
Vezi, d-aceea-n al tău cuget orice bun român se-ncrede;
Eu, ca domn ce ţin puterea de la ţară, sunt dator
Să lovesc în cine schimbă al puterii sfânt izvor.
Da – da, bane!... Doamna Clara şi baronul Kaliany
Ne vor da dreptate.

MIKED

Dânşii? Oh!

VODĂ

Cum?... Ah! pricep! Sărmanii!
Ei nu văd, orbiţi de ţelul şi de patimele lor,
Nodul înnodat de datini între scaun şi popor;
Şi-şi închipuiesc c-ajunge greutatea unui paloş
– De străin – ca să despartă un popor de domnu-i neaoş!
Nu-i aşa? Nu prins-am bine gândul tău?

MIKED

(dând greutate cuvintelor)

Măria-ta
Ne citeşti în suflet.

VODĂ

(serios şi privind adânc pe Miked)

Cartea sufletelor?... De-i căta,
Pentru-o foaie luminoasă – cum eşti tu, iubite bane,
Câte altele mânjite de-ale răului prihane;
Câte, sub viclene straturi de spoială, şi-au ascuns
Cine ştie ce păcate din trecutul nepătruns;
Câte, ca acele frunze ce se strâng de sunt atinse,
Ghemuiesc, în mii de cute, vechi dureri în veci aprinse;
Câte, vai! se şterg în viaţă de-al restriştei aprig vânt
– Cum se şterg de paşii gloatei slovele de pe-un
mormânt –
Când altele, sub scoarţa ferecată bine-nchise,
Poartă – cât o lume-ntreagă, patimi, râvne, doruri, vise.

(O tăcere; vodă cată pe sub gene la Miked.)

Ah! mi-e dor de surioară, de sărmanul meu cumnat:
Robi de-atâta timp, la Gomneh!

MIKED

Cred că vor sosi-n banat
În curând.

VODĂ

(aruncând o privire de înţelegere către Grue)

Ah!... Când?

MIKED

Vreo două zile, trei.

VODĂ

Vreo două zile,
Trei!… Ce bună veste, bane!… Câte ceasuri negre mi le
Şterge, din durerea vieţii, glasul tău!… Sosirea lor
Va fi zi de sărbătoare pentru bunul meu popor.
Vreau să-i fac lui Kaliany cinste mare, d-astă dată,
Că să mulţumesc crăimii că mi-e sora-napoiată…

MIKED

(mirându-se şi dumirindu-l)

Solul n-are nici-o ştire că ostaticii robiţi
– Chezăşia lui la Gomneh – sunt din Gomneh
sloboziţi.
Şi nu cred că veselia i-ar fi mare, azi, să ştie
C-a rămas chiar el ostatic fără nici o chezăşie.

VODĂ

(ca mai sus şi prefăcându-se că nu înţelege)

N-are ştire?

MIKED

(amintind un fapt ştiut)

Trecând Oltul, s-a-necat un vătăşel,
Dinadins pornit din Gomneh cu o carte către el.

VODĂ

(ca mai sus)

Da, da, da! mi-aduc aminte... Ce ciudată întâmplare.

MIKED

(zâmbind ironic)

Întâmplare, da.

VODĂ

Desigur! Bietul om, fiind călare,
S-a încrezut în…

(schimbând cu Grue o privire)

…nu ştiu cine, că se poate trece-n not,
Şi s-a prăbuşit, sărmanul, vai de el, cu cal cu tot.

(După o pauză:)

Bun român e Oltul, care pe străini îi duşmăneşte;
Oltul scade pentru-ai noştri, pentru alţii, Oltul creşte
Şi mai greu pot trece Oltul, spumegând în calea lor,
Decât Dunărea, ce valul şi-l aşterne tutulor.

(Uşor, ca şi în treacăt:)

De la Dunăre ce veste?

MIKED

Că soseşte o solie
De la kralul Simion Stareţ care cere de soţie
Pe domniţa Anca.

VODĂ

(după ce iarăşi a schimbat o privire cu Grue)

Bane, ce zici?

MIKED

(cu convingere)

Zic, Măria-ta,
Că n-aş fi de mine vrednic de n-aş binecuvânta
Duhul plin de prevedere ce moşia ne-o păzeşte;
Pe ostaticii din Gomneh, pe sub mână-i dobândeşte;
Ş-astfel, dezbărat de Ungur, împotriva-i a luat
– Pe sub mână – sprijin sigur de la noul aliat,
Ca Măria-ta să poată, mai voinic decât vrăjmaşul,
Să păstreze cucerita ţară nouă, Făgăraşul.

VODĂ

(cătând către Grue şi ironic)

Întâmplare!

MIKED

Fie mâna întâmplării, dacă vrei,
Însă ţara pe-a ta mână săruta-va mâna ei.

(Îi dă în genunchi şi îi sărută mâna.)

VODĂ

(după ce a zâmbit, bucuros, către Grue)

Nu: te-nşeli, Mikede, Nouă trudă, însă slava
Cerului blajin ce, pururi, ne-a purtat şi ne purta-va
Pe noi, orbi şi sluţi, pe drumul, de prăpăstii mărginit,
Spre sfârşitul cel de taină pentru care ne-a menit.
Aibi încredere-n ursita ţării tale. Iar, pe mine,
Sfătuieşte-mă, Mikede!... Ce m-aş face fără tine!

MIKED

Sfaturi?... N-ai nevoie. Alta vrei să afli-n robul tău:
O credinţă mută, oarbă – ca de sfânt în Dumnezeu –
Întru noapte de tăcere unde gânduri chibzuite
Urzesc ţării viitorul după datini proslăvite.
Afl-o dar în al meu suflet, scrisă ca simbolul sfânt
Şi neştearsă... ca de gloată slovele de pe-un mormânt.

VODĂ

(stăpânindu-şi bucuria)

Da – da, tu te-ncrezi în mine. Dar mă judeci prea destoinic.
Uite: Dragomir spătarul zice că sunt mai războinic
Decât el. Ciudată treabă: fiecare mă vedeţi
Dăruit cu-o însuşire ce voi singuri o aveţi...

Vă-nşelaţi, şi tu, şi dânsul... Şi dovada cea mai bună
E că Dragomir, cum vine, goarna de război răsună
Iar că tu, când stai la curte, tace goarna de război
Nu-i aşa? De pildă, astăzi, de-ar fi Dragomir cu noi,
El cu Groza şi cu Costea s-ar uni fără-ndoială...
Pe când tu, pe cât se vede, nu le dai nici-o-nvoială...

MIKED

(nedumerit)

Eu?

VODĂ

Cu drept cuvânt... Ţi-e teamă, ba de paloşul crăiesc.
Ba de Laţcu, ba de doamna, ba de solul unguresc
Ce ne-nfruntă chiar aicea c-un hotnog de saşi călare,
Ba – şi mai ales – de oastea ce stă gata la hotare
Sub voivodul Mikloş-hertzeg din Ardeal spre-a ne robi,
De cumva cu Kaliany sau cu-al lui ne-am învrăjbi.

MIKED

(nepricepând)

Ce ne pasă? N-avem sprijin, dac-o fi pe războire,
De la Stareţ ce-n Nicopol strânge chiar de-acum
oştire?
Şi trimite deocamdată, ca nuntaşi, cu solul lui,
Peste-o mie călârime, toţi boierii...

VODĂ

(care a aruncat ochii la Grue)

Ce spui? Ce spui?
Ah! sărmanul Kaliany! L-au rămas cu fudulia.
Ce solie! O solie mai măreaţă ca solia
Unguresc̆ă, ca solia ce-a trimis-o Ludovic!....
Ce zici, bane? Kaliany va rămâne de nimic!

MIKED

(pricepând, în sfârşit)

Zic, Măria-ta, c-aşa e! C-ar fi o dreptate dreaptă
Să-l vedetn pe Kaliany coborându-se cu-o treaptă
De pe scara-nrâuririi, ce-a suit-o mult prea sus,
Ş-apunând, vremelnic soare, întru veşnicul apus;
Că e vreme... şi de sfatul boieresc să ţinem seamă;
Şi că, dacă azi se cade de ceva să-mi fie teamă,
Nu-i de doamna, nu-i de Laţcu, nu-i de paloşul crăiesc,
Ci de fierberea ce creşte, creşte-n trupul boieresc!
Şi-n vederea slavei tale, şi-n folosul legii sfinte,
Spun că-i bine boierimea spre Moldova să s-avânte.
Nu-i aşa?

VODĂ

O fi, Mikede... Dar, de-s temeri de război,
Nu-i mai bine boierimea să rămână-aici cu noi?

MIKED

(nemaipricepând nimic)

Nu sunt temeri.

VODĂ

Nu, desigur... Pân-acuma goarna tace.
Dar vreau linişte, Mikede – cum o vrei şi tu – vreau pace,
Nu vreau zăngănit de arme care poate-ar deştepta,
Dincolo de munţi, duşmanul ce pândeşte ţara ta...
Pace! Pace!

MIKED

(ahtiat)

Dar gândeşte că sunt cugetele-aprinse,
Că, privind la noi, boierii stau cu paloşele-ncinse,

Şi, de vrajbă de se teme domnul, mai puţin e rău
Să se certe cu străinii decât cu norodul său.

VODĂ

Ai dreptate... cu străinii... în Ardeal, sub munţii ţării,
Palatinul stă la pândă... şi, de m-or lăsa boierii,
Cari pleacă la Moldova, n-am pe nimeni...

MIKED

(întrerupând)

Ba mai sunt
Cei ce zac în beciuri, Doamne, p-un prepus, fără cuvânt.

VODĂ

Sunt vrăjmaşii doamnei Clara.

MIKED

(insistând)

Dar robii Măriei-tale,
Cari... la un semn, îşi schimbă lanţurile lor în zale
Şi din turma prihănită de robi jalnici şi smeriţi,
Se prefac în ceată mândră de ostaşi nebiruiţi.

VODĂ

(care a căutat către Grue)

Crezi?

MIKED

(insistând şi mai mult)

Ei te-nţeleg! şi-n tine pun întreaga lor credinţă!

VODĂ

Da... se poate... De-o fi astfel, ar fi, bane, cu putinţă
Să-nvoiesc şi eu avântul... Spune-le c-aş învoi...

UN COPIL DE CASĂ

(intrând din dreapta)

Clara-doamna.

VODĂ

(sculându-se repede, bucuros că nu e silit să se pronunţe)

Ah!

(Cată la Miked care pricepe şi se închină).

Da. Du-te.

(Văzând că Miked aşteaptă sfârşitul vorbei, el stă puţin la îndoială, ş-apoi, ca şi cum n-ar da nici o greutate celor ce zice:)

Spune-le ce vei voi.

(Miked se închină din nou, mulţumit, şi iese prin fund, pe când vodă îi zâmbeşte prietenos. Îndată ce a ieşit Miked, vodă îşi pierde înfăţişarea smerită şi izbucneşte, vorbind către Grue.)

Oh! trei zile! încă pe-astea, Doamne, dăruieşte-mi-le
Cu răbdarea ce-am avut-o pân-acum!... încă trei zile
Zacă-n neguri de orbire duhul lor ademenit!
În trei zile mântui ţara, Grue, şi sunt mântuit!

(Se deschide uşa din dreapta. Vodă îşi reia înfăţişarea smerită şi aleargă înaintea doamnei Clara, care intră ca un vârtej.)

Scena II

VODĂ, DOAMNA CLARA, GRUE

VODĂ

Doamna noastră, ce nevoie?...

CLARA

(întrerupându-l)

Da; nevoie! zis-ai bine!
Am ajuns să am nevoie d-apărare, ca oricine!
Eu, ce-am împărţit cu vodă Alexandru, tatăl tău,
Cârmuirea, pentru care făurit e duhul meu;
Eu, ce port şi pentru tine mândra stemă basarabă
– Grea povară, pentru care biata-ţi frunte e prea slabă
Eu, ce sunt spre mântuirea ţa ş-a-ntregului norod.
Eu, de viţă palatină, eu, soţie de voivod,
Eu, eu, pavăza domniei, sufletul ce duce ţara,
Eu, puterea, eu, stăpâna, în sfârşit, eu, doamna Clara,
Am ajuns de râsul lumii, ş-al boierilor, ş-al tău,
Înfruntată, dosădită, o batjocură, eu! eu!

VODĂ

Nu-nţeleg...

CLARA

E o ruşine! Nu-nţelegi; E o ruşine
S-ajung eu să cer un sprijin, fie chiar şi de la tine!
Tu eşti domnul, eşti voivodul, fie; datina o vrea;
Dar, puterea, cârmuirea, eu le ţin în mâna mea,

VODĂ

Cine ţi-o tăgăduieşte?

CLARA

Cine? Cine? Zău, mă mir!
Sfatul tău: Miked acuma, altădată Dragomir.
Oropsitu-l-ai pe-acela că voia război cu craiul,
Dar adusu-l-ai pe-acesta înapoi, cu tot alaiul,
Şi-acum el îmi e-mpotrivă; orice fac, ce chibzuiesc,
El desface şi preschimbă parcă nu mai cârmuiesc.
Ce-am ajuns! Să stau la vorbă cu Miked!... Miked!...

VODĂ

(care a cătat pe sub gene la Grue)

E banul
Severinului...

CLARA

Ce-mi pasă! Clara-doamna-s eu!

VODĂ

Sărmanul!
Ce-a făcut?

CLARA

Ce? Nu mai ţine seama de porunca mea.
Cum! Să-i poruncesc un lucru, însămi eu, şi să nu vrea
Să m-asculte, el?

VODĂ

Ce lucru?

CLARA

Orice lucru! Ce-are-a face?

VODĂ

Dar anume?

CLARA

(aşezându-şe pe jeţul din dreapta)

Azi, de pildă, poruncit-am – c-aşa-mi place
Să s-arunce-n lanţuri Groza, Manea, Vlad acei boieri
Ce s-au încercat pe Pala să-l ucidă-n codru, ieri,
Şi ce aflu? Că departe de poruncile primite,
Banul sprijină el însuşi uneltirile urzite
Împotriva mea, şi-a papii, şi-a lui Laţcu, ba şi-a ta
De chiar ucigaşii-aceia, cărora, cred eu, le-ar sta
Mult mai bine, de e vorba codrul verde să le placă,
Să-şi anine-n el nădeldea, legănaţi de câte-o cracă.

VODĂ

Oh! prea mare-ar fi pedeapsa pentru lucru-aşa de mic
Au avut de gând, aşa e; dar n-au făptuit nimic.

CLARA

Când nesocotirea sapă scaunul, oblăduirea,
Vinovate-s, deopotrivă, gândul şi înfăptuirea.
Nu-nţelegi aşa domnia, dar aşa o-nţeleg eu,
E de-ajuns. Şi văd, de-altminteri, că Miked, din
sfatul tău
Mi-a dispreţuit porunca – nu tăgădui – văd bine.
Dar mai am alt sprijin, Vlade, dacă nu te am pe tine:
Kaliany-mi ţine parte şi, cu călăreţii lui,
Vrerea mea mi-o voi impune împotriva orişicui!...
Şi te plâng, sărmane Vodă, dacă,-n loc de-o aliată,
Vrei să vezi în Clara-doamna o stăpână ne'ndurată!

VODĂ

(care e cât pe-aci să izbucnească, vede gestul potolitor al lui Grue şi stăpânindu-se)

Că te vreau pe veci stăpână,-naltă doamnă, tot nu ştii?
Sunt mai vârstnic decât tine, totuşi mumă vreau
să-mi fii
Ce m-aş face eu, sărmanul, de nu te-aş avea pe tine
Să mă luminezi în calea-mi – cu vederile-ţi senine;
Să duci grija cârmuirii şi să porţi, pe fruntea ta,
Sarcina coroanei mele, ce nu pot, nu pot purta!
Dacă sunt voivodul ţării după datina străbună,
Dacă dânsa, cu de-a sila, cu-a ei fală mă-ncununǎ,
Dacă am vreun drept anume ce de dânsa mi-este dat,
Nu le ţin asupra-mi, mamă, fală, drept şi voivodat,
Decât numai ca o slugă a puterii domnitoare,
Decât pentru-a ţi le-aşterne ţie, ţie, la picioare.

(Se îngenunche lângă jeţul Clarei.)

CLARA

Te voi crede cu-o dovadă: vreau să fie pedepsiţi
Toţi acei netrebnici: mâine, vreau să fie oropsiţi.

VODĂ

(înjghebând un plan
ca să nu execute voinţele Clarei)

Toţi?

CLARA

Da, toţi.

VODĂ

Dar numai Groza Moldoveanul e de vină.

CLARA

Toţi cu Groza şi-au dat mâna, toţi lui Groza
i se-nchină;
Toţi sunt vinovaţi.

VODĂ

(sculându-se)

Aşa e, toţi sunt vinovaţi... Câţi sunt?

CLARA

Douăzeci, treizeci.

VODĂ

(ca vorbindu-şi singur)

Ah! drace!... prea mulţi.

CLARA

Nu e un cuvânt:
Kaliany ne dă saşii lui, ce fac cât nouă sute...

VODĂ

Da... Dar şi treizeci de neamuri credincioase,
prefăcute
În duşmani de moarte...

CLARA

(cu nepăsare)

Ş-apoi!

VODĂ

(ca după chibzuire)

Mamă, uite ce zic eu:
Să lovim azi numai capul; ceata, fără capul său,
Se va-mprăştia, şi-n urmă, i-om lovi pe toţi, de-a
rândul,
Astăzi unul, mâine altul, fără să le vie gândul
Să s-adune, să răscoale...

CLARA

(sculându-se şi mergând spre uşă)

Da, acest cuvânt e bun:
Fie dar, şi de-astă dată.

VODĂ

Unde mergi?

CLARA

Mă duc să-i spun
Solului cum să purceadă.

VODĂ

(grabnic)

Nu, nu! Lasă-mă pe mine,
Mi-ai cerut dovadă, mamă, vreau s-o dau cum se
cuvine

Vreau să ştie toată curtea – astfel cred eu nemerit –
Că de sunt voivod, sunt totuşi robul tău – şi rob smerit,
Că oricine-n tine zvârlă cu dosadă şi ocară
Mă loveşte şi pe mine, şi cu mine-ntreaga ţară;
Şi de-un sprijin de-ai nevoie tu, că nu-l vei cere-oricui!
Căci e dreptul meu acesta şi că nu-l dau nimănui.
Aibi încredere. La urma urmei, Kaliany poate...

CLARA

(cu glas blajin şi ademenitor)

Fie... Ş-apoi nu se cade dă-i tot cerem câte toate;
De când e la curtea noastră, tot mereu l-am supărat:
Cereri! Cereri!

VODĂ

Care cereri?

CLARA

Multe... Nu l-am fost rugat
Să nu capete – de pildă – de la craiul său izbava
Celor zălogiţi?

VODĂ

(cătând la Grue)

Aşa e!

CLARA

Cred că solul căpăta-va
Să ni-l dezrobească craiul. Dacă vrei, voi căuta.
Să se facă cât de iute.

VODĂ

Dacă vreau?

CLARA

Stă-n mâna ta.

VODĂ

Cum aşa?

CLARA

Cum? Foarte lesne: dă şi tu, cum ceri întruna.

VODĂ

Ce să dau?

CLARA

Din câte cere Ludovic, măcar dă-i una.

VODĂ

(prefăcut)

Una? Da-le-i-aş pe toate dacă s-ar milostivi,
Pe Cristina şi pe soţul ei, în sfârşit, a-i izbăvi!
Fă tu toate cum e bine, mamă, că ne-apucă toamna.
Vrei?

UN COPIL DE CASĂ

(din fund)

Baronul Kaliany spune că-l aşteaptă doamna.

VODĂ

(voind să se retragă)

Mamă, eu...

CLARA

Ba nu. Baronul vine foarte bine, zău.

(Către copil, care iese după ce se-nchină:)

Să poftească.

(Către Vodă:)

Îţi va spune el ce vrea stăpânul său.

Scena III

ACEIAŞI, KALIANY în armură.

KALIANY

(din fund)

Doamnă, ceata mea e gata.

CLARA

(ieşindu-i înainte
şi aducându-l în scenă)

Nu mai e de trebuinţă.
Vodă vrea sa pedepsească însuşi.

KALIANY

(privind cu dispreţ la vodă)

Nu e cu putinţă.

VODĂ

(stapânindu-se şi apropiindu-se
de el, măgulitor)

Oh! ce strălucite zale! ce coif mândru! ce pieptar
Minunat! bătut cu aur! Dar ce brâu! Ah!... brâu-i rar!
O mătase...

KALIANY

(măgulit)

E netoarsă; numai trasă-n jurubiţe
Şi ţesută cu beteală de argint în patru iţe.

VODĂ

De minune!

CLARA

(schimbând vorba; către Kaliany)

Vodă tocmai îmi spunea, când ai intrat,
Că s-ar învoi la toate dacă craiul împărat
Ne-ar înapoia copiii; ceară preţul cât de mare.

(Către Vodă:)

Nu-i aşa?

VODĂ

(strâns cu uşa)

Da, da...

CLARA

Ce cere craiul drept răscumpărare?
Să-i dai voie să clădească un castel la Severin;
Şi-mpotriva-i să nu sprijini pe... voivodul din Vidin.

VODĂ

Vrei pe Straşimir, pe soţul sorii mele, fiicei tale,
Să nu-l sprijin?...

CLARA

Nu, fireşte.

KALIANY

Fiecare cu-ale sale.
Straşimir e robul nostru, pentru că s-a răsculat
Împotriva noastră. Iacă. Nu fiindcă e cumnat
Cu Măria-ta. Dar, astăzi, libertatea şi Vidinul
Vrei să i le dai; prea bine, noi îţi cerem Severinul.
E un schimb.

CLARA

Un schimb, fireşte.

VODĂ

Da, un schimb, atâta tot.

KALIANY

Dă hrisovul şi... sunt liberi.

VODĂ

(zărind o uşe de scăpare)

Bine zici!... Dar, vezi, nu pot
Să-l dau singur... e şi sfatul... trebuie întăritura.

KALIANY

Călăreţii mei sunt gata! Şi le şade bine-armura

VODĂ

Ai dreptate!... Adun sfatul.

KALIANY

Şi vom iscăli?...

VODĂ

Când vrei!

KALIANY

Astăzi?

VODĂ

Nu. Nici azi, nici mâine...

(Privind la Grue:)

Peste două zile, trei.

(Către doamna, amintind chibzuiala dintre ei:)

Am de lucru azi...

KALIANY

(care ştie despre ce e vorba)

Aşa e!

VODĂ

(sărutând mâna doamnei, apoi către Kaliany)

Mamă... Da, da, peste două
Zile, trei...

(Vodă iese prin stânga, sprijinindu-se pe Grue şi zâmbind îndoielnic.)

Scena IV

CLARA-DOAMNA, KALIANY

CLARA

De-acum, Vlaicu ni s-a dat, pe viaţă, nouă.

KALIANY

Despre mine, Severinul, în sfârşit, l-am dobândit.
Dar smerenia lui Vodă m-a mirat.

CLARA

E osândit,
Neavând în sine duhul ce prevede şi ce mână,
De-alţii pururea să fie, ca orbeţii, dus de mână.

KALIANY

Împotrivă-ne aceia pân-acuma l-au condus.

CLARA

Însă nu-l vor mai conduce.

KALIANY

Cred şi eu. Dar ei l-au pus,
Doamnă, până una-alta, să dea mâna de-ncuscrire
– Deci, de-o alianţă strâmtă-ntemeiată pe-nrudire –
Cu voivodul Simon Stareţ.

CLARA

Simon Stareţ? Ce fel! Cum?
Cine-a născocit aceasta?

KALIANY

Îţi spun, doamnă, că-i pe drum
O solie de la kralul Simon Stareţ ca să ceară
De soţie pe domniţa Anca.

CLARA

Fiica mea?

KALIANY

Aseară,
Am primit înştiinţare că din Niş a şi pornit
Dinadinsul sol de kralul Simon împuternicit.

CLARA

Oh!... Şi crezi să aibă vodă cunoştinţă?...

KALIANY

Nu ştiu bine!
Dar de-acestea să se facă fără ştirea lui, nu-mi vine,
Zău, a crede.

CLARA

Ai dreptate!... Oh! dar dacă m-a-nşelat
Vlaicu, Vlaicu, într-atât, ca singur el să fi luat,
Şi-n ascuns, aşa măsură, de-aşa mare greutate,
Care leagă neamul nostru, care leagă două state...
De se pune-n curmezişul drumului ce eu urmez,
Îl, îl... Nu ştiu!... sunt în stare să-l... Oh! Oh! Dar aiurez!
El?... N-ar îndrăzni! Ah! bietul om!... n-ar îndrăzni!

KALIANY

Solia
Totuşi, a pornit.

CLARA

Dar fără ştirea lui. Făţărnicia
Prea i-ar fi grozav de-adâncă şi de el m-aş îngrozi,
Dacă-n stare-ar fi de-acestea, neclipind, a ne urzi.
Nu e cu putinţă, nu e!

KALIANY

Poate n-are ştire... dară...
Stareţ cere pe domniţa.

CLARA

De-asta nu mă tem. S-o ceară
Cât o vrea. Am eu mijlocul care va zădărnici
Toată uneltirea.

(Chemând către dreapta:)

Pala!

(Către Kalyany:)

Vei vedea.

(Către Pala, care a intrat din dreapta:)

Să chemi aci
Pe domniţa Anca.

(Pala iese. Către Kaliany:)

Fiica mea e fiica mea. Va face
Ce voi zice. Tu... dă drumul cetei tale. Fii pe pace;
Dacă Vlaicu-nnoadă firul, mă pricep eu să-l deznod.
Vino mai târziu, când curtea se primeşte de voivod.

(Kaliany se închină şi iese prin fund.)

Scena V

CLARA-DOAMNA, DOMNIŢA ANCA

CLARA

(singură)

Ah! de-i vorba pe trădare, Vlaicule, ia bine seamă:
Esti bărbat şi sunt femeie!...

ANCA

(intrând din dreapta, îngrijorată)

Pus-ai sa mă cheme, mamă?

CLARA

(aşezându-se pe jeţul din stânga)

Da, mezina mea iubită. Vino-ncoa să te sărut.
Şezi-aci...

(Anca, liniştindu-se, se aşează pe o pernă la genunchii ei.)

O! niciodată Anca mea nu mi-a părut
Mai învoaltă, mai frumoasă, mai gingaşă, mai zglobie
Decât azi... De ochii-ţi galeşi – ca de zarea conabie
Zorile de zile bune dezbărându-se de-abis –
Tainic, ţi s-anină gândul legănând în el un vis...
Nu-ţi abate ochii; taina ce-mi ascunzi e prea uşoară!
Visul fraged ce se scaldă-ntr-o privire de fecioară
E a vieţii îmboldire, e avântul către zbor
Al oricărui suflet tânăr tresărind de-ntâiul dor.
Nu-i aşa, copilă?

ANCA

(iarăşi îngrijorată)

Mamă...

CLARA

Te roşeşti? Na, nu!... Zâmbeşte
Mamei tale care ştie că iubeşti.

ANCA

(speriată)

Oh! Nu!

CLARA

(ademenitoare)

Iubeşte,
Dacă inima ţi-o cere, Anca mea. Iubirea ta
Este dreptul tinereţii; şi nu eu aş căuta
Nici să-mpiedic primăvara să dea florii înflorirea,
Nici să-mpiedic tinereţea să dea inimii iubirea.

ANCA

(fericită)

Dragă mamă!

CLARA

Da, iubeşte, dă-ţi iubirii sânul tău,
Ţi-ai ales un mire vrednic de-al tău suflet şi de-al meu.

ANCA

Mamă! mamă! ştii?

CLARA

Da, toate. Vezi, mi-ar fi părut mai bine
Aşa veste să n-o aflu decât numai de la tine.
Şi-o încredere mai mare să te văd că mi-o păstrezi;
Dar, aşa mă-nveseleşte – şi mai mult chiar decât crezi,
Anco – că iubeşti pe Mircea, încât, uit, de bucurie,
Că nu te-ai gândit iubirea-ţi, mai întâi, să mi-o spui mie.

ANCA

Iartă-mă, măicuţă dragă, iartă-mă! Noi ne temeam
Să nu vrei...

CLARA

(ademenitoare)

De ce?... Ancuţo, doar pe tine te mai am
Să-mi alini mâhnirea vieţii prăvălind spre bătrâneţe...
Voi, să staţi aci cu mine; calda voastră tinereţe
Sufletul să mi-l dogoare. Vrei?

ANCA

(dezmierdând-o)

Oh! Cât de bună eşti!
Cât te vom iubi, cu Mircea, mamă!

CLARA

Bine; tu-l iubeşti,
Dar el, te iubeşte?

ANCA

Mircea? Oh! decât orice pe lume!
Decât scaun şi coroană, decât slavă şi renume,
Tot mai mult...

CLARA

(mulţumită şi rămânând pe gânduri)

Prea bine.

ANCA

(după o tăcere)

Mamă!... e la uşă...

CLARA

(nepricepând îndată)

Cine? Da?

ANCA

E-ngrijat... nu ştie...

CLARA

(zâmbind)

Cheamă-l.

ANCA

(sărindu-i de gât)

Oh! cât te vom dezmierda!

(Ea aleargă la uşa din dreapta,
o deschide şi cheamă:)

Vino: mama ne uneşte.

Scena VI

ACEIAŞI, MIRCEA

MIRCEA

(intră repede şi îmbrăţişează pe Anca:)

Anco!

(apoi aleargă la doamna Clara şi i se închină:)

Doamnă... Oh! nu: mamă!

CLARA

(sărutându-l pe frunte)

Mamă, da, copile dragă. Când iubirea ta mă cheamă,
Mamă vreau să-ţi fiu. Aseară, fost-ai vrednic Basarab
Ţinând piept celor puternici, ţinând parte celui slab.
Mi-ai plăcut întotdeauna, deşi, însă, câteodată,
Mi-ai părut uşor la suflet şi de-o fire cam ciudată,
Prea nepăsător de toate, prea pornit pe desfătări,
Şi nesocotind menirea ce dau eu acestei ţări.

Dar, eşti tânăr, nalt la suflet şi ţi-e inima cinstită.
Cu-nsuşiri de-acestea, viaţa poţi s-o afli fericită
Şi măreaţă chiar, cu vremea, călăuză de mă iei.
Deci, iubiţi-vă, voi; restul mă priveşte, dragii mei.

(Îi sărută pe amândoi şi iese prin dreapta,
întovărăşită de ei până la uşă.)

Scena VII

MIRCEA, ANCA

MIRCEA

Anca mea!

ANCA

De-acum, iubite, sunt a ta.

MIRCEA

E cu putinţă?
E nevrednică de tine păcătoasa mea credinţă.

ANCA

Pentru ce?

MIRCEA

Oh! simt nevoia să ţi-o fi mărturisit,
Ţie, vina ce-astă noapte duhul mi l-a ispitit:
Te iubesc, o ştii, Ancuţo; fără margini mi-e iubirea.
Acest simţimânt îmi umple, îmi pătrunde toată firea
Şi n-aş fi crezut, vreodată, să mai aibă pieptul meu
Loc de vreo simţire nouă fiind plin de dorul tău!
Dar, aseară, când sub ochii-mi se făcu să licărească
Vrăjile coroanei – culmea pentr-o frunte omenească –
Mi-a pierit vederea, judecata mi s-a-ntunecat:
O ispită, vai! Ancuţo, sufletul mi l-a muşcat:

Mi-am uitat iubirea, te-am uitat pe tine, da, pe tine,
Şi-am făcut alt vis!... O clipă! doar o clipă!... Mi-e ruşine
De-acea clipă!...

ANCA

Oh! nu, Mirceo! Visul tău a fost măreţ
Când ai preţuit iubirea pe-un aşa de mare preţ.
De n-ai dat-o-n astă-noapte pentru scaun şi coroană,
Mie vii să-mi ceri iertare?... ţie, eu să-ţi fac dojana?
Nu! nu! De e vină-acilea şi de va să fii iertat,
E de slava ta, de care pentru-amor te-ai lepădat...
Şi, de-ai fi, tu, Basarabe, azi să simţi aci ruşine
E că mai presus de slavă, Mirceo, tu m-ai pus pe mine.

MIRCEA

Anco! Anco!

ANCA

Da, iubite; mult mai mult azi te iubesc,
De tot preţul jertfei tale cată să te răsplătesc.

MIRCEA

Oh! oh! farmec al iubirii, vrajă plină de lumină,
Ce fac dintr-un rău un bine, şi o slavă dintr-o vină

(Ei stau un moment strâns îmbrăţişaţi în tăcere.
Dar uşa din fund se deschide.)

UN COPIL DE CASĂ

(anunţând)

Curtea.

(Mircea şi Anca se despart ca din vis
şi se duc spre pridvor.)

Scena VIII

(Intră curtea. Boierii sunt în straie bogate şi nearmaţi. Ei formează grupuri, se închină unii la alţii, îşi dau mâna şi par bucuroşi a-şi împărtăşi o ştire. Mai la urmă intră Groza cu Vlad şi ceilalţi. Mai apoi, Costea şi fiii săi. Un boier, zărind pe Groza, se înaintează repede spre el, urmat de alţii.)

ÎNTÂIUL BOIER

Ah! jupâne Grozo, din adânc te fericesc
De-nvoiala dobândită de la vodă; şi, doresc
Să mă numeri şi pe mine în oştirea boierească
Ce, sub Costea, la Moldova, duce legea strămoşească.
Am arcaşi treizeci şi ghioage şi mai multe.

AL 2-LEA BOIER

Ceata mea
E călare, poartă suliţi, şi, de lente de curea
Însolzite-n fier şi-aramă, buzdugane năstrugite
Cu mâner de corn.

AL 3-LEA BOIER

Jupâne, eu îţi dau securi călite
Doar în apă ne'ncepută, apă vie de izvor.
Nu e pavăză să nu se sfarme sub ciocnirea lor
Când flăcăii mei le-aruncă, hăulind!

UN BOIER BĂTRÂN

Eu, zece care
Cu opt junci – hrăniţi în pajişti, buni de jug şi de mâncare –
Şi-ncărcate toate zece cu mălai[1] şi grâu bătrân.
De n-ar fi îngheţat-o vârsta, ti-aş da inima din sân.

[1] Pe atunci, meiul se numea mălai *(n. a.)*

(Groza dă mâna cu ei, rând pe rând, mulţumindu-le. (Intrând) Costea, toţi îl înconjoară, îl fericesc etc. Ei formează un grup către fund, în acest timp intră, din dreapta, Clara-doamna, Kaliany, Pala, jupânese etc.)

UN COPIL DE CASĂ

(anunţând)

Doamna Clara.

(Curtea se închină, dar boierii din grupul lui Costea aruncă priviri de ură asupra noilor veniţi.)

KALIANY

(intrând cu doamna)

Vodă pune temei mare pe-ncuscrirea
Sa cu Stareţ.

CLARA

(arătându-i pe Mircea, care face cu Anca un grup pe pridvor)

Uite colo. Ca să dărâm clădirea
Ce-o zideşte un făţarnic pe-un atât de-adânc temei,
E de-ajuns să se-nţeleagă două inimi de femei,
Anca şi cu mine: dânsa cu iubirea, eu cu ura,
Şi clădirea şi temeiul se rostogolesc de-a dura.
Ce-ai de zis?

KALIANY

E de minune.

CLARA

(aşezându-se pe jăţul din dreapta)

Ah! de-ncearcă Vodă Vlad
Împotrivă-mi să ridice ziduri, zidurile cad;

Şi, sub pietrele şi colbul din clădirile surpate,
S-or afla, cândva, voivodul şi coroana, sfărâmate.

(O scurtă tăcere ca de aşteptare.
Se deschide uşa din stânga.)

UN COPIL DE CASĂ

(de la uşa din stângă)

Vodă.

(Intră vodă urmat de Miked
şi de toţi marii dregători.)

VODĂ

Bun venit cu toţii!

(Curtea se închină. Vodă merge la jeţul unde şade
Clara doamna şi îi sărută mâna.)

Doamna noastră...

CLARA

Fiul meu...

VODĂ

(după ce s-a aşezat pe jeţul din stânga,
către curte, voind să dea impresia că
nu se ocupă de politica externă)

Aflu, dragi boieri, că iestimp a dat bunul Dumnezeu
An mănos în ţara noastră; că pătulele sunt pline
De bucate; că-n podgorii, viile se-arată-n bine;
Că,-n sfârşit, livezi şi lanuri – din senin cum şi din plug –
Slavă domnului, sunt toate bucurie şi belşug.
Aşa spune Grue.

CLARA

(atacând)

Dacă ţara e pe veselie,
Dă prilej şi curţii tale astăzi veselă să fie.

VODĂ

Bucuros.

CLARA

Domniţa Anca, fiica mea şi sora ta
Preaiubită, este-acum în vârstă de-a se mărita,
Şi, de vrei să fie astăzi zi de mare mulţumire,
Îi vom da domniţei Anca pe alesul ei de mire...

(Schimbând tonul.)

Te uimeşti?

VODĂ

(surprins)

He... da... desigur... Doamne! cum n-aş fi uimit?
Aşa ştire... dată astfel... în veleag...

CLARA

(căutând să forţeze mâna lui Vodă)

Fii liniştit.
De n-ar fi ales copila mire vrednic de-o domniţă,
Lăstar mândru ce răsare din chiar mândra voastră viţă,
Şi de nu ne-ar fi el nouă cum îi e şi dânşii drag,
N-aş fi dat eu, Clara-doamna, aşa ştire... în vileag.

(Încet către Kaliany, care stă la stângă jeţului ei:)

Oh! aveai dreptate: vezi-l cât e de uimit.

(Către Vodă, cu insistenţă:)

Ei bine,
Nu mă-ntrebi pe cine-ales-a fiica mea?

VODĂ

(în silă)

Ba da. Pe cine?

CLARA

(arătând pe Mircea, care s-a înaintat)

Iată-l.

VODĂ

Mircea?!

CLARA

Da, el însuşi! El, viteazul tău nepot,
Căruia cu drag i-aş zice fiul meu.

VODĂ

(aparte)

Vai! Vai! De-un ciot
Să se poticnească, Doamne, viitorul ţării!

ANCA

(care a venit în dreapta jeţului mamei sale)

Mamă,
De ce tace Vodă?

CLARA

(tare şi cu intenţie)

Vodă tace că, de bună seamă,
N-are nici o-mpotrivire la căsătoria ta.

(Către Vodă, insistând)

Nu-i aşa?

VODĂ

(încolţit)

Ba... chiar aşa e... Totuşi, muma va ierta
Dacă fratele, ce-n suflet e cuprins de bucurie,
Vrea să ceară de la vodă, pentru-aşa căsătorie,
O părere chibzuită.

CLARA

(izbucnind)

Dar ce ai de chibzuit?
Mircea pe-Anca o iubeşte şi de ea el e iubit;
El e Basarab ca tine: ce mai vrei?

VODĂ

E cinste mare
Ce râvneşte el. N-ajunge să gonească de-a călare
Cerbul, lupul sau mistreţul, sau să săgeteze-n zbor
Vulturul, sau să-ncoltească urşii-n vizuina lor;

(Mircea face un pas, vodă cuvântează către el:)

Nici n-ajunge, când vrăjmaşul pune ochii pe moşie,
Să-ncingi paloşul pe zale şi să lupţi cu bărbăţie
Nu, n-ajung acestea toate ca să fii, vreodată, – drept
Să ridici până la dânsa dorul tânăr ce-ai în pept;
Anca nu e numai sora mea şi fiica doamnei Clara;
E a ţării, şi pe dânsa n-o mărită decât ţara;
Numai ţara va alege Anchii ginerele ei;
Şi-l vrea domn! Fii domn tu însuţi, soţul ei să fii de vrei.

ANCA

(îndurerată)

Mamă! Mamă!

CLARA

(încet)

Kaliany, vezi-l cum se dezveleşte!

MIRCEA

(care, cătând în juru-i, a aflat îmbărbătare în ochii tovarăşilor săi; către Vodă:)

Dacă ţara, muma Anchii, ce prin gura ta vorbeşte.
Vrea pe fruntea mea de mire o coroană ca a ta,

O voi dobândi, ca Anca să-mi ajute-a o purta.
Mă-mboldeai adese-n vremuri să vreau slavă şi
mărire
Eu nu le voiam, că-n mine nu-ncăpea decât iubire.
Dar iubirea – ce visasem într-al fericirii somn –
E prea sus de mine? Fie: pentru ea m-oi face domn.
Costea, Groza, Vlad, Algiu, mândră ceată boierească,
Mă mai vreţi în capul vostru?

BOIERII

(cari l-au înconjurat pe Mircea)

Să trăiască! Să trăiască
Mircea-vodă!

VODĂ

(uimit)

Mircea-vodă?

GROZA

(către Vodă)

Da! Pristana ce ne-ai dat
Dă Moldovei domn pe Mircea şi lui Mircea voivodat.

CLARA

(uimită, şi ea, către Kaliany)

Cum? Ce zice?

BOIERII

Să trăiască Mircea-vodă!

KALIANY

(semeţ)

Ce trădare!

CLARA

Le dăduse şi pristană, Kaliany!

KALIANY

(păşind înainte)

Prin urmare
Vlaicu Basarab-Voivodul – ce alianţă a jurat
Cu voivodul din Moldova şi slăvitul împărat
Ludovic, stăpânul nostru – azi, pe faţă îi trădează?
Şi, la curtea sa din Argeş, pe rebeli îi înarmează?

VODĂ

(aparte)

Oh! Trei zile!

KALIANY

Să se ştie!

(Boierii, care au ascultat întâi, cu surprindere, cuvintele lui Kaliany, încep a murmura şi privesc solul cu ameninţare. Dar, la glasul lui Vodă, surprinderea şi ameninţarea se schimbă în uimire, apoi într-o deznădăjduire adâncă.)

VODĂ

(prefăcut, ca ieşind dintr-un vis)

Ce-auzii?... Ce vor?... Ce spun?
Mi s-a turburat auzul? Sau visez? Or sunt nebun?
Mă-nşelai sau zisu-mi-s-a c-aş fi pristănit izodul
Cu menire să răstoarne la Moldova pe voivodul
Laţcu, bunul meu prieten? Cum că – însumi eu – am dat
O asemenea-nvoială? Cum că, deci, eu am trădat?
Şi aceasta mi se spune chiar în faţă! Ce-ndrăzneală!
Cine-a zis c-am dat eu, Vodă, o asemenea-nvoială?
Cine? Vreau să ştiu.

GROZA

Măria-ta...

VODĂ

(prefăcut şi executându-şi planul)

Tu, Grozo? Cine? Tu?
Dar de unde născocirea-aceasta? Cum îţi abătu
Să te-ncerci – cu mine faţă – să strecori aşa minciună?

GROZA

Doamne...

VODĂ

(idem)

Ca rostită astfel lumea să ţi-o ia de bună
Şi să crează că-n izodul – ce sub mână-l unelteai –
Însuşi pe voivodul ţării de tovarăş îl aveai
Astfel că, primit la curte de miloasa-mi îndurare,
Mă făceai încet cu-ncetul o unealtă de trădare!
Oh! ce viclenie!

GROZA

Doamne...

VODĂ

(idem)

Taci, îţi spun că ai minţit
Când ai zis că vreo pristană ţie eu ţi-am slobozit.

GROZA

Dar n-am zis că chiar din gura însăşi a Măriei-tale...

VODĂ

(idem)

Ah! dai îndărăt acuma? Încolţit, găseşti cu cale
S-arunci vina ta pe altul?...

GROZA

Doamne...

VODĂ

(idem)

Dar nu vreau să ştiu.
Nu-i scăpare-n mişelie: eşti de vină şi te ţiu.
Pârcălabe, străjuieste-l! Vreau de obşte să se vadă
Cum Vlad Basarab-voivodul pedepseşte o dosadă.
Du-l în temniţa din culă ce, prin uşa de stejar,
Dă-n odaia mea. Acolo îi voi fi chiar eu strejar.

(Groza, însoţit de pârcălab şi înconjurat de streji, iese prin stânga. Vodă urmează către Mircea şi ceilalţi, idem:)

Iară tu şi voi, tovarăşi ai dosadei făptuite,
Şi tovarăşi mai cu seamă în zavistii ticluite,
Împotriva unui vodă mie aliat cinstit,
Ar fi drept de Moldoveanul să nu vă fi despărţit,
Ca, precum porneaţi cu dânsul uneltirile rebele,
Să purtaţi tot împreună, astăzi, lanţurile mele.
Dar din ruga doamnei noastre – sufletul îi e prea bun –
Uit şi iert! Ca fiu cucernic, dar, se cade să v-o spun,
Nu ca domn.

(El priveşte toată curtea, de jur împrejurul său, apoi păşeşte cu smerenie către Clara-doamna:)

De-acuma, doamnă, spune, ţi-este potolită
Supărarea? şi de fiul tău smerit eşti mulţumită?

CLARA

(cu o ironie pe care n-o poate stăpâni)

Te-ai ţinut de vorbă, Vlade; eşti bun fiu.

(Vodă îi sărută mâna şi porneşte spre stânga.)

VODĂ

Boierii mei,
Pace vouă!

(Către Miked:)

Vino, bane.

(Miked s-apropie de el, mirat: dar Vodă îi zâmbeşte prietenos. Apoi, pe când curtea se închină, el iese sprijinit pe Miked şi urmat de marii dregători, şi zice, ca în aparte, dar şi pentru Miked:)

Oh! trei zile! Încă trei!...

(Cum a ieşit Vodă, o mişcare ca de uşurare se face printre curteni. Anca, pe care o-năbuşa plânsul, se aruncă la sânul mamei sale.)

ANCA

Mamă!...

CLARA

(dezmierdând-o)

Anca mea, n-ai grijă de nimica.

(După ce Anca a ieşit prin dreapta:)

Kaliany,
Vino să croim de lucru şarpelui de Vlad.

(Iese cu Kaliany tot prin dreapta. Curtenii încep a porni spre fund, lăsând locului grupul lui Mircea, abătut şi încremenit.)

ÎNTÂIUL BOIER

(privind acel grup)

Sărmanii!
Într-o clipă se dărâmă, ca din trăsnet, visul lor!

AL 2-LEA BOIER

Ce vis mândru!

UN BOIER BĂTRÂN

Niciodată n-a fost astfel Vodă.

ÎNTÂIUL BOIER

Mor
De necaz că sfatul doamnei iarăşi l-a răpus.

UN BOIER BĂTRÂN

He! vere,
Vai de omul ce zăbunul şi-l împarte cu-o muiere!

(Curtenii ies cu toţii. Grupul lui Mircea a rămas neclintit.)

Scena IX

(Rămaşi singuri, conjuraţii se întreabă din ochi. După o tăcere)

NICODIM

(încet)

Vodă Vlad trădează legea.

MANEA

(idem)

Neamul!

VLAD

(idem)

Ţara!

ALGIU

(idem)

Şi-a pierdut
Dreptul la credinţă noastră.

VLAD

(idem)

El pe Groza l-a vândut Papistaşilor.

NICODIM

(idem)

Şi, mâine, asculta-vom, cu de-a sila: „Io, Vlad sin Alexandru, voievod şi domn cu mila…“

MIRCEA

(întrerupându-l, tot încet)

Jurământul ce-mpotriva Laţcului, ieri, l-aţi jurat, Îl veţi ţine şi-mpotriva Vlaicului?

TOŢI

(afară de Costea şi cu glas înăbuşit)

Ne'nduplecat!

MIRCEA

(idem)

Haidem dar.

COSTEA

(oprindu-i şi idem)

Oh! nu, prieteni. Ieri juram o războire Sfântă; iar ce faceţi, astăzi, e cumplită răzvrătire...

MIRCEA

(întrerupându-l, idem)

Am jurat.

(Către ceilalţi:)

Veniţi la mine, astă-seară.

BOIERII

(idem, afară de Costea)

Vom veni!

MIRCEA

(idem)

Pe diseară.

COSTEA

(idem)

Mirceo!...

(Mircea îi răspunde prin un gest hotărât şi iese prin fund, urmat de toţi boierii.)

COSTEA

(încearcă zădarnic să-l înduplece, apoi, rămas singur, în aparte)

Doamne, de-am ştiut îmbătrâni
În cucernia credinţei şi cu sufletul pe faţă,
Mă fereşte de-o ispită, mă-narmează cu-o povaţă
Să nu fiu nici lor, nici ţării, nici lui Vodă trădător,
Şi să-i scap de-o crimă, Doamne, şi pe domn de ura lor.

Cortina cade

Actul III

Scena reprezintă odaia lui Mircea, în casa lui. În fund, la stânga, o fereastră adâncă în ogivă bizantină, cu pervaz în coloane de marmoră, şi despărţită în două printr-o coloană, în planul al doilea, pe peretele din stânga, o icoană mare cu iconostas şi epitrafil mascând o uşă secretă. La dreapta, în fund, uşa odăii, în faţă, către stângă, un jeţ, către dreapta o masă, scaune etc.

Scena I

MIRCEA, PALA

(E apusul soarelui. Mircea şade pe un jeţ, lângă masă, cu capul în mâini. Pala şade pe răzămătoarea ferestrei. El are de gât o lăută.)

PALA

(după ce a privit lung la Mircea)

Doamne Mirceo!

MIRCEA

(fără a mişca)

Ce?

PALA

Stăpâne, a-nserat. Cu blânda noapte,
Se strecoară-n orice suflet ale mângâierii şoapte;

Singur, sufletu-ţi respinge, restihnit de-amar şi chin,
Rouă răcoroasă-a nopţii, alinarea din senin.
Vin-aci, lângă fereastră. Uite: dincolo de zare,
Unde se loveşte cerul cu pământul în hotare,
Din ce-a fost o zi întreagă, mai măreţ, mai lucitor.
Dintr-un soare, ce rămâne? Mohorâtul unui nor
După-o clipă de-ntristare firea-şi uită mândrul astru;
Stele mii răsar cu-ncetul, ochi ai cerului albastru.
Şi spun lumii că sunt toate cum sunt aştrii trecători:
Ce se stinge-n murgul serii re'nviază către zori.
Fă şi tu cum face firea, întristarea ţi-o curmează;
Sufletul în noi e soare: de se stinge, re'nviază.

MIRCEA

E rănit, al meu, de moarte. Cu-o scânteie l-au aprins
Licăriri amăgitoare, cu-o suflare mi l-au stins.
M-au urcat pe culmea slavei, într-un rai de strălucire,
Şi m-au prăbuşit în sorburi de-ntuneric şi-amăgire,
Deşteptându-mă deodată din al fericirii somn,
Au trezit în mine-o râvnă ne'mpăcată: a fi Domn!
A domni, a fi puternic de-o putere uimitoare;
A privi o lume-ntreagă jos, departe, sub picioare;
A fi omul fără seamăn într-o ţară şi-un popor;
A fi sufletul, şi gândul, şi voinţa tutulor;
A meni orice mărire, a porni orice ispravă;
A fi dătător de lege, şi de datini, şi de slavă;
A nu fi robit de nimeni şi pe toţi a-i stăpâni;
A voi, a putea toate, a fi totul... a domni!...
Domn! Domn! Înţelegi?... Ce groaznic muşcă râvna
de mărire!...
Eram vrednic de-aşa râvnă, vrednic de aşa menire.
Oh! Cu Anca mea iubită cât am fost de fericit!
Dar mi-au luat-o, mi-au răpit-o, şi deodată-au vestejit

Floarea sufletului tânăr ce-nflorea la-al slavei soare
Şi se răcorea cu roua dragostei, sărmana floare!
Dibuind păşesc acuma de-al orbirii sorb cuprins:
Steaua dragostei şi-al slavei soare de pe cer s-au stins,
Călăuze! Călăuze!...

(El cade cu capul pe mâini, înecat de plâns.)

PALA

Aibi nădejde. După ploaie
Mult mai limpede-i seninul, stelele mult mai vioaie;
Şi luceafărul, ce-acuma ţi s-ascunde sub un nor,
Poate răsări, pe cerul limpezit, mai lucitor.
Fii bărbat. Domniţa Anca te iubeşte. Cine ştie,
Dacă frământări de-acestea nu-s izvor de bucurie?

MIRCEA

Oh! de-ar fi!

PALA

Cu vremea, poate, Vodă se va-ndupleca...

MIRCEA

(tresărind)

Vodă!... Îl urăsc pe Vodă ce nu ştie ridica
Pururea tăcuta-i voce, pururea smerita-i frunte
Decât către cei cucernici ce nu cată să-l înfrunte.
Îl urăsc pe Vodă!... Şi, deoarece mi-a-nveninat
– Cu fătarnica-i sfidare de-a fi domn încoronat –
Cuget, inimă şi râvnă, vreau putere, vreau mărire!
Da, oricum, prin orice mijloc, prin trădări, prin răzvrătire,
Vreau domnia, da, oriunde; vreau coroana, pe-a oricui
Vodă sprijinind pe Laţcu, vreau de-acum coroana lui.

PALA

(după o tăcere)

Fie. Sunt al tău, stăpâne. Fă ce vei voi cu mine;
Ţi-s dator cu viaţa; numai ea mă va plăti de tine.

(Dă-n genunchi şi sărută mâna lui Mircea, care îi zâmbeşte dureros. Dar uşa secretă, din stânga se deschide-ncet. Anca se arată, priveşte un moment în cameră, apoi se coboară în scenă.)

Scena II

ANCA

Mircea!

MIRCEA

(tresărind)

Anco!

(El aleargă la dânsa şi o ia în braţe. Pala se duce de se aşează iarăşi la fereastră.)

ANCA

(îmbrăţişată)

Da, iubite, strânge-mă la piept, că sunt
Rătăcită de durere şi că groaznicul pământ
Mi-e pustiu, şi că mi-e frică, fulg uşor furat de duhuri,
Vai! să n-am de ce mă prinde, bântuită prin văzduhuri,
Dar te aflu, simt în tine reazămul obişnuit,
Şi, ca iedera, mă mlădii pe stejarul meu trăsnit.

MIRCEA

Anca mea!

(O aşează pe jeţul din stânga şi se îngenunche la picioarele ei.)

ANCA

(dezmierdându-l)

Oh! dragă Mirceo, ne fu dat de sus cu bine
Inimile noastre pururi una pe-alta să se-aline.
Sunt a ta pe-ntotdeauna!

MIRCEA

Anca mea!

ANCA

Să ne iubim
Toată viaţa!

MIRCEA

(în extaz)

Da!

(O lungă tăcere. Dar un gând străbate mintea lui Mircea.)

Dar Vodă!

ANCA

Ce ne pasă!

(Mircea s-a despărţit de Anca, pornit pe gânduri. Ea se scoală, îl urmează, se alipeşte de el.)

Să fugim!...
Vino... Vom fugi departe, toată noaptea, orişiunde,
Până când în codrii tainici dragostea ne-o vom ascunde!...
Vino?...

MIRCEA

(aparte, luptând)

Doamne sfinte!

ANCA

Vino, vino să fugim de-aci...
Vino!

MIRCEA

(dezbărându-se de ea)

Anco! taci!... că mintea-ncepe-a mi se rătăci!...
Simt că se ridică-n mine nu ştiu ce străveche zgură;
Peste lacu-mi de iubire a plouat potop de ură:
Şi vârtejul – ce chiar astăzi pe-amândoi
ne-a-mpresurat –
Lacul limpede şi-albastru până-n fund l-a turburat;
Simt în mine o nevoie, simt un dor de răzbunare
Împotriva-acelui suflet, fără nici-o milă, care
Mi l-a chinuit, Ancuţă, mi l-a pălmuit pe-al meu.

(El cade pe jeţul de lângă masă,
cu capul în mâini.)

ANCA

(dezmierdându-l)

Mirceo, uită!...

MIRCEA

(depărtând-o)

Ah! ce-ar zice curtea, lumea, dacă eu,
Basarab, primind în faţă aşa groaznică dosadă,
D-o cumplită zăcăşeală lumii-ntregi n-aş da dovadă!...
Oh! s-ar zice că nu-s vrednic de-al meu nume, de-al
meu neam!...
Vreau o răzbunare, Anco! – cum o fi – dar o s-o am.

ANCA

(gingaşă din voinţă)

Cum o fi?... Iubite, uite, răzbunarea eu ţi-oi da-o:
Vodă Vlad nu-ţi învoieşte de soţie pe-Anca? Ia-o.

Ţi-e alături, te iubeşte, chiar în ciuda lui te vrea;
Ia-o, şi-ţi iei totodată răzbunarea ta cu ea.
Nu-i aşa?

MIRCEA

Oh! Anco! Anco!

ANCA

Lasă-ţi inima, iubite,
Să vorbească tare-n sfatul gândurilor înăsprite;
Să rostească dânsa vorba cea din urmă.

MIRCEA

Nu! Nu vreau
Sub ascuns să-mi iau soţia ce-s în drept, făţiş, s-o iau.

ANCA

Vai!

MIRCEA

M-aş învoi-ndeobşte, însumi eu, cu-aşa ruşine!
Însumi eu mi-aş face-o singur, de-aş primi să fug cu tine.

ANCA

Mirceo, vai!...

MIRCEA

Nu! Nu! copilă. De-aşa scârbă m-oi feri,
Nu te dă, de voie bună Vodă?... Te voi cuceri!
Dar să fur ce-mi este dreptul, să te fur că nu-mi eşti dată!
Nu! Nu vreau. Această faptă pe-amândoi ar fi o pată.

ANCA

(îngenunchind lângă jeţ)

Mirceo! fie-ţi milă...

MIRCEA

(zdruncinat)

Anco, taci!...

ANCA

Oh! nu mă mai iubeşti?

MIRCEA

(luându-i mâinile şi atrăgând-o)

Cum ai zis? Eu...

ANCA

Mi-a spus Costea; altele de-acum râvneşti!..

MIRCEA

Taci! oh! taci!... Nu căta vină într-o răzvrătire dreaptă.

ANCA

Nu mă mai iubeşti!...

MIRCEA

(lăsând-o de mâini)

Oh! Doamne!

(El îşi ascunde capul în mâini. Anca zace plecată pe braţul jeţului şi plânge. O tăcere. Deodată, Pala, care i-a privit cu înduioşare, începe a cânta, ţinându-şi hangul pe lăută.)

PALA

(cântând)

Iarba rea, cum năpădeşte
Câmpul de mohor,
Câmpul tot îl otrăveşte,
Florile de mor,

Râvna-n gheare cum apucă
Sufletul uşor,
Sufletul îl şi usucă
Recele-i fior.

(Mircea şi Anca, auzind cântecul, au ridicat capetele, dar Mircea se-ntunecă şi mai mult.)

ANCA

(observându-l, aparte)

Sună, dulce viers, deşteaptă
Biata-i inimă-amorţită de prea multele dureri.

PALA

(urmând)

Lasă paloş, lasă zale.
Celor ce le vor;
Ia, cu mândra-ţi, altă cale:
Calea codrilor.
De e soarele-n mărire,
– Soarele-arzător –
Sub sprânceana ei subţire
E o stea: amor.

(Mircea rămâne neclintit, cu capul pe braţe. Anca îl priveşte, palpitând de nădejde: apoi deznădăjduită.)

ANCA

Mirceo! Mirceo! n-auzi glasul dorului!...

MIRCEA

(zbuciumându-se)

Vai! Vai!

(El se lupta cu sineşi; în sfârşit se hotărăşte, se scoală şi trece pe dinaintea Anchii, îngenunchează lângă jeţ.)

Ce ceri
De la mine nu se poate, nu!

(Către Pala:)

Cântarea ţi-e isteaţă
Dar mi-e dor de răzbunare şi vreau sprijin, nu povaţă.

ANCA

(care s-a sculat şi-şi stăpâneşte durerea)

Oh! rănitu-m-ai în suflet, Mirceo.

MIRCEA

(aparte, tresărind)

Doamne!

ANCA

Dar prea mult
Te iubesc, ca-n mine glasul zăcăşelii să-l ascult.
Nu. Mă duc... Rămâi cu bine...

MIRCEA

(turburat)

Anco!

ANCA

(mergând spre uşa secretă)

Fie pe-a ta voie:
Anca ta-ţi va da şi sprijin de-i avea de el nevoie.

MIRCEA

(făcând un pas după ea, oprindu-se)

Anca mea!

ANCA

(lângă uşă)

Mă duc.

MIRCEA

(aruncându-se la picioarele ei)

Ancuţo!.. iartă-mă!

ANCA

(fericită)

Oh!

(Ea se-ntoarce către el, îl sărută pe frunte, aşteptând urmarea primului imbold; dar el nu face nimic ca s-o reţină.)

Te-am iertat...

Te-am iertat... mă duc... Oh! Mirceo!

(Înâbuşind-o lacrămile, iese repede.)

Scena III

MIRCEA, PALA

(Mircea, adânc mişcat, stă o clipă la-îndoială, apoi se scoală din genunchi, face un pas către uşă, ca şi cum ar urma pe Anca, însă iarăşi se-ndoieşte, se opreşte şi caută să-şi adune gândurile.)

PALA

(care-l observă)

Cel din urmă sărutat.

MIRCEA

(trezindu-se)

Cum!... Te-nşeli, te-nşeli. Nu. Anca mă iubeşte,
mă-nţelege,
Ştie că ne e mândria sfântă, dar cumplită lege;
Şi-Anca – crede-mă, copile – mirele nu şi-ar ierta,

Dacă dânsul de-a mândriei sfântă lege şi-ar uita.
Crede-mă.

PALA

Te cred. Cred însă că acela ce iubeşte
Într-adevăr, iubirii sale orişice jertfeşte.

MIRCEA

Vrei să zici...

PALA

S-a stins amorul! Spun că nu o mai iubeşti
Pe domniţa Anca.

MIRCEA

Pala, aiurezi!

PALA

Oh! nu!

MIRCEA

Ba eşti
Un copil. Iubesc pe Anca cu-o mai straşnică dorinţă!
Nu mi-e dată? Voi avea-o; dar prin drept de biruinţă–
Vei vedea!

(Se aud, paşi în afară.)

Ascultă... Paşii, ce se-apropie uşor,
Îmi aduc îndeplinirea necurmatului meu dor;
Sunt iubiţii mei tovarăşi ce-mi vor da, dintr-o lovire,
O coroană şi pe Anca, slava mea şi-a ei iubire.

Scena IV

ACEIAŞI, NICODIM, VLAD, MANEA, BALDOVIN,
ROMÂN HERESCU, MURGU, ALDEA ALGIU

MIRCEA

(alergând înaintea lor)

Bun sosit, iubiţi prieteni.

NICODIM

Doamne Mirceo, bun găsit.

(Ei intră, îşi dau mâna cu Mircea
şi se coboară-n scenă.)

VLAD

Iţi aducem ştiri urâte.

MIRCEA

Care ştiri?

VLAD

Am auzit
Că,-nchina‘ pân‘ la ruşine, azi, de maştera maghiară,
Vodă,-n loc să se răscoale, i s-a dat mai mult pe gheară;
C-a-nvoit lui Kaliany, fără ştire, fără sfat,
Să clădească cetăţuie pentru unguri în Banat;
Şi-n sfârşit, că, din îndemnul Clarei, s-a rostit că-i vreme
Să golească prin secure temniţele unde geme
Floarea boierimii. Groza, vai de el! cu viaţa-i chiar,
Poate să plătească doru-i pentru ţară şi altar.

MANEA

Suntem toţi loviţi într-însul.

NICODIM

Toţi,... Şi-ntreaga ohridime,
Legea noastră

VLAD

Împrejurul nostru mişuie-o mulţime
De iscoade, de streji mute ce-o simţim, în orice loc,
Sfredelindu-ne din spate sufletul cu ochi de foc.

ROMÂN HERESCU

Vezi cât de puţini venirăm.

BALDOVIN

Mulţi se ţin închişi în casă.

ROMÂN HERESCU

Straja curţii e-ndoită.

MURGU

În ograda ei se-ndeasă
Două sutăşii călare, înarmate de război.

NICODIM

Doamna stă păzind pe Vodă.

VLAD

Iară solul pe-amândoi.

BALDOVIN

Răul e c-au prins de veste.

MANEA

Că ni se cunoaşte gândul.

MURGU

Şi ca n-aveam sorţi de-acuma decât să ne-ajungă rândul
Să-l urmăm pe bietul Groza în uitarea vreunui beci...

VLAD

Ce călăul va deschide, călăuza pentru veci.

NICODIM

Stăm în mâna lor.

ROMÂN HERESCU

Doar fuga ne rămâne.

MANEA

Nu-i scăpare Altfel.

VLAD

Ne-or suna şi ceasuri bune.

MANEA

(urmând)

Căci pe răzbunare
Dacă-o fi pornită doamna, oh! de noi, amar şi rău.

VLAD

Da, suntem pierduţi!

MIRCEA

(uimit de ce aude, izbucnind)

Oh! doamne!... Şi cu ochii pe călău,
Ca cireada de tăiere, ca lăstarul de pădure,
Noi, bărbaţi, privim cum rândul ne soseşte la secure!
Ce fel? Voi, viteji de viţă, boieri între boieri,

Voi, ce sufletele voastre le-mbătaţi cu slavă ieri,
Voi! ce prapurele legii vreaţi să-l înălţaţi la soare,
Ce ziceaţi că râvna voastră paloşul să v-o măsoare...
Ah! v-o spun aci, menirea cu mândria v-a-ncetat
Vouă, ce măreaţa-i ţintă şi pe Groza l-aţi uitat,
Vouă, ce priviţi o fiară cum de soarta voastră-şi râde
Vouă, ieri cumetrii morţii, zăluziţi acum de-un gâde,
Căruia-n tocmeala-n care capul vi-l răscumpăraţi.
Drept zălog, ca să mai rabde, pe-al lui Groza
l-aruncaţi.

NICODIM

Doamne!

VLAD

Doamne!

MIRCEA

Ah! vă pare că mi-e vorba prea sireavă:
Nu, zău! mai puţin, desigur, decât fapta vă-i mârşavă.

NICODIM

Doamne!...

MIRCEA

Oh! lăsaţi încalte să vă spun ce-aţi făptuit,
Doar să vă roşiţi de vorbă dacă fapta v-a priit.
Da, pe Groza voi, voi singuri, morţii-l aruncaţi în pradă,
Voi loviţi menirea noastră cu ruşine şi dosadă,
Voi, nu Vodă, de credinţă şi de neam v-aţi lepădat,
Voi, nu Vodă, voi, nu Vodă, sângele vi l-aţi trădat!
Dar nu eu!... Un glas în mine îmi şopteşte datoria
Şi-acel glas – de nu s-aude de-orice suflet – e mândria!
Şi mândria porunceşte, celor ce-o aud cu dor,
Să privească-n faţă moartea când în joc e ţara lor.

(Doamna Clara se iveşte pe pragul uşii şi ascultă ce urmează, neobservată de nimeni, decât de Pala, căruia îi face semn să tacă.)

Ascultând acea poruncă, eu mă pun în răzvrătire
Cu voivodul cel nemernic ce ne mână la peire,
Ce – smerit, viclean, făţarnic, închinându-se oricui –
E-o primejdie de-a pururi pentru noi şi ţara lui.
Voi, plecaţi-vă dar capul şi fugiţi! Eu vreau prieteni
Neclintiţi, cum stau sub soare şi sub trăsnet mândrii cetini!
Sus mi-e fruntea-n zile line, sus şi-n zile de nevoi.
Şti-voi, faţă de restrişte, să fiu singur.

DOAMNA CLARA

Vom fi doi.

Scena V

ACEIAŞI, DOAMNA CLARA

NICODIM

Doamna Clara?

VLAD

Doamna Clara!

CLARA

(înaintând)

Ce-i această turburare?
Oare-s de prisos acolo unde voi vă strângeţi? Oare
Când pe noi toţi ne apasă a lui Vodă mână grea,
Doar primejdie v-anunţă printre voi venirea mea?

VLAD

Doamnă…

CLARA

Haide, haide! Domnul Mircea vă-ndemna
prea bine,
Şi potrivnicii lui Vodă sunt tovarăşi, azi, cu mine.

NICODIM

Cu Măria-ta?

CLARA

Cu mine, da, cu mine! C-am jurat
Să nu las să surpe nimeni lucru mare ce-am durat;
O puternică domnie, pe mărire-ntemeiată,
Care-n viitoru-i mândru-i călăuză luminată,
Să-ndrumeze liniştitul mers al dragei noastre ţări
Pururi pe-ale propăşirii lungi şi netede cărări,
Astăzi rodul muncii mele, fătul ce-am crescut din faşă,
Într-o clipă să-l răpuie Vlaicu, inima pizmaşă?
N-oi răbda!... Nici voi, boieri ai ţării, nu puteţi răbda
Îndrumarea păcătoasă ce se-ncearcă ţării-a da
Duhu-mpovăiat de ciudă, sorbul de ticăloşie,
Vlaicu-Vodă, domnul nostru din a cerului urgie.

(Văzând boierii uimiţi, dar nicidecum înflăcăraţi de zisele sale, doamna rămâne-ncremenită.)

Ce fel? Nu răspundeţi?...

VLAD

(dumerit în sfârşit)

Doamnă...

NICODIM

(idem)

Doamnă, ţi-o mărturisesc,
Nu credeam, lovind în vodă, azi alăturea să fim
Cu Măria-ta, ce-n locu-i cârmuieşti de-o vreme ţara.

CLARA

Cum!

NICODIM

La spetele lui Vodă noi vedeam pe doamna Clara.

CLARA

(aparte)

Ah! nemernicii, mişeii!...

VLAD

Doamnă, Vodă n-ar fi rău,
Dac-ar asculta de păsul ţării, el şi sfatul său.

CLARA

(uimită, dar reculegându-se)

Sfatul său? Ah! e destoinic şi ne face treabă bună
Când îl sprijină pe Vlaicul în pornirea lui nebună
De-a se războiu-mpotriva celui mare cu cel mic,
De-a fi aliat cu sârbii şi certat cu Ludovic.

NICODIM

(surprins şi zărind, în sfârşit, adevărul)

Vodă Vlaicu face-aceasta?

CLARA

Da: pe Groza de-l jertfeşte
Bănuielilor ce-n Gomneh şi-n Suceava-ncep a creşte;
Totuşi, el se dă cu Stareţ şi, în duhu-i fără şir,
Uită că zac robi la Gomneh fiica mea şi Straşimir:
Uită că, din munţi, voivodul Miloş-hertzeg cată-n zare
Un prilej, bun, rău – ce-i pasă – din hotar să se coboare,
Ca, la rândul ei, oştirea-i, năvălind şi ea la noi,
Să se joace-aceeasi horă ce-n Ardeal jucat-aţi voi;

Vodă uită tot. Dar ţara, îndrumată la pieire,
Cată să-i curmeze calea fie chiar prin răzvrătire,
Da, da! steagul răzvrătirii îl desfăşur azi şi eu;
Vodă e vrăjmaşul vostru, el e şi vrăjmaşul meu;
Toţi cunoaştem păsul ţării şi de-aceea vă zic iarăşi
Că protivnicii lui Vodă sunt cu mine azi tovarăşi,
Precum eu cu ei.

NICODIM

(după o tăcere)

Pe Vodă, doamnă, nu-l învinuim
Decât doar că nu ne-ajută ţara să ne-o mântuim
De străini şi de catolici.

CLARA

(aparte)

Câine! Oh! te-oi ţine minte
Şi pe tine. Dar... răbdare!

(Tare:)

Te-nţeleg, preasfânt părinte:
Sunt catolică, aşa e, şi pe faţă, nu pe-ascuns;
Dar străină nu sunt ţării, dovedit-o-am de-ajuns;
Şi i-o dovedesc şi-acuma, când lui Mircea-mi dau copila.

(Apasând pe cuvinte:)

Ce... dupu-un străin vrea Vlaicu s-o mărite cu de-a sila.

MIRCEA

Ce? Ce-ai zis?

CLARA

Am zis că Vlaicu vrea să dea după-un străin.
Pe domniţa Anca.

MIRCEA

(aparte)

Doamne! Teasul e de-acuma plin.

VLAD

Doamnă, ştirea-aceasta poate să nu fie…

CLARA

Dovedită?
Ba e lucru sigur. Anca e de mult făgăduită
Craiului sârbesc.

VLAD

(buimăcit)

Lui Stareţ?

CLARA

Da! şi, credeţi ce vă spui,
Vlad le-a chibzuit pe toate fără ştirea nimănui
Zilele-astea, mâine poate, e-aşteptată o solie
Care pe-Anca o va cere pentru Stareţ de soţie.

MIRCEA

Zici că mâine?…

CLARA

Chiar şi mâine. Trebuie să fi trecut
Dunărea de ieri solia.

*(Boierii se înţeleg din ochi, înţeleg
în sfârşit, dar par nedumeriţi.)*

MIRCEA

Oh!… Dar ce e de făcut!…

CLARA

Ce e de făcut? O, doamne! Mai nimic. Ce-ntrebare!
Mai nimica, zău! Ca dânşii, să te-arăţi că ai răbdare;
Şi, căzând adânc pe gânduri, să respingi şi tu, ca ei,
Sprijinul ce ţi-l trimite Anca prin chiar muma ei.
Ce să faci? Ca dânşii, rabdă să vă piarză Vlad moşia!
Ce să faci? Ca dânşii, uită-ţi numele şi vitejia;
Ce să faci? Sărută mâna omului pizmaş şi rău
Care sfâşie deodată două suflete-ntr-al tău!
Ce să faci? Când Vlaicu ţara şi iubirea ţi-o sugrumă,
Să te pleci ca să se vadă o femeie – dar o mumă –
Dintr-atâţi boieri de frunte singură cum va lupta
Ca să-ţi apere, voivode, ţara şi iubirea ta.

MIRCEA

Taci! oh! taci!

(Către boieri:)

Boieri, prieteni, n-auziţi, nu vă tresare
Sufletul de-aşa restrişte? Doamne! Cum! Şi Groza-n fiare,
Şi zdrobita noastră râvnă, şi surpatul nostru vis,
Şi durerea mea, vai! toate, toate de nimica vi-s?
Aldeo, Murgule, Române, vere Vlade, Baldovine,
Nici o mână, vai! nici una nu se-ntinde către mine?

VLAD

(hotărându-se şi întinzându-i mâna)

Mirceo, iartă-ne.

MIRCEA

(luându-i-o)

Oh! Vlade.

VLAD

(lămurind simţimântul tuturor)

Duhul nostru, zbuciumat
De-alte gânduri ca de-aseară ni-l frământă necurmat,
Nu luă seamă că-ntre oameni cum suntem, de boierie.
Nu domneşte mai măreaţă şi mai sfântă datorie
Decât sprijinul, de-a pururi de credinţă, către-acel
Ce ni-l cere, când restriştea dă năvală peste el,
Sunt cu doamna şi cu tine, pentru Groza şi domniţa.

ALDEA

(idem)

Sunt şi eu!

MANEA

(idem)

Şi eu!

ROMÂN HERESCU

(idem)

Cu toţii, toţi boierii...

BALDOVIN

(idem)

Toată viaţa!

NICODIM

Oh! boieri, dar nu se cade, pe-un prilej aşa uşor,
Să dăm pradă răzvrătirii o domnie şi-un popor.
Răzvrătirea, grea furtună, cată-n norii ei să poarte
Râvne mari şi-nalte ţinte – slavă veşnică sau moarte!
Şi nu te-ar ierta moşia.

(Către Mircea:)

Ba te-ar ţine chiar de rău
De i-ai sângera ogorul numai pentru păsul tău.

MIRCEA

Nicodime!

CLARA

(pentru a slăbi efectul produs de aceste vorbe asupra boierilor. Către Nicodim)

Sufletul ţi-l linişteşte, bun părinte.
Răzvrătirea noastră vede ţinte-nalte, scopuri sfinte;
Ea e lupta mântuirii pentru noi şi ţara ta,
Şi-unei frunţi fără-njosire ea coroana i-o va da.

NICODIM

Ţie poate.

CLARA

Ba lui Mircea.

MIRCEA

Mie!

CLARA

Da.

NICODIM

Lui Mircea!

CLARA

(către Mircea)

Ţie,
Suflet netemut de nimeni, deşi plin de bărbăţie,
Şi pe care zăcăşeala-l face cel mai ne'ndurat
Din vrăjmaşii ce lui Vlaicu astăzi ură i-au jurat.

VLAD

Ai dreptate. Să trăiască vodă Mircea!

BOIERII

(afară de Nicodim)

Să trăiască
Vodă Mircea! Ura!

MIRCEA

(aparte)

Doamne! Fie voia ta cerească
Pururea slăvită!

VLAD

(inchinându-se doamnei Clara)

Doamnă, sunt, de-acum, urmaşul tău.

NICODIM

(aparte)

Ah! năpârcă! Cum strecoară sub coroană capul său!

MIRCEA

(închinându-se şi el d-nei Clara)

Mamă, care-mi dai cu-o vorbă fericire şi coroană,
Îţi închin pe totdeauna sufletu-mi ca la icoană.

BOIERII

(către Clara)

Cinste ţie! Cinste ţie!

CLARA

(ademenitoare)

Cinste vouă, vă zic eu,
De vă-i tare hotărârea pe cât ceasul e de greu.
Oh! da, cinste cui se-ndrumă hotărât într-o voinţă.
Pironind în ţintă ochii, credincios în biruinţă,
Cinste lui! Şi cinste vouă dacă – hotărât – voiţi
Şi voinţa voastră-n ţintă c-un pumnal o pironiţi.

NICODIM

(aparte)

Unde tinde!

ALDEA

(către Clara)

Porunceşte! Vom voi

CLARA

(se reculege în tăcerea îngrijorată a tuturor, apoi)

Boieri, nu-i vreme
De pierdut. Nu-cape vorbă de răscoală: Vlad se teme
De ceva, se pregăteşte. L-am răzbi desigur, ştiu...
Dar e Groza... Dar e Anca... Am ajunge prea târziu!
Nu, nu. Să nu pierdem vreme: noaptea care
ne-mpresoară
Fie cea din urmă pentru Vlaicu.

VLAD

(buimăcit)

Ce fel?... Vrei...

CLARA

(dezvelindu-şi gândul)

Să moară.

(Boierii se indignează, dar ascund indignarea faţă de Clara-doamna.)

MIRCEA

(îngrozit)

Un omor!

CLARA

Împrejurarea porunceşte.

MIRCEA

(şi mai îngrozit)

Un omor!

CLARA

(pledând)

Un omor, de fericire, de domnie dătător;
Un omor ce va deschide ţării calea ei măreaţă.
Un omor ce pentru-atâţia fi-va dătător de viaţă.
Ascultaţi. Vă duc, eu însumi, până-n chiar odaia lui,
Printr-o trecere deschisă, fără ştirea nimănui,
De-Alexandru, răposatul Vodă, pentru el şi mine.
Am tăcut această taină Vlaicului şi-mi prinde bine.
Pe când doarme, voi cu-ncetul să v-apropiaţi de domn:
Nu-l mai deşteptaţi: cu milă, daţi-l veşnicului somn;
Iară zorile de ziuă, mâine, mulţumită vouă,
Arăta-vor într-o slavă ţării o domnie nouă.

(Boierii se-nfioară de-aşa faptă. O tăcere.)

VLAD

(exprimând sentimentul tuturor)

Slavă roşie de sânge.

NICODIM

Mohorâte zori de zi
Sub a căror raze, mâine, ţara ni se va trezi.

VLAD

Nu e treabă boierească să ucizi un om ce doarme.

MURGU

Purtăm paloşe, şi-acestea, doamna noastră, nu sunt arme
De-ucigaşi.

VLAD

Dar porunceşte! şi, cu toţii, ne-nvoim
Pe vrăjmaş, în luptă dreaptă, faţă-n faţă, să-l lovim.
Boiereste!

CLARA

(batjocoritoare)

Oh! minune! Duhuri mândre şi senine,
Suflete neprihănite! De omor vă e ruşine.
Când omorul se îndreaptă către-o viaţă de bărbat,
Însă ucideţi, în codru, fără grijă de păcat,
Un copil!

(Arată pe Pala.)

NICODIM

Copil? Nu, doamnă; o năpârcă doar, menită,
Când călcâiul vrea să-l muşte, de călcii a fi strivită.

CLARA

(agăţându-se de o ultimă nădejde)

Mirceo, tu nu spui nimica?

MIRCEA

(muncindu-se sub întrebarea mută a tutulor)

Doamnă, gata sunt să mor.
Dar nu vreau nici fericirea, nici domnia pe-un omor.

NICODIM

Bine, doamne Mirceo, bine!

CLARA

(decepţionată, izbucnind)

Tu, m-ascultă, Basarabe!
Pentru frânele puterii mâinile ţi-s încă slabe.

(Către ceilalţi:)

Iar voi, suflete plăpânde, voi viteji? Nişte mişei!

(Către Pala, încet, ca să nu fie auzită de ceilalţi:)

Vino, Pala. Tu vei face ce nu ştiu să facă ei.

(Iese urmată de Pala.)

Scena IV

ACEIAŞI, afară de DOAMNA CLARA şi de PALA.

NICODIM

(rupând tăcerea uimită a tutulor)

Dragi boieri, în ce greşeală, vai! cădeam şi noi şi ţara!
Toţi aţi înţeles ce ţintă urmăreşte doamna Clara;
Că, sătul, ca noi, e Vodă de robie, şi că vrea,
În sfârşit, să sfarme jugul ce de mult îl dobora.
Dânsa l-a simţit. Şi-aicea, dezvelindu-şi fiara gândul,
Ne-nvrăjbea ca, doară noi pe Vodă ucigându-l,
Ea s-apuce iar domnia, ea cu Kaliany-al ei,
Pe când noi să fim, cu toţii, robi la dânsa, robi la ei!

VLAD

Ai dreptate.

MURGU

Ai dreptate.

(Mircea, care mai nădăjduia un ajutor din partea tovarăşilor săi, merge deznădăjduit la jeţul din stângă şi cade pe el, doborât de durere.)

NICODIM

(zârindu-l, se apropie de el)

Doamne Mirceo, vai! sărmane
Suflet, vas luptând în valuri pe o mare de prihane,
Oh! nu te-ndoi de viaţă, nici de bunul Dumnezeu

Ce chemarea-ţi dureroasă ţi-o aude, fătul meu.
Să ne ducem toţi la Vodă să ne spovedim la dânsul
Toată vina, tot păcatul. El se va-ndura de plânsul
Nostru drept, şi plin de jale, şi din inimă rostit:
Şi te va ierta, pe tine, căci ai fost nedreptăţit,
Şi pe noi, căci remuşcarea e destul de grea povară,
Şi că toată vina noastră e şi-a lui: e dor de ţară.

ALDEA

Ai dreptate.

MURGU

Da.

VLAD

Să mergem toţi, ca-n vremuri de nevoi!

MANEA

Să ne-asculte.

ROMÂN [HERESCU]

Să ne ierte.

(Boierii încep a porni spre uşă.)

VLAD

(observând că Mircea a rămas pe jeţ înapoindu-se la el)

Mirceo, tu nu vii cu noi?

(Mircea îi face semn că nu, că să-l lase.)

Eşti îndurerat! N-ai grijă de nimic... Rămâi cu bine...

(Iese după ceilalţi.)

Scena VII

MIRCEA, singur, apoi ANCA, PÂRCĂLABUL, PALA, STREJI

MIRCEA

(după o lungă tăcere)

Oh! durere! De-acum toate sunt sfârşite pentru mine...

(El cade cu capul pe masă plângând încet. Dar uşa secretă se deschide cu grijă, Anca apare, se asigură că Mircea e singur, se apropie de el, şi, cu degetul pe buze, îl cheamă.)

ANCA

Mirceo!

MIRCEA

(îmbrăţişând-o)

Anca! Tu!

ANCA

(arătând spre uşa secretă)

Tăcere!... Oh! de-acolo-am auzit
Tot! tot! tot!... Să vezi, căzusem... lângă uşă... M-a trezit
Glasul mamei! Mamei mele!... Oh! Ce-a zis!... Ce grozăvie!...
Dar tu n-ai voit, iubite, sufletu-ţi curat să fie
Prihănit! Oh! Mircea, Mircea!

MIRCEA

(strângând-o în braţe)

Anco! Anco!

ANCA

Să fugim,

MIRCEA

(luându-şi manta şi cuşma)

Da.

ANCA

(îmbrobodindu-se cu un văl ce-l avea pe umeri)

Să nu fiu a lui Stareţ.

MIRCEA

(terminându-şi pregătirile)

Da.

ANCA

(aruncându-se din nou la pieptul lui)

Cât o să ne iubim.

MIRCEA

Da! departe de-astă curte.

ANCA

Şi departe de-orice jale.

MIRCEA

Vino.

(Ei pornesc spre uşă. Aceasta se deschide şi intră pârcălabul curţii, urmat de numeroase streji care ocupă fundul scenei.)

PÂRCĂLABUL

Mirceo Basarab, în numele Măriei-sale Domnului, predă-te.

ANCA

(înspăimântată)

Mircea! Mircea!

(Cade leşinată în braţele lui Mircea, care o depune binişor pe jeţul din stânga.)

MIRCEA

(îngenunchind lângă jeţ)

Oh! aş vrea să mor.

PALA

(care s-a furişat printre streji, vine pe din dosul jeţului şi, susţinând capul Anchii, îşi arată sperghia şi zice încetinel lui Mircea)

Mergi în tihnă: până-n ziuă, vei fi domn stăpânitor.

(Mircea îi face semn că a-nţeles, o lasă pe Anca în grija lui şi iese, urmat de pârcălab, pe când cortina cade.)

Actul IV

Odaia lui Vodă. În fund, fereastra mare îndoită, ca cea din actul al treilea, dar mai largă şi mai bogată. La stânga, în planul al treilea, patul domnesc, ridicat cu o treaptă, cu uraniscul purtat de coloane de lemn toarse, şi perdele mari coborând până pe lespezi. El e cu latura la peretele din fund, dar nelipit. Lângă căpătâi şi înăuntru uraniscului, icoană, cu iconostas, epitrafil, candelă mare şi bogată. La piciorul uraniscului, flamura basarabească albastră; în mijlocul ei, pe fund roşu, trei capete de arabi privind către stânga. La dreapta, în faţa patului, o uşă mare. În planul întâi, la stânga, o uşă mică de stejar ferecată. Către dreapta, în planul întâi, un jeţ mare cu o strană. Alte jeţuri mici în odaie, din care unul înăuntrul uraniscului. Pereţii sunt pardosiţi, la înălţime de om, cu pardoseală de stejar vechi, lustruit. Deasupra, covoare. Tavanul, cu grinzile vedeţe, e bogat zugrăvit, în dreapta şi în stânga ferestrei, trofee de arme. Prin fereastră se vede biserica domnească, luminată de lună, şi mai departe târgul. E noapte; torţe ard în sfeşnice de fier bătute în pereţi deasupra pardoselei. În colţurile din fund, lampadare cu torţe aprinse.

Scena I

VODĂ, BANUL MIKED, NICODIM, VLAD, MANEA,
BALDOVIN, ROMÂN HERESCU,
MURGU, ALDEA ALGIU

(La ridicarea cortinei, vodă şade pe jeţul de sub uranisc, cufundat pe gânduri. Miked, în picioare lângă el. Ceilalţi în genunchi, afară de Nicodim, privesc îngrijoraţi la faţa încruntată a lui Vodă.)

NICODIM

(rupând tăcerea)

Doamne, nu te-nduri?

MIKED

(după o nouă tăcere)

Stăpâne, la genunchii tăi priveşte
Vinovatul, ce cu lacrimi de păcat se spovedeşte:
Iartă, Doamne, precum iartă cerul, care-a poruncit
Tatălui să-i fie milă de copilul rătăcit.

MURGU

Iartă-ne, stăpâne!

VLAD

Iartă-ne de groaznica orbire
Unde dorul slavei tale şi a neamului iubire
Ne-au împins.

MANEA

Oh! fie-ţi milă!

ROMÂN HERESCU

Oh! îndură-te de noi!

(Vodă ridică capul.
Toţi întind spre el braţele rugătoare.)

VODĂ

Voi v-aţi îndoit de mine: să nu mă-ndoiesc de voi?

VLAD

Nu! pe sfântul ochi al lumii care sufletul ni-l vede!

NICODIM

Nu! pe însuşi acest suflet ce de-acum în tine crede
Ca-n Isus mântuitorul!

BALDOVIN

Fă din noi de-acum ce vrei...

ALDEA ALGIU

Îi îmbrăţişăm genunchii!

NICODIM

Suntem robii, robii tăi.

VODĂ

(pe gânduri, şi, ca şi cum ar vorbi pentru sine)

Ea s-aţâţe răzvrătirea! Ea să vrea să mă doboare
Din domnie!

VLAD

Da, stăpâne.

VODĂ

(idem)

...Ea să vrea să mă omoare.

NICODIM

Ne-am cutremurat.

VODĂ

(idem)

...Pe mine, care-i sunt aproape fiu.

MIKED

E-nfiorătoare fapta ce povăţuia.

VODĂ

(idem)

Să fiu
Omorât de chiar aceea care-mi ţine loc de mumă!

NICODIM

Mumă ea? Oh! nu: o fiară ce chiar puii şi-i sugrumă
De turbare.

VODĂ

(idem)

Ce e domnul? O păpuşă fără preţ.
Spargeţi-o: ne-om face alta!

VLAD

Oh! stăpâne!

VODĂ

Ce dispreţ!

(Îngăimând, ca pentru sine,
părerea emisă de Clara la act.. II.)

Când nesocotirea sapă scaunul, oblăduirea,
Vinovate-s deopotrivă gândul şi înfăptuirea.

NICODIM

Da, Măria-ta, aşa e.

VODĂ

(privindu-i adânc)

Da, aşa e, v-o spun eu.

NICODIM

Noi ne pocăim...

VODĂ

Dar dânsa e-mpietrită-n gândul rău.

(Sculându-se.)

Deci vă iert pe voi.

VLAD

Oh! Doamne...

VODĂ

Dar pe dânsa o aşteaptă Crâncenă pedeapsă!

NICODIM

(milostiv)

Doamne!

VODĂ

(coborând de sub uranisc)

Ce fel? Oare n-ar fi dreaptă?

NICODIM

Dreaptă-ar fi chiar capul nostru, Doamne, dacă l-ar lovi.

VODĂ

Da. Dar pocăinţa voastră vreau, măreţ, a o slăvi; Voi veţi pedepsi.

VLAD

Noi, Doamne?

VODĂ

Voi!... Ah! maşteră haină, Însăşi tu ales-ai pentru mine grâul de neghină.

(Scoate de la brâu o cheie, merge la uşa ferecată şi o arată boierior.)

În această culă neagră bob cu bob am adunat
Rodul bun, întru iubirea de moşie semănat
Şi cernut la ciurul aprig al credinţei prigonite.
De-acum, iasă la iveală: vremile sunt împlinite.

(Deschide uşa.)

Hei! vitejii mei prieteni, v-am adus tovarăşi noi!

(Cei din culă ies, liberi şi înarmaţi, iar cei din scenă îi recunosc şi aleargă către ei.)

MURGU

Golea!

ALDEA ALGIU

Creţu!

VLAD

Moş Ivaşcu!

NICODIM

Groza!

GROZA

(ieşind din culă)

Şi Miked cu noi?

(Ei se îmbrăţişează cu lacrimi.)

VODĂ

(zâmbind)

Ce zici, bane, se ghicise taina mea, când, bunioară,
Se zvonea c-aici, în culă, adunasem o comoară?

MIKED

Doamne, eşti adânc şi mare.

VODĂ

Împotriva celor răi
Ei mă apără pe mine, zi şi noapte, eu pe ei.

NICODIM

Fii blagoslovit în veacuri, păzitor al celor sfinte:
Crucea, neamul şi moşia.

VODĂ

(scoţându-şi cuşma)

Şi cu Dumnezeu-nainte!

(El se închină către icoane. Toţi urmează pilda. Dar uşa se deschide. Intră Grue. E plin de pulbere, cu părul lipit de sudoare pe frunte. Vodă, cum îl vede, aleargă la el şi îl aduce-n scenă.)

Grue!... Cetele sunt gata?

(Grue face semn că da.)

Dragomir?

(Grue arată cu capul uşa.)

A şi sosit?

(Grue face semn că da.)

Adu-mi-l încoa.

(Grue iese.)

Ce oameni! Ah! de-acum sunt liniştit.
Dragi boieri, ne lipsea unul dintre-atâţi viteji de seamă,
Cel mai straşnic. El aleargă când nevoia ţării-l cheamă.

(Arată uşa, pe care intră un călugăr catolic.)

NICODIM

Un catolic!

VLAD

Un călugăr minorit!

(Vodă merge la călugăr şi-i descopere capul.)

MIKED

E Dragomir!

VODĂ

Iar v-aţi îndoit de mine!

DRAGOMIR

Iartă-i. Vezi, şi eu mă mir.
De porunca ce mi-ai dat-o mie, cuvioasa slugă
A Ohridei, să-mi vâr capul sub acest otrep de glugă.

VODĂ

(luându-l de mână)

Nici o slavă, nici un nume nu deschide-atâtea porţi,
Azi, la curtea mea, ca zdreanţa ce cu-atâta scârbă porţi.
Leapăd-o de-acum. E semnul să se lepede şi ţara
De smerenia sub care se-ascundea de doamna Clara.
Şi, făţiş, de mâine iarăşi, vel-spătare, vom purta
Gluga noastră cea de zale.

DRAGOMIR

(sărutându-i mâna)

Să trăieşti, Măria-ta!

(Intră Grue care spune ceva încet lui Vodă.)

VODĂ

(încet)

Anca?... Vine să se roage pentru... O aştept. Să vie.

(Iese Grue. Către boieri, arătându-le cula.)

Voi intraţi aci, prieteni. Dar vegheaţi!

(Ei fac un gest de întrebare.)

Eh! cine ştie
Ce prăpăstii blânda noapte-acoperă cu vălul său...

(Boierii intră-n culă. Vodă împinge doar uşa după ei. Apoi merge de se aşează pe jeţ, şi cade pe gânduri. După un timp, Grue deschide uşa, se asigură că Vodă e singur, introduce pe Anca şi iese.)

Scena II

VODĂ, ANCA

(Anca în costumul şi cu vălul de la actul al treilea, stă puţin, îşi dezveleşte capul, apoi dureros.)

ANCA

Vlade!

VODĂ

(tresărind)

Anco!

(repede la dânsa si o îmbrăţişează)

Surioară!

ANCA

Vlade!

VODĂ

(aşezând-o lângă el)

Pentru Dumnezeu!
Ce ai? De ce plângi, Ancuţa mea? Vorbeşte. Nu mai plânge,
Copiliţa mea iubită. Uite, pieptul mi se frânge,

Când te văd plângând. Hai! spune, spune. Sunt neliniştit,
Ce ţi s-a întâmplat?

ANCA

Vai! Mircea...

VODĂ

(sculându-se violent)

Mircea!... E un răzvrătit.

ANCA

Eu sunt singură de vină, Vlade.

VODĂ

Ce fel, tu? Ce glumă!

ANCA

Da! Sunt pricina, pricepe, sunt pornirea ce-l îndrumă
Pe căi rele.

VODĂ

Tu, Ancuţo?

ANCA

Mircea nu s-ar fi-nvrăjbit
Până la răscoală, Vlade, dacă nu m-ar fi iubit.

VODĂ

Va să zică, cu cât Mircea te-ar iubi mai mult pe tine,
S-ar cădea să mă urască mai neînduplecat!...
Prea bine!

ANCA

Oh! îndură-te de mine, cel puţin: sunt sora ta.

VODĂ

Să mă-ndur? Dar ce pot face pentru tine?

ANCA

Poţi ierta.

VODĂ

Tu nu mi-ai greşit.

ANCA

(articulând cu greu)

Şi, totuşi, fiind singură de vină,
La porunca ta domnească vin să mă supun, senină,
Dacă-acest păcat al nostru singură l-aş ispăşi;
Dacă, singură, pe drumul chinurilor aş păşi.

VODĂ

Cum să-l ispăşeşti?

ANCA

Prin jertfă! Mi se spune, astă-seară,
Că soseşte o solie de la Stareţ să mă ceară...

VODĂ

Anco!

ANCA

Fie! fi-voi preţul... Mă-nvoiesc, da!... Mă-nvoiesc,
Numai, numai ca pe dânsul, ca pe Mircea să-l feresc
De urgia ta, ce-l mână – cine ştie? – la pieire!
– Nu că-i vinovat, sărmanul, dar că l-am ales de mire! –

VODĂ

(îmbucurat de întorsătura ce iau lucrurile)

Fie dar. N-aibi grijă, Anco, nu-l ajunge nici un rău…

ANCA

(fericită, întrerupând)

Vlade. Oh!...

VODĂ

(terminându-şi fraza)

Pe câtă vreme nu mai e alesul tău.

ANCA

(deznădăjduită, dar mai încercând o rugă)

Da, da, nu mai e! Aşa e. Oh! ce-aş da să fie iarăşi
Ce mi-a fost întotdeauna, bunul, dragul meu tovarăş!

VODĂ

(neţinând seama de ruga Anchii, insultând)

Nu mai e! Şi, vreau s-o afle de la tine. Să nu-i spui
Nici că iei pe Stareţ, nici că nu mai eşti mireasa lui.

ANCA

Nu!... Dar ce?

VODĂ

Nu! Spune-i numai că... iertarea dobândită
Ţi se datoreşte ţie, surioara mea iubită.

ANCA

Mie, da.

VODĂ

Căci aşa crime nici un domn nu le-ar ierta!
Şi, nici eu, decât ca frate-nduplecat de ruga ta.
Nu-i aşa?

ANCA

Aşa e.

VODĂ

Grue! – Sterge-ţi ochii, Anco.

(Către Grue care intră:)

Cheamă –
Ne pe domnul Mircea.

(Grue iese. Către Anca:)

Şterge-ţi ochii. Eh! de bună seamă,
Nu s-ar crede că lui Mircea o să-i dai o veste rea?

ANCA

Nu e rea. Dar ce mă-neacă, Vlade, e durerea mea.

VODĂ

(înduioşat)

Stăpâneşte-ţi-o. Pe marea vieţii, când te duce vântul,
Fie-ti cârma cugetarea de ţi-e pânză simţimintul.
Şi, cu cât mai aprig vântul umflă valul furtunos,
Mai cu grijă strânge pânza, cârma ţine-o mai vânjos.

Scena III

ACEIAŞI, MIRCEA introdus de GRUE

(Mircea intră mândru, dar stă locului văzând pe Anca.)

MIRCEA

(aparte)

Anca!

VODĂ

(după ce face semn lui Grue să nu iasă)

Haide, Anco, spune-i ce făcut-ai pentru dânsul.

ANCA

(cu intenţie)

Mirceo, m-am rugat de vodă să te ierte. Vezi-mi plânsul
Şi-nţelege cât ne costă pe-amândoi greşala ta.

VODĂ

(încet, cu imputare)

Anco!

ANCA

Nu ştii ce-ndurare...

VODĂ

Anco!

ANCA

Mirceo, nu uita!

VODĂ

(trecând)

Tu n-ai şir în cuvântare. Ian ascultă. Eu i-oi spune
Lucrul neted şi băiatul a pricepe de minune.

(aparte, înspăimântată)

Oh! ce zice...

MIRCEA

Doamne... Anca...

VODĂ

Anca, Mircea, a venit
Să se roage pentru tine, pe-o cărare rea pornit.
Te-am iertat.

(Cu intenţie:)

Dar mai sunt alţii pentru care ruga-i blândă
În zadar mi-or fi-nchinată ca să-i scape de osândă.

ANCA

(aparte, pricepând)

Dumnezeule puternic! Mama!

VODĂ

Mirceo, te-am iertat
După ruga ei, şi pentru că ţi-e sufletul curat.
El te-a desluşit că fapta bună, chiar nerăsplătită,
E o mândră bogăţie ce de cer e socotită;
El ţi-a dat acea povaţă să respingi un ajutor
Care-ndrumă zăcăşeala spre trădare şi omor.

ANCA

(ca mai sus)

Mamă!

VODĂ

Totuşi, mulţumeşte-i Anchii.

MIRCEA

(îngenunchind pe loc)

Oh! ce bucurie
Sufletul îmi înviază, Anco, mulţumită ţie
Pentru slava, ce dă cerul, fericirea, ce tu dai,
Şi ce se sfârşeau cu viaţa-mi, dacă tu nu mi-o scăpai.

MIRCEA

Viaţa, slava, fericirea! Oh! cât te plătesc!

VODĂ

(încet, cu intenţie)

Ia seama!
Ai de dobândit iertarea şi-altui osândit.

ANCA

(asemenea)

Oh! mama.
Mama! Dar ce mai pot face?

VODĂ

(asemenea)

Alt nimic decât să faci
Ce-ai făgăduit. Atâta tot!...

ANCA

(asemenea)

Oh! mama!

VODĂ

(asemenea, terminându-şi fraza)

...şi să taci!

MIRCEA

(aparte)

Ce şoptesc?

VODĂ

(încet către Anca)

E vinovată!

ANCA

Vlade!

VODĂ

(tare, ducând-o spre uşă)

Draga mea copilă,
E târziu.

ANCA

(dureros)

Oh! Mircea! Mircea!

VODĂ

(încet)

Ah! ia seama!

ANCA

(încet)

Fie-ţi milă!

VODĂ

(încet)

Pe-amândoi de-acum ne leagă un acelaşi jurământ! Cum te porţi, mă port.

ANCA

(aruncă ochii la Mircea, apoi ieşind)

Vai!... Fie!

VODĂ

(aparte)

Se va ţine de cuvânt.

Scena IV

VODĂ, MIRCEA, GRUE (la uşă)

VODĂ

Mirceo, mergi cu bine.

MIRCEA

Doamne, nu m-am încrezut în tine. Bunătatea-ţi îndoită-mi face vina.

VODĂ

Mergi cu bine.
Vina ta ţi-o ispăşi-va pocăinţa, fătul meu:
Ce se iartă, să se uite – vorbă de la Dumnezeu.

MIRCEA

Oh! m-am înşelat amarnic! Dar îmi voi plăti greşala
Fără preget. Doamna Clara, unchiule, i-a dat lui Pala
Sarcina să făptuiască ce-ntâi mie mi-a propus:
Este-o uşă, doar de dânsa cunoscută, cum a spus,
Şi pe unde poate-n taină să răzbească pân' la tine

(Vodă, zâmbind, face semn că ştie.)

Deci la noapte...

VODĂ

(tresărind uimit)

Cum? La noapte? Astă-noapte?

MIRCEA

Zis-am bine!
Pala însuşi, adineauri, lucrul mi l-a povestit.

VODĂ

(nerăbdător, să afle)

Da, şi... ce fel?

MIRCEA

Că la noapte, când va fi tot liniştit
Doamna, chiar aci, la patul tău, pe Pala îl va duce
Să te-njunghie.

VODĂ

Ah! fiară! Dar mă jur pe sfânta cruce...
Bine.

(Vodă zâmbeşte încruntat, stă puţin la îndoială, apoi merge la uşa culei şi o deschide. Se văd boierii din ea.)

Uite, Mirceo, unde stau apărătorii mei. Intră-aci. De-acum eşti vrednic să te numeri printre ei. Mergi.

(Mircea, care s-a sfiit mai întâi, recunoaşte pe cei din culă şi aleargă la ei. El e primit cu un vuiet bucuros. Vodă se mai gândeşte puţin, apoi:)

Mikede, Dragomire, voi veniţi încoa. De sfatul Vostru-avem nevoie.

(Cei doi sfetnici intră în scenă. Uşa culei se închide.)

Scena V

VODĂ, MIKED, DRAGOMIR, GRUE

(Vodă se aşează pe jeţ şi cade pe gânduri)

DRAGOMIR

Doamne?...

VODĂ

În ce primejdie e statul.

MIKED

În primejdie?

VODĂ

(înjghebând un plan)

Mikede, cam ce ceas o fi?

MIKED

(cătând pe fereastră)

Mai sunt
Două ceasuri pân' la miază noapte.

VODĂ

Două?

MIKED

Da.

VODĂ

(pe gânduri)

Mă-ncrunt,
Când gândesc cu ce-ndrăzneală...

(După o tăcere, către Miked:)

Ce crezi? Oare-o fi culcată
Doamna Clara?

MIKED

Nu cred, Doamne, i-e fereastra luminată.

VODĂ

(după o tăcere, către Grue)

Grue, roag-o să poftească pân-aci.

(Iese Grue. Vodă urmează, aparte, hotărându-şi planul.)

Da, s-o-ndârjesc
Dezvelindu-mi, către dânsa, gândul tot, s-o hotăresc
Să n-amâne nici o clipă moartea mea... Şi se va prinde
Singură, aci, la noapte, chiar în cursa ce-mi întinde...
De n-ar bănui!... De unde?

(Tare, mai mult către Dragomir.)

Doamnei, dragi boierii mei,
Înainte de-a purcede la înlăturarea ei

De la cârmuirea ţării, mi se pare că e bine,
Lămurit, dar fără ură, să-i vorbim cum se cuvine.
Să păstrăm cu grijă legea domnului Isus Cristos
Care vrea ca vinovatul, cu cât e mai păcătos,
Cu atât mai mult să afle mângâiere şi iubire,
Ca de sine să-şi îndrume sufletul spre pocăire.
Îi veţi spune păsul ţării, păsul vostru, păsul meu...
Şi, de n-o şti să-nţeleagă, fie ce-o vrea Dumnezeu!

DRAGOMIR

Dar-ar Domnul s-o patrunză milostiva-ţi bunătate!
Dar mi-e teamă că-i e duhul prea cuprins de răutate.
Totuşi, ne-om rosti cucernic, Doamne, mai ales că-n ea
Văduva lui Alexandru-vodă pururi vom vedea.

VODĂ

Da, pe tatăl meu, slăvitul, mult iubitu-l-ai, spătare
Şi cules-aţi împreună dafini mulţi...

Scena VI

ACEIAŞI, CLARA-DOAMNA

CLARA

(intrând îngrijată)

Ce împrejurare
Grabnică te face, Vlade, să mă chemi; aşa târziu
La un ceas când...

(Vodă i-a ieşit înainte. Ea vede pe Dragomir.)

Ah! Spătarul? Tu în Argeş? Pe cât ştiu
Oropsitu-te-am în valea Dâmboviţei. Cu ce voie
Vii la curte?

(Dragomir dă să răspundă, dar Vodă
îl opreşte din gest.)

VODĂ

(aparte)

N-are nici o bănuială.

(Tare, către Clara:)

Am nevoie,
Doamnă, într-o-mprejurare unde scaunul e-n joc,
Unde poate să se-arunce ţara-n sabie şi foc,
Să ne sfătuim tuspatru, fără ciudă, fără ură,
Ca să iau cea mai cuminte şi mai rodnică măsură.

CLARA

Ce cuvinte sunt acestea? Scaunul în joc?

VODĂ

Mai mult. E-n primejdie chiar ţara.

CLARA

(aparte, aşezându-se pe jeţ)

Ce-or mai fi urzit!

(Tare, către vodă:)

Te-ascult.

VODĂ

Doamnă, sunt aproape patru ani de când războiul
Cu crăimea ungurească săvârşitu-s-a în toiul
Biruinţelor române repurtate pe deplin
Din Vidin la Alba Mare, din Ardeal la Severin.
Şi de când, într-o unire, cei de-o limbă şi de-un sânge
S-au silit, luptând alături, jugul craiului a-l frânge.
Biruiserăm. Vrăjmaşul, pretutindeni fugărit
Ne lăsa stăpâni la dânsul pe ţinutul cucerit,
Şi cu iarna, când de obşte, orice luptă-i amânată,
Mă făleam să-mi văd, statornic, stăpânirea-ntemeiată,
Pe când tu la Curtea-de-Argeş cârmuiai în locul meu,

Totul m-ajuta; deodată, iacă vine ceasul rău:
Mulţi din căpitanii oştii din Ardeal, sub Nicolae,
Frate-meu, îl părăsiră, chiar în ziua de bătaie,
Luând cetele. Aceasta, din porunca ta în scris.
Doamnă, oastea-i fu zdrobită-n acea zi, şi el ucis.

CLARA

(îngrijorată de dezgroparea
acestei vechi afaceri)

Dar, ţi-am spus că vream la Alba să trimit...

VODĂ

Mi-ai spus, aşa e,
Dar şi-acuma plânge neamul pe voivodul Nicolae
Şi-i sărută piatra în monăstirea de la Câmpulung!...
Din această biruinţă, oştile crăieşti ajung

(urmându-şi vorbirea de mai sus)

La hotarul ţării noastre! Făr-a mă-ntreba pe mine,
Domnul, ai trimis solie ca crăimei să se-nchine
Şi să milogească pacea ce ea însăşi milogea!
În acelaşi timp, oştirea, ce prin ţară se strângea,
Tu o slobozeai, în locu-i, chiar la curtea mea
domnească,
Stabileai pe Kaliany cu oştire ungurească!
Şi mă părăseai pe mine, oropsit, la Făgăraş,
Şi, biruitor, dat pradă biruitului vrăjmaş!...
Dar puterile maghiare, din noroc, erau sleite
De războaiele din urmă până-n Bosnia pornite;
Astfel că, scăpai din gheara morţii. Pacea se făcu!
Iar crăimea, Făgăraşul, totuşi, mi-l recunoscu!...
„Din atare războire, din atare vitejie,
Din avântul cel mai straşnic repezit de-o vijelie,
Ce foloase mândre tras-ai?“ strigă morţii din
mormânt.

– Ce? Mi-am închinat moşia pe-o prăjină de pământ!...
Da, de-atunci, de tine, doamnă, e moşia mea-nchinată!
Kaliany-aci domneşte! şi chiar sora mi-e lăsată,
Ca ostatic de credinţa-mi şi zălog de viaţa lui.
Iacă ce-a ajuns domnia! Mi se cade să ţi-o spui:
De-o aşa călăuzire ţara noastră e sătulă!
Căci a fost hrănită pururi cu mândrie, nu cu hulă,
Şi c-a învăţat din datini date de strămoşii mei
Numai Domnului din ceruri să închin coroana ei.

CLARA

Iacă zisă vorbă mare: datină! Dar ce e, Vlade,
Datină ce-ntr-una-n faţă mi-aruncaţi? Eh! mi se cade
Să vorbesc de ea şi mie; am păscut-o de ajuns
Douăzeci de ani ca toată taina să i-o fi pătruns.
Ce e datina? O lege! zi o lege strămoşească!
Bună-n vremuri, dar ce poate să nu se mai potrivească
Celor ce cu propăşirea s-au născut în vremea lor.
Dânsa-i o cătuşă pusă propăşirii de picior.
Am făcut, vă zic, prea bine, în mănoasa-mi cârmuire,
Când am rupt acea cătuşă pentru-a ţării propăşire!
Voi, în graniţele voastre de cu veacuri îngrădiţi,
Că schimbatu-s-a la faţă lumea nici că bănuiţi
Şi-n voi înşivă privind-o v-aţi închipuit, fireşte,
Că, de stă pe loc românul, niminea nu propăşeşte.
Dar eu vreau, din adormirea-i, ţara voastră s-o deştept,
Către-apus, unde-i ştiinţa şi lumina, să v-o-ndrept.
Sufletu-i pătat de schismu, duhu-i de-ndărătnicie,
Prin botezul mântuirii să le spăl pentru vecie.
Eh, ce-mi pasă, când e vorba de-un folos aşa măreţ,
Dacă vi se pare vouă că-l plătesc prea mare preţ
Şi când cumpăr Făgăraşul, un ducat atât de mare,

Dacă vă tocmiţi pe-o vorbă, vorbă seacă,
o-nchinare!...
Şi-apoi, de-i sătulă ţara de călăuzirea mea,
Fie. Fac ce vreau; păstreze-şi legea datinei, de vrea;
Şi hrănească-şi-o cu fală, şi adape-şi-o cu jale,
Dar s-o ţină mai departe, şi să nu mi-o pună-n cale,
C-o sfărâm.

MIKED

Nu se sfărâmă veacurile ce-au trecut!
Şi cu veacurile-acelea datina ni s-a făcut.
Doamnă, datina străbună, e mai mult decât o lege.
Domnul ce-şi cunoaşte ţara, din chiar traiul ei culege
Obiceiuri de tot felul, trebuinţe de-orce soi,
Năzuinţe, doruri, vise, ure, patime, nevoi.
El le cerne, le frământă, le topeşte, le strecoară.
Şi le toarnă, ca-ntr-o matcă, în cuvântu-i către ţară.
Din aceste vorbe-nalte ale domnilor români,
Timp de veacuri, neamul ţese datina de la bătrâni.
Pruncul, de la sân o soarbe-n fiecare strop de lapte;
Leagănul, în care doarme, i-o şopteşte-n blânde
şoapte;
I-o mai spune vechiul basm de bunica povestit;
Doina lung i-o cântă-n frunză când e vârsta de iubit;
Arcul, ghioaga din perete pururi i-o aduc aminte;
O citeşte-n pomenirea de pe lespezi de morminte.
Şi, sub pajera cu cruce, dezmierdându-şi visul său,
Sufletul i-o face una cu credinţa-n Dumnezeu!

CLARA

Fie. Dar, la urma urmei, ce voiţi?

VODĂ

Ascultă, mamă,
Ţara, ce te roagă, astăzi, dar ce, mâine...

CLARA

Ah! ia seama.
Mi se pare că ameninţi!

VODĂ

Nu ameninţ, dar îţi zic
Că prea mare e povara urii ca s-o mai ridic.
Uite, Dragomir e solul celor oropsiţi...

CLARA

E vrednic
De aşa solie!

DRAGOMIR

(violent)

Doamnă!...

VODĂ

(întrerupându-l)

Ei mă roagă, preacucernic,
Să-ţi înduplec zăcăşeala! şi, cu dânşii, să te-mpac,
Să deschizi această culă unde cei mai mândri zac.
Iartă-i. Stăpâneşte, mamă, prin blândeţe: ar fi vreme;
Pieritoare-i cârmuirea când sub dânsa ţara geme.

CLARA

Las' să geamă, dacă geme după nişte oameni răi!
Sunt duşmanii ţării, Vlade, cei ce sunt duşmanii mei.
Iacă legea cârmuirii, călăuza judecării.

DRAGOMIR

Să-i spun eu Mării tale cari sunt duşmanii ţării
Doamnă, şi, prin care semne, -n neamul nostru românesc,
Credincioşii si vrăjmaşii ţării se deosibesc.

Uită-te la mine, doamnă: pe-acest piept, pe-această frunte,
Urma rănilor, în slove serbede, alt' dată crunte,
Spune, celor de pe-acuma, că spătarul Dragomir
Şi-a văzut de datorie patruzeci de ani în şir;
Că hotarele domniei sunt de spada-i rotunjite,
Şi că orce biruinţe sunt pe trupu-i răbojite!
Patruzeci de ani, albastrul astfel flamuri azurii
Cu credinţa noastră,-n slava cerului îl primenii!
Patruzeci de ani, alături cu-alţii – ţara şi-azi îi plânge –
Letopiseţul moşiei scrisu-l-am cu-al nostru sânge!
Iată ce-au făcut cu mine, timp de patruzeci de ani,
Cei ce legea cârmuirii îi numeşte azi duşmani.

CLARA

(sculându-se)

E prea mult!

DRAGOMIR

(violent)

Nu încă, doamnă.

CLARA

Oh!

DRAGOMIR

Nu! Iat-acum spuza
De drept-credincioşi adusă, până-n sfat, de călăuza Judecării.

CLARA

Ah! spătare, încă-o dată, e prea mult!
Depăşeşti orce măsură! – Tu taci, Vladel

VODĂ

Eu ascult,
Mamă.

CLARA

(aşezându-se la loc pe jeţ)

Mamă? Fiu netrebnic!... Fie, dar voi ţine minte.

DRAGOMIR

De-ar fi să le uiţi vreodată n-aş rosti aşa cuvinte!
Dar îţi spun ce am pe suflet şi mă jur pe Dumnezeu
Că nu-ncape nici minciună, nici trădare-n gândul meu.
Mă uimesc acele soiuri de boieri ce te-nconjoară!
Nu e unul să nu fie pripăşit de din afară!
Unguri, mai cu seamă, lifte de-orice fel, toţi papistaşi,
Toţi străini de noi, iar legii noastre cei mai cruzi vrăjmaşi.
Sunt deştepţi, aşa e, doamnă: dar cu mintea lor isteaţă,
Ei întind pe noi o largă mreajă, deasă ca o ceaţă,
Ce supune la robie, doamne Vlade, neamul tău,
Năbuşându-i simţul pentru ţară, domn şi Dumnezeu.
Ei vor ranguri, avuţie; încruntată sau smerită,
Mâna lor despoaie ţara ca pe-o ţară cucerită.
Şi ce treburi de ispravă au făcut în viaţa lor
Ca românul să-i primească, ospătos şi-ndurător?
Unii, slugi fără credinţă, condotieri, a lumii spumă,
Au prădat, cu foc şi sânge, pentru bani, chiar ţara mumă.
Alţii, trădători ca Iuda – să-ţi numesc pe-acei vicleni?
Şi-au vândut, prin ranguri, neamul, fraţii lor, pe ardeleni
Şi cu-aceşti ereţi de curte ai voi să fii stăpână

Pe-acei mândri şoimi de plaiuri şi-n chiar ţara lor română?
Lasă-te de-aşa nădejde: din acest al său pământ,
La vrăjmaşi nu dă românul decât locul de mormânt.

CLARA

Începând printr-o dosadă nici că se putea, spătare,
Să n-alunece vorbirea-ţi până la o-ameninţare.
Dar ce-mi pasă! Nu mi-e teamă! Fac ce vreau: voi cârmui
Cu ereţii! Şi, zadarnic, şoimii tăi m-or pizmui.

DRAGOMIR

De rămâi cu dânşii, doamnă, cârma ţi-o luăm din mână.

CLARA

(sărind în picioare şi izbucnind)

Îndrăzneţe! Cum? În faţă... Uiţi că sunt aci stăpână!
Cine să cuteze?...

DRAGOMIR

Ţara, din boier până-n popor.

CLARA

Vlade, taci şi-acuma?

VODĂ

(care-şi vede planul izbutind)

Doamnă, eu sunt de părerea lor.

CLARA

(încremenind mai întâi;
apoi, într-un hohot de biruinţă)

Ah! de mult te-nţelesesem! În sfârşit te dai pe faţă!
Îndrăzneala lor mârşavă ţie ţi-a cerut povaţă!

Şi nu m-ai chemat aicea sfatul spre-a mi-l asculta,
Ci, ca doi mişei să-şi verse ciuda pe stăpână ta.
Răzbunare de nevrednic!... Răzvrătire de făţarnic!
Dar te-oi face răzvrătirea să ţi-o ispăşeşti amarnic.

(Către cei doi sfetnici:)

Voi, la temniţă!

MIKED

Uiţi, doamnă, ce ţi-am spus adeseori.
Că sunt nume ce sparg ziduri şi nu-ncap în închisori.

CLARA

(scoasă din fire, pare că-năbuşe
o clipă, apoi)

Hei! strejeri!

VODĂ

Degeaba, doamnă, i-ai chema: tu ştii
prea bine
Că, de-afară, nu se-aude ce se face-aci la mine.

CLARA

(pentru sine)

Ah! de-afară nu se-aude... Minunat!

(Tare:)

M-oi duce dar
Să chem însămi eu de-afară strejile...

VODĂ

Tot în zadar
Nimeni nu va pune mâna, doamnă, fără mişelie.
Pe-un boier ce l-al meu scaun e trimis cu o solie.

CLARA

(voind să meargă spre uşă)

Nimeni din ai tăi: tu însă...

VODĂ

(tăindu-i calea şi categoric)

El în tihnă va pleca.
Cine-ar îndrăzni porunca mea de domn a o călca!

(Doamna se dă înapoi, uimită. Vodă urmează, către Dragomir, apropiindu-se de el:)

Către cei ce te trimis-au pleacă dar cu vorbe bune,
Vel-spătare, de la mine, domnul ţării, şi le spune
Că se va deschide cula, mâine chiar, în zori de zi!

(încet, ducându-l la uşă:)

Sai călare, dă năvală curţii cum de-i auzi
Clopotul cel mare...

(Ei vorbesc încet şi Dragomir iese.)

CLARA

(aparte)

Mâine? Cât de scurtă, tot e lungă –
De ajuns – această noapte... ceasul rău ca să
te-ajungă!

VODĂ

(coborând)

Bane, mâine dimineaţă, sfatul îl vei aduna
Când de sfânta liturghie clopotele vor suna.

(Miked se-nchină şi iese.)

Doamnă, e aproape miezul nopţii. Să căutăm odihnă
Ca de treburile ţării, mâine, să vedem în tihnă.

CLARA

Mâine?

VODĂ

Da! Şi până mâine-n zori, uitasem să ţi-o spui.
Nici-o poartă-a curţii nu se va deschide nimănui.
Grue, asta mi-e lozinca.

(Grue iese, o clipă, şi reintră)

CLARA

Bine, Vlade, foarte bine!
Însuţi tu pornişi războiul între mine şi-ntre tine:
Însuţi, preţ al luptei noastre, aruncaşi toiagul tău;
Însuţi, hotărându-mi ura, înarmat-ai braţul meu!
În acest locaş de unde nici un zgomot nu răsună –
În afară! noapte bună, doamne Vlade, noapte bună.

(Iese, la un semn al lui Vodă, Grue o urmează.)

Scena VII

VODĂ, BOIERII, apoi GRUE

VODĂ

(spre uşa pe unde a ieşit Clara)

Ah! te-aştept! într-o capcană bine-ntinsă vei pica!

(Merge la uşa culei şi o deschide.)

Ascultaţi, boieri.

(Toţi intră în scenă şi înconjoară pe Vodă.)

La noapte, doamna Clara va-ncerca
Să-şi îndeplinească crima. Maneo, ş-încă trei cu tine
– Aldea, Murgu şi Herescu – veţi rămâne-aci, cu mine.

Iacă uşa.

(Le arată o parte de foi din pardoseala
păretelui din dreapta.)

Vlad s-o-nchiză, când aci vor fi pătruns
Ucigaşii.

(Către ceilalţi:)

Voi fiţi gata dacă nu vom fi de-ajuns.

(Boierii pornesc spre culă, Vodă vede pe Grue,
care intră şi aleargă la ei.)

Ei?

(Ei vorbesc puţin încet.)

Prea bine!

(Către boieri:)

Doamna Clara ţine sfat la ea, cu Pala.

(Către Grue, care îi îndeplineşte porunca:)

Stinge tot.

(Către boierii care, cât spadele goale, îşi
iau posturile şi ascund sub perdelele
uraniscului; Vlad lângă uşa
tainică din dreapta.)

De-acum, tăcere!... să nu dea cu bănuiala
Că nu sunt cu totul singur.

(Toţi dispar. Scena rămâne luminată numai
de candela icoanei de la capul patului domnesc
şi de strălucirea cerului prin fereastra din fund.
Vodă duce pe Grue înăuntrul uraniscului,
lângă iconostas.)

Grue, credinciosul meu,
Tu aci.

(Grue îi sărută mâna. Vodă mai priveşte
o dată în preajma sa, apoi se întoarce
către icoană, îşi scoate cuşma.)

De-acum, stăpâne, luminează robul tău.

(Vodă intră sub uranisc şi se îngenunche pe iconostas. Grue trage perdeaua. După o tăcere, se aude glasul lui Vodă, rugându-se:)

Tatăl nostru cel din ceruri ce priveşti cu bunătate
Sufletul pătruns aievea de cerească ta dreptate,
Dacă-n cumpăna de faţă în ispită am căzut
Şi-n al legii păs şi-al ţării pe-al meu numai l-am văzut;
Dacă crima pregătită încă nu-i aşa de mare,
Ca,-n sfârşit, să-ndrituiască dorul meu de răzbunare,
Dacă, către ei şi tine, însumi am păcătuit
Într-atât că chiar cu crima să le-o fi îndrituit;
Dacă rea mi-e judecata, dacă fapta lor e bună.
Atunci, lasă, Doamne drepte, junghiul lor să mă răpună,
Însă – dacă datoria mi-am făcut-o pe pământ;
Dacă m-am ţinut, apururi, de cerescul tău cuvânt;
Dac-am suferit destulă umilire şi ocară
Pentru sfânta ta credinţă, pentru-această blândă ţară;
Dacă vremea e-mplinită, dacă ceasul a sunat,
Capul să-l ridic deasupra celor ce l-au închinat –
Atunci, Doanme-atotputernic, fie-mi şi-astăzi de izbavă
Pentru-a ţării, a domniei şi-a credinţei tale slavă...

(Urmează o lungă tăcere. Apoi uşa tainică se deschide încet. Intră doamna Clara, Pala şi alţi doi ucigaşi; ei se apropie cu grijă de patul domnesc, doamna trage perdeaua, ucigaşii dau să năvălească, dar încremenesc văzând pe Vodă în genunchi, cu ochii pe icoană. Doamna îi asmute, smulge pumnalul din mâna unuia din ei şi se repede; dar Grue îi sare înainte şi o duce de braţul înarmat pe când boierii se năpăstuiesc asupra ucigaşilor. Cortina cade repede astfel ca să nu se poată vedea desluşit măcelul ce urmează.)

N.B. În ultimul timp, unii spectatori mi s-au plâns că întunericul din scenă nu le-a permis să vadă amănuntele acţiunii mimate după sfârşitul rugăciunii lui Vodă. Dibăcia regizorilor constă în a se folosi de rivălţi şi de rampă astfel încât să fie lumină destulă pentru ca spectatorul să nu piardă nimic din această scenă mută.
A nu se uita că teatrul nu dă realitatea, ci iluzia realităţii.
A.D. *(n.a.)*.

Actul V

Acelaşi decor ca în actul al doilea. Afară însă e noapte. Torţele şi lampadarele din sală sunt aprinse.

Scena I

VODĂ, MIRCEA, MUŞAT, GROZA, VLAD, MANEA, ALDEA, ROMÂN HERESCU, MURGU, BALDOVIN, PÂRCĂLABUL CURŢII

(Lume multă purtând arme: boieri, căpitani, streji etc. Pe prispa din afară se văd câţiva crainici şi pristavi domneşti. La ridicarea cortinii se aud sunând clopotele de pe la biserici. Vodă, îmbrăcat cu mantia domnească, stă pe gânduri, în jeţul de la dreapta. Deodată se aud trâmbiţe. Vodă cată spre uşă cu grijă. Intră Dragomir, Miked, boieri în arme.)

DRAGOMIR

Doamne, fostu-ţi-a porunca-ndeplinită cu-nlesnire.
Căci, de cele petrecute, nimeni n-avea nici o ştire.
Kaliany, cu hotnogul său călare, s-a predat
Şi, sub pajera domnească, armele le-a lepădat.
Iar vrăjmaşii tăi şi-ai noştri duc la rândul lor povara
Lanţurilor făurite pentru noi de doamna Clara.
Clopotele şi pristavii spun uimitului norod
Din ce cursă mişeleasc㠹 a scăpat al lui voivod.
Gloata-ntreagă cere moartea, moartea fără judecată,
A tâlharilor de cari aşa crimă fu-ncercată.

VODĂ

Ei şi-au ispăşit-o-ndată.

MIKED

Dar nu toţi.

VODĂ

Voi pedepsi!
Oh! şi pentru dânsa ceasul ispăşirii va sosi.

MIKED

Cred. Dar pentru ce la curte slobodă şi-acum să fie
Oare, încă se mai cade către ea mărinimie?
Doamne, pune-o-n neputinţă de-a mai face-o faptă rea:
Strejuieşte-o.

VODĂ

(cu intenţie)

Las-o, bane, să se piarză, dacă vrea.

*(Sfetnicii se-nchină dumeriţi.
O tăcere. Sunetul clopotelor
a încetat treptat.)*

Aduceţi-mi pe baronul Kaliany.

*(Pârcălabul iese de îndeplineşte
porunca. Intră Kaliany dezarmat,
între două streji. Pârcălabul
îi poartă spada.)*

Scena II

ACEIAŞI, KALIANY

(El se înaintează către vodă care sade pe jăţ, cufundat pe gânduri. La apostrofa lui, Vodă ridică capul şi-l priveşte liniştit.)

KALIANY

Doamne Vlade,
Mi se pare că la curtea-ţi nu se ştie ce se cade
Unui sol trămis de craiul, unui sol imperial,
Către tine, Basarabe – domn, ce-i drept, dar domn vasal.

BOIERII

(ameninţători)

Ah!

(Vodă le impune tăcere cu gestul; apoi îi face semn solului să urmeze.)

KALIANY

Oh! mie nu mi-e teamă de necazul curţii tale;
Apărat sunt de solia-mi ca de nestrăpunse zale!
Şi resping orice-apărare, fie clipa cât de grea,
Câtă vreme am pe-aceea ce mi-o dă solia mea.

(Acelaşi joc de scenă ca mai sus din partea curţii şi a lui Vodă.)

VODĂ

(după o tăcere)

Ştiu c-ai depăşit adesea dreptul dat de o solie;
C-ai cătat, aci, să zdruncini scaunul din temelie;
Că te-ai dus chiar până-acolo să dai mână de-ajutor
Ucigaşilor ce-asupră-mi încercat-au un omor;
Ştiu că crime sunt acestea, şi c-ar fi dreptate dreaptă

Să te dau, ca pe-un nemernic, pradă gâdelui
ce-aşteaptă!
Ştiu, dar nu vreau!... Până-n ziuă de la curte vei ieşi...
În trei zile cată bine peste graniţă-a păşi.
Singur vei pleca, căci singur eşti sub pavăza soliei;
Ceilalţi sunt zălog la mine, de credinţa-mpărăţiei.
Tu la Ludovic vei merge: îi vei spune craiului
Că n-a fost – şi nu e – Vodă Vlad vasalul lui;
Că nu mai domneşte sluga lui în Ţara Românească.
Ci eu, care-am ars, în vremuri, Alba Iulia crăiască;
C-amândoi ne-om înţelege după placul meu şial lui:
De-o vrea pace, pace fie; iar de-o vrea război, să-i spui
C-am aflat la el ducaturi, ţări mănoase, scumpe scule
Şi că,-n ţara mea strămună, mai sunt Gherghite[1]
destule.

(Către pârcălab:)

Daţi-i spada...

(Către Kaliany:)

[1] a. *Ludovic I, Laioş* în ungureşte (1326 – 1382) zis cel Mare, e succesorul tatălui său, Carol Robert, care, voind să cucerească Valahia (Muntenia), îşi văzuse armatele zdrobite la *Gherghiţa* (întâia treime a veacului XIV) de către Alexandru-Vodă Basarab, tatăl lui Vladislav IV Basarab (Vlaicu-Vodă).

Rege al Ungariei în 1342, Ludovic fu proclamat împărat în 1370, după anexarea Bosniei, Herţegovinei şi Dalmaţiei. Voind să cucerească şi Muntenia, el nu a fost mai fericit decât tatăl său, deoarece armatele crăimii fură învinse de Vlaicu-Vodă căruia, pentru a obţine pace, îi recunoscu ducatul Făgăraş.

b. Mulţi cititori – unii erau chiar istoriografi – m-au întrebat:
– Ce e *Gherghiţa* ?
– E numele unei victorii splendide a românilor contra crăimii, în întâia treime a veacului XIV.

Faptul atâtor întrebări dovedeşte că nu se mai înţelege astăzi aluzia făcută de vodă la un eveniment pe atunci cu-

Mergi. La curte până mâine vei şedea.

(Kaliany iese. Către Dragomir:)

Pân' la Făgăraş să-l ducă un sutaş, din streaja mea.

Scena III

VODĂ

(către pârcălabul curţii, luându-l deoparte)

Când porneşte-ntâia ceată de robiţi la mânăstire?

PÂRCĂLABUL

Cum s-o face ziuă.

VODĂ

Dânsa... ştie?

noscut bine de toată lumea şi, prin urmare, şi de Kaliany (probabil, în viaţă, când se dăduse bătălia de la Gherghiţa).

Să lămurim dar această aluzie.

Gherghiţa era o mânăstire clădită pe piscul Carpaţilor, în codri, cam în actualul judeţ Jiu. în această localitate s-a înfăptuit, de către Alexandru-Vodă Basarab, tatăl lui Vlaicu, cea mai crâncenă înfrângere a ungurilor. (Actualul spătar Dragomir luase şi el parte la această bătălie.) Acolo a pierit mai toată nobilimea ungară din armata crăiască, marele cancelar al Ungariei şi alţi doi prinţi palatini. Vodă Alexandru, pentru a pomeni locul acestei lupte glorioase, ridică din stânci de piatră, nu departe de mânăstire – şi cu faţa spre Ungaria – trei stâlpi de piatră, pe care erau săpate numele celor trei prinţi palatini. Istoriograful ungur Engel (pe la sfârşitul veacului XVIII, deci aproape 5 veacuri mai târziu) povesteşte că a văzut însuşi aceşti stâlpi, mâncaţi de rugina vremii. Mânăstirea Gherghiţa însă fusese mistuită de un incendiu. Vezi Şincai *(n. a.)*

PÂRCĂLABUL

I s-a dat de ştire
Ca de-o taină ce din gura-ţi un prieten ar fi prins.

VODĂ

Bine, bine.

(Se duce pe pridvorul din fund.)

Ce de facle! Parcă târgul s-a aprins.

(Boierii, care au făcut loc lui Vodă,
se cobor în grupuri)

MANEA

(Către Vlad Dobceanul)

De ieri pân-acuma, vere, ce de fapte!

VLAD

Ce de fapte
Încă pot să se ivească în acest sfârşit de noapte!

BALDOVIN

(în alt grup, alături de Mircea)

Bietul Pala. Vezi! Ieri moartea nu degeaba l-a-ncercat.
Astăzi l-a lovit.

ROMÂN HERESCU

Aşa e.

MURGU

Ce frumos cânta!

ALDEA

Păcat.

MIRCEA

(aparte)

Da, păcat! Oh, simt în suflet că al meu păcatul este;
Eu l-am omorât.

BALDOVIN

Dar dacă vodă nu prindea de veste,
Hei? Aşa-i că unguroaica-l ucidea prea frumuşel?

MURGU

Chiar aşa, bătu-o-ar focul!

BALDOVIN

Eu nu mă pricep defel
De-a ieşit din vălmăşeală teafără...

ALDEA

Ba, mie-mi vine,
Că de-o ajungea vreun paloş, vodă mi-l ţinea de bine.

BALDOVIN

De! mai ştii?

MIRCEA

(aparte)

Oh, au dreptate! Vodă Vlad îşi răzbuna.
Şi trădarea mea pe doamna-n gheara morţii o mâna!
Ea pe Anca mi-o dăduse. Dacă Vodă mă înşală!...
Câte chinuri într-un suflet!... Îndoială, îndoială!...

(Se aude din afară mugetul mulţimii,
un zgomot de lupta. Grue intră
repede şi vorbeşte cu Vodă.)

VLAD

(în grupul său)

Ian-ascultă!

MANEA

Ce se-ntâmplă?

VLAD

Parcă e oraşu-n foc!

(Vodă s-a coborît în mijlocul scenei
şi a vorbit animat cu pârcălabul.)

VODĂ

(încet pârcălabului)

Înţelege-mă!

PÂRCĂLABUL

Da, Doamne.

VODĂ

Fie-ţi mâna cu noroc!

(Pârcălabul iese grabnic.
Vodă, urmează tare către Dragomir:)

Tu, la tabără: hotnogul de-o mişca măcar din deget...
Fără milă! în această noapte mila e un preget.

(Dragomir iese, urmat de câţiva căpitani.
Vodă vorbeşte către cei de faţă,
desluşind ce se petrece.)

Nişte venetici de-ai doamnei, streji, călugări slujitori,
Cari-ncearcă să sloboadă capii lor din închisori.

(Boierii fac o mişcare ca cum
ar fi gata să dea piept:
vodă îi potoleşte cu gestul.)

Pentru cine vrea să intre, uşa temniţei se lasă
Larg deschisă; dar, se-nchide, pentru cine vrea să iasă.
N-aveţi grijă: pârcălabul e om meşter la nevoi.
Şi, la urmă, Grue spune că norodul e cu noi.

(El se urcă, cu Grue, spre pridvor şi
cată mereu în afară cu nerăbdare.
Boierii rămân în planul întâi.)

BALDOVIN

Vodă, zău, mă bate gândul că le-a-ntins înc-o capcană.

ROMÂN HERESCU

Prada de călău, fârtate, se alege pe sprânceană.

ALDEA

Ce călău? Eh! ştiu eu cine-o să le facă de prohod:
N-a umblat degeaba Grue toată noaptea prin norod.

MIRCEA

(aparte)

Vai! ce groază!

MURGU

Grue ăsta ştie multe.

VLAD

Multe face.

MANEA

Îl şi preţuieşte vodă.

BOIERUL BĂTRÂN

Că-l pricepe şi că tace, tace...

Scena IV

ACEIAŞI, ANCA urmată de SANDA

(Anca intră într-o fugă din dreapta. Vede pe Vodă şi se aruncă la picioarele lui.)

VODĂ

(ridicând-o)

Anca? Ce te-aduce?

MIRCEA

(aparte)

Anca?

ANCA

Să fii bun pân'la sfârşit;
Mama!

VODĂ

(făcându-se că nu înţelege)

Mama ta?

ANCA

Oh! Vlade, cât de crâncen ţi-a greşit,
Iart-o, scap-o! – Pentru mine, pentru dragostea fierbinte
Ce ţi-o port.

VODĂ

Să scap pe doamna? De ce lucru?

ANCA

Doamne sfinte!
E-n primejdie de moarte! Ce? Nu ştii? Nu ţi s-a spus?

VODĂ

Nu, nimica.

ANCA

De la curte a fugit, în târg s-a dus...

VODĂ

Ce?

ANCA

Da, cu câţiva tovarăşi... Dar norodul, în vâlvoare,
I-a recunoscut! Şi-acuma...

(Afară, strigăte de biruinţă şi răcnete de moarte.)

Oh! n-auzi!... O să-i omoare!...

VODĂ

Unde? Ce fel?

ANCA

Nu ştiu! Scap-o, scap-o pentru Dumnezeu!

VODĂ

I s-a-ntors în mână fierul ce-ndreptase-n pieptul meu.
Fie!

(Către boieri:)

Alergaţi!... Cu viaţa, înc-o dată, să-mi rămână
Dar datoare.

*(Boierii s-au repezit, dar se întâlnesc
în uşă cu pârcălabul.)*

Pârcălabul!

PÂRCĂLABUL

Doamne, mi-au scăpat din mână.
Câţiva temniceri, de doamna, cum se vede, cumpăraţi,

La porunca-i, sloboziră, papistaşii-ntemniţaţi;
Dar norodul, ce-auzise clopotele, se-adunase;
Îi văzu, dădu năvală cu topoare şi cu coase,
Astfel că răzvrătitorii, de mulţime fugăriţi,
Erau pân' la cel din urmă, când sosii, măcelăriţi.

ANCA

(sfâşietor)

Mama! Doamne sfinte! mama!

VODĂ

(mângâind-o)

Surioară.

PÂRCĂLABUL

Doamna Clara
A scăpat cu viaţă.

ANCA

(tresărind de bucurie)

Mama?

VODĂ

(pe jumătate mulţumit de aceasta)

Ah?... Mi-ai ridicat povara
După suflet, pârcălabe. Da. Şi... ce fel a scăpat?

PÂRCĂLABUL

Mulţumită însăşi urii ce norodul i-a jurat;
El n-a sfâşiat-o-ndată, căci voia s-o arză vie,
Rugul se şi ridicase, se-aprindea...

ANCA

Ce grozăvie!

PÂRCĂLABUL

Într-o clipă doamna Clara răsticnită fu pe el.
Dar, deodată, prin mulţime, năvăli un căuşel,
Străbătu la rug, din flăcări smulse jertfa leşinată,
Şi, pe când dădeau străjerii piept cu gloata-
nverşunată,
El, ameninţat cu moartea de norodul răsculat,
Izbuti s-adăpostească viaţa doamnei în palat.

(Arată spre fund.)

ANCA

Oh! alerg la ea.

VODĂ

Da. Du-te.

(Anca iese repede prin fund. Vodă şade pe jeţ şi se cufundă pe gânduri. Dar se face o mişcare în fundul sălii: boierii se dau îndărăt uimiţi şi apare în uşă doamna Clara, despletită, cu straiele în dezordine, rupte şi pătate de tină, sprijinită pe Anca şi urmată de câteva femei. Ea înaintează în tăcere până la jeţul lui Vodă. Într-un grup, unde se discută, Aldea exclamă, arătând pe pârcălabul.)

ALDEA

El; mă prind că, de-astă dată,
N-a brodit-o.

BALDOVIN

De ce, vere?

ALDEA

Că nu trebuia scăpată.

Scena V

ACEIAŞI, DOAMNA CLARA etc.

CLARA

Doamne, Vlade, mă priveşte.

VODĂ

(sărind în picioare)

Doamna Clara! Tu aci!

CLARA

A mă mai lupta cu tine nu m-oi îndărătnici.

VODĂ

Ucigaşa!

CLARA

Da. Ascultă. Suntem două inimi crunte
Noi, şi-aceleaşi gânduri negre ni se zugrăvesc pe frunte.
Milostiv te crede lumea, dar nu eu, căci te ghicesc.
Nu mai sunt primejdioasă, deci am voie să trăiesc.

VODĂ

Sfânt se face orice mijloc pentru-a ţării apărare!
Şi, că ţara mi-am scăpat-o jur aci păcatul mare:

(Curtea îşi manifestă zgomotos bucuria.
Când zgomotul se linişteşte, Vodă
continuă, adresindu-se Clarei:)

Ucigaşă! Tu cu junghiul încercaşi a mă lovi,
Eu, mă fac călău, de-e vorba neamul a mi-l izbăvi!

(Curtea îşi manifestă
zgomotos aprobarea.)

CLARA

(într-un răcnet)

Vorbe late! Vorbe late!

(Către Vodă:)

Oh! fățarnic! tot fățarnic,
Dar o să te-ajungă, Doamne Vlade, ceasul cel amarnic!
Toți, ca mine-n astă noapte, Vlade nu vor fi trădați:
Toți, toți, fără să lovească n-o să cadă-njunghiați.
Unul va fi mai destoinic, va străbate pân' la tine
Și... Atunci îți vei aduce-aminte, poate, și de mine.

(Pentru a curma o scenă între mumă-sa și frate-său, scenă dureroasă pentru ea, Anca trage și pe Clara spre ieșire.)

Iacă ruga ce voi face pururi Domnului ceresc
Din tot sufletul cu care te urăsc, da, te urăsc.

(Iese prin dreapta, cu Anca și urmașele lor. Boierii, învrăjbiți, se năpustesc înspre ușă.)

Scena VI

ACEIAȘI, afară de DOAMNA CLARA, ANCA etc.

VODĂ

(oprește boierii; apoi către pârcălab)

Pârcălabe, știi porunca, te privește: mâine seară,
Vreau să știu c-a fost închisă la Snagov această fiară!

(Intră Dragomir. Vodă merge la el cu aer de-ntrebare.)

DRAGOMIR

Parte-n beciuri, parte...

VODĂ

Bine – Costeo, Grozo, dragii mei...
Mergeţi la Moldova soră pentru mântuirea ei;
Ce-aţi văzut c-aci făcut-am, noi, în Ţara Românească,
O veţi face voi acolo, pentru legea creştinească,
Pentru sfântul drept al ţării, pentru neamul ei
străbun,
Căci e sfântă râvna voastră şi nu-ngăduie răsbun[1]

COSTEA

Fii slăvit, în duhu-ţi ager ce-n adânca-i prevedere,
Doamne, pentru neamul nostru pregătit-a o-nviere.
Dar, în cumpăna de faţă, când te bat aşa nevoi,
Nu se cade vrăjmăşia s-o lovim întâi la noi?

VODĂ

Mergi în tihnă la Suceava; să n-ai grijă despre mine;
Pentru Mikloş palatinul am eu tot ce se cuvine.
Te trudeşte papistaşa cu grozavul ei blestem?
Zică! Dumnezeu n-ascultă de păgâni, deci nu
mă tem.
Nu mai sunt, aci, în juru-mi, decât suflete curate.
Lasă. Biruieşte-acolo precum eu aci, Muşate.

COSTEA

Voi cătă măreaţa-ţi pildă s-o urmez. Dar ce voivod.
Ai menit Moldovei?

VODĂ

Pregăteşte-ntâi acest izod!
Şi, când totul va fi gata, fii pe pace, ţi-l voi spune.

[1] Scris cu *s*, *răsbun* e un substantiv care însemnează întârziere, răspuns, păsuială *(n. a.)*.

(Vodă lasă pe Costea şi merge spre fund, unde vorbeşte cu Grue şi cu Dragomir. Costea se închină şi merge spre boieri, care-l înconjoară şi-l felicită, ca şi pe Groza.)

MIRCEA

(aparte)

Se codeşte... nu răspunde la-ntrebarea ce i-o pune
Costea? Pentru ce? Mă-nseală! Da, mă-nşeală!
I-am scăpat
Viaţa şi mă-nşeală! Pentru ce? De ce sunt vinovat?
Să-mi răzbun? Să mal îngădui? Până când? Oh!
ce rămâne
De făcut?... Blestemul doamnei?... Luminează-mă,
stăpâne,
Luminează-mă!

(Se aude sunet de bucium la poarta curţii.)

VLAD

(ascultând buciumul de afară)

Ascultă!

MANEA

Glas de bucium a sunat!

VLAD

Cine-o fi?

MURGU

În toiul nopţii!

ROMÂN HERESCU

Şi la curte!

VLAD

E ciudat.

VODĂ

(care s-a coborât cu Grue)

L-a găsit pristavul nostru, Grue.

UN COPIL DE CASĂ

(intrând)

Doamne, o solie
De la kraiul Simon Stareţ, aliatul tău.

VODĂ

Să vie.

MIRCEA

(aparte)

Ah! voi şti dar adevărul! Îndoiala va-nceta!

(La un semn al lui Vodă, boierii se grupează în jurul jeţului în dreapta, pe care se aşează el. Intră solul sârbesc.)

Scena VII

ACEIAŞI, SOLUL SÂRBESC

(El intră cu urmaşii săi, vine până în faţa lut Vodă, şi i se îngenunche.)

VODĂ

Bun sosit la curtea noastră.

SOLUL

Să trăieşti, Măria ta!

VODĂ

Scoală. Sufletul mi-e dornic să te-asculte. Cuvântează.

SOLUL

Preaslăvitul Simon Stareţ, kraiul nostru, îţi urează,
Pentru tine, mare doamne! cum si pentru neamul tău,
Zile line şi mănoase întru bunul Dumnezeu.
După ce-ascultă scrisoare-ţi îndelung porni a plânge,
Dar, apoi, dădu poruncă oaste grabnic a se strânge
Ca s-alerge, fără preget, la iubitul său vecin
Şi să-i cureţe moşia de păgân şi de străin.
„Mergeţi – zise el – răpuneţi ungurească vrăjmăşie,
Ca şi el să tragă spada pentru dulcea mea moşie
– Căci năprasnicul aţine pururi calea orişicui –
De cumva cumplita soartă mi-ar lovi-o ca pe-a lui."
Astfel se rosti voivodul. Şi dorind, prin înrudire,
Mai desăvârşit a strânge o statornică unire
– Care-n chiar urmaşii voştri roduri veşnic va purta –
El îţi cere de soţie pe domniţa, sora ta.

MIRCEA

(aparte)

Oh! de-acum atârnă soarta de-un cuvânt!
Ce va răspunde?

VODĂ

Cuvântarea ta, jupâne, în adâncul meu pătrunde,
Inima-mi e-nduioşată când, în clipa cea mai grea,
Văd cum dragostea lui Stareţ înfăşoară ţara mea.
Măgulit sunt eu pe Simon să-l aud zicându-mi frate!
Iar moşia mea va ţine ca, la rându-i, să se-arate
Credincioasă, dacă soarta şi pe el l-ar prigoni:
Măgulită-i şi domniţa, sora mea, de-a se uni
Cu bărbatul care pune, pe-a ei frunte feciorească
Cu cununa de soţie şi coroana sa domnească.
Mâine, te-oi primi, cu fală şi mai cuvenit alai
Ca-nvoiala mea domniţa s-o-ntărească din viu grai.

MIRCEA

(aparte)

Totul s-a sfârşit!

VODĂ

Acum, dragă oaspe, mergi cu bine.

SOLUL

Să trăieşti, mărite doamne!

MIRCEA

(aparte)

Ba să moară! Şi, prin mine…

(Solul iese cu urmaşii săi.)

Scena VIII

ACEIAŞI, afară de SOLUL SÂRBESC

VODĂ

Pârcălabe, vreau poporul meu să fie-nştiinţat
De unirea şi-nrudirea care-aci s-au încheiat
Ca să pomenească ţara, ca pe-o zi de praznic mare,
Ziua când din letopiseţ şi-a şters anii de-nchinare,
Iar eu m-oi ruga la Domnul şi-i voi mulţumi smerit,
Că de mâna ucigaşă-n astă-noapte m-a ferit.
În biserica domnească să mă-nconjure norodul;
Nicodim va zice slujba.

(Senzaţie. Boierii, comentând, formează grupuri.)

MIRCEA

(aparte)

El îţi va sluji prohodul.

MANEA

(în grupul din extrema stângă)

Veste bună pentru ţară.

VLAD

Pentru ţară, aşa e.
Pentru domnul Mircea, însă, nu prea.

MANEA

Dar de ce?

VLAD

Că iubeşte pe domniţa Anca.

MANEA

Şi?

COSTEA MUŞAT

Iubirea
E putere foarte mare. Prin ea ni se schimbă firea:
Dintr-un om cinstit, s-ajunge cine ştie ce pungaş;
Din boier înalt la suflet, un mişel, un ucigaş;
Vezi, amorul zăpăceşte. Câteodată ne învaţă
Să facem o nebunie, cel puţin o boroboaţă.

(Pârcălabul a ieşit cu crainicii şi pristavii. Vodă, sprijinit de Grue, se urcă pe pridvor prin care se vede cerul înălbit de zorile zilei. Mircea îi urmăreşte mişcările, strecurându-se printre grupuri.)

VODĂ

(pe pridvor)

Grue, vechiul meu tovarăş, pavăza şi braţul meu,
Iacă zorile ce-n neguri le zăream doar tu şi eu.

(S-aud afară trâmbiţele crainicilor. Ca însufleţit:)

Mi-am redobândit coroana, iar sunt domnul ţării mele
Uite cum se şterg, pălite, de pe boltă, mii de stele,
Când de zori s-anunţă firii soarele biruitor,
Astfel, când se-nalţă fruntea mea de domn stăpânitor,
Pier în preajma mea duşmanii, mi se luminează zarea!
Tot se-nchină, se-ngenuche, tot, tot, tot.

MIRCEA

(sărind la el, cu pumnalul ridicat)

Uiţi răzbunarea!

(El se năpusteşte asupra lui Vodă, Dar Grue, care-i observă apucăturile de la începutul actului şi-l pândeşte din ochi, se repede înaintea lui. Se produce o vălmăşeală, boierii sărind din toate părţile.)

VODĂ

Ah! Mişelul!

VLAD

Stai!

MANEA

Păzeşte!

MURGU

Doamne Mirceo!

BALDOVIN

Nu lăsa!

ROMÂN HERESCU

Ţine-l bine!

COSTEA

Ticălosul!

(Boierii au apucat şi dezarmat pe Mircea. Vodă se coboară în scenă, înconjurat de câţiva.)

GROZA

E rănit Măria-sa!

VODĂ

Nu, nu sunt rănit!

MIKED

Dar iată sânge.

COSTEA

Mâinile ţi-s pline.

VODĂ

Da, adevărat! De unde? Eu nu sunt rănit. Dar cine, Cine? Căutaţi!...

(Boierii se privesc şi Vodă, întorcându-se spre fund, vede pe Grue, care coboară spre el, împleticindu-se.)

Ah! Grue! Grue! El! El!

(Vodă aleargă la Grue, îl primeşte-n braţe şi vine în faţă, sprijinindu-l.)

Eşti rănit, Grue? Vorbeşte...

(Grue face o sforţare, dar se prăvăleşte la pământ.)

Grue!

(Vodă se-ngenunche, susţinându-l.)

Doamne! Cum a-ngălbenit!

Oh! mi l-a ucis, desigur! Grue!

(Îl ridică în braţe. Grue face o mişcare de durere.)

Da, te doare...

Stai! aşa!

(Îl aşează binişor cu capul pe genunchiul său. Grue îi caută mâna.)

Ce vrei?

(Grue, care i-a luat mâna, o duce la gură şi o sărută lung.)

Răspunde, e mai bine?

(Grue răstoarnă capul, se întinde, îşi dă sufletul.)

Grue! Moare! Moare!... Grue! Doamne sfinte! moare! Grue!

(Îl ridică-n braţe, îl pipăie.)

Mort! e mort! Oh! deşert va fi de-acuma sufletul ce-n mine port! Oh! oh! Grue! Vai de mine! Grue!... Doamne, mi se frânge Inima! Oh! Oh!...

(Toţi cei de faţă dau în genunchi.)

MIKED

(care a-ngenuncheat lângă mort)

Stăpâne...

VODĂ

Plângi, Mikede? Oh! va plânge Obştea-ntreagă-a ţării noastre, din român pân' la boier, Când va şti ce suflet mare napoiatu-s-a la cer.

(Vodă se scoală din genunchi, îşi scoate
dulama de domn şi o azvârle
pe trupul lui Grue.)

Bane, Vreau să i se facă pogribanie domnească,
Iată-i giulgiul.

(Câţiva boieri ridică trupul lui Grue
şi ies cu el prin stânga. Vodă, cu
braţele întinse, cuvântează:)

Grue! Grue! ca pe veci să pomenească
Datina moşiei tale dragostea ce i-ai purtat,
Fi-vei la piciorul stranei domnilor înmormântat.
Căci în tine, biet Român Grue, fost-au întrupate
Însuşirile de suflet în popor adânc săpate!
Şi, prin tine,-n el găsit-am, când restriştea mă lovea,
Singurul statornic reazăm ce-am avut în ţara mea.

(Boierii fac către Vodă un gest
de mâhnire: el le răspunde:)

Da! căci v-a citit în suflet inima-mi îndurerată:
Toţi v-aţi îndoit de mine, toţi m-aţi renegat vreodată.
Pentru toţi, cândva, cocoşul lui sin Petru a cântat...
Numai el, poporul, fostu-mi-a statornic ne'ncetat,
El, ce sufere, ce tace, ce iubeşte şi ce crede
Fără-a cerceta, în Domnul pus de datină, Mikede!
Şi ce, pururi, cade jertfă când, în vremuri de nevoi,
Dezbinarea se strecoară sângeroasă printre noi!
Grue, Grue! Vai! sărmanul!

(Îşi întoarce ochii şi vede pe Mircea între streji.
Într-un imbold îşi trage paloşul şi
se repede la el răcnind:)

Câine!

(Miked, Dragomir şi alţii îl reţin.
Toţi s-au sculat în picioare. El atunci
se stăpâneşte, îşi pune paloşul în teacă.)

Da, aveţi dreptate:
Aşa crime nu se cade să rămână ne'nfierate,
Nici să piară osânditul de-aşa paloş fulgerând,
Ci de funia menită ucigaşilor de rând.

(Mircea face un gest de revoltă.)

Ah! te doare, te răneşte, ţi-e osânda grea şi crudă
Nu? Dar spune, suflet negru, cuget buimăcit de ciudă,
Ca să făptuieşti aceasta, ce duh rău te-a prididit?
Spune!

MIRCEA

Vrednic sunt de moarte, dar să mor nedosădit.

VODĂ

Moartea? Zău! Pentru-aşa crime crezi că
e-ndestulătoare?

MIRCEA

Chinuri? Nu mă tem, în mine, chinuri port
cotropitoare,
Le-am căutat tămăduire-n răzbunare-asupra ta,
Dar de ele numai moartea, blânda moarte, m-a ierta.

VODĂ

(Pauză. Apoi cu exaltare.)

Chinuri? Tu vorbeşti de chinuri? Chin, a inimii bătaie?
Chin? O clipă de nădejde, o-mboldire, o văpaie
Ce s-aprinde cu-o privire, ce cu-o lacrimă s-a stins
Şi din care numai rodul fără vlagă iese-nvins!
Chinuri! Dar deşteaptă-ţi mintea, dar te uită-n
neagra zare!
De eşti om, fă-ţi ochii roată peste ţara şi hotare.
Chinuri!... Dar priveşte sânul bietei noastre de moşii.
Numără, de poţi, pe dânsul urmele de vrăjmăşii;
Prin palaturi, prin colibe, jos, la şesuri, sus la munte!

Despicate de cu veacuri, rănile-i sunt încă crunte!
Sabie şi foc, din vale, din deal, sabie şi foc!
Ani de groază şi de sânge mulţi!... de linişte deloc!
Veşnic lupta pentru lege, veşnic lupta pentru nume,
Mor flăcăii înainte de moşnegi şi chiar de mume!
Roşul focului pe ceruri, roşul sângelui pe-ogor;
Dacă mor de fier sau pară, chiar ei nu o ştiu, dar mor:
Şi, murind, sărută sânul ţării mume, căci îl doare
Plânsul ei bătrân pe-obrajii încă-a unui fiu
ce-i moare!
Şi sunt veacuri de când unii după alţii anii fug
Şi de când această ţară nu e, vai! decât un rug
Unde mucenicii noştri, muritori într-o credinţă,
Moştenire-şi lasă vlaga şi nădejdea-n biruinţă!
Rug pe care se tot urcă, nesătui, moştenitori,
Ucenicii biruinţei amânate-atâtea ori!...
Iată chinurile noastre, şi cu ele, doruri, vise,
Pe moşia strămoşească-n lung şi lat, cu sânge scrise!
Iată chinurile mele, ale unui domn român,
Basarab, de sine vrednic şi de numele-i bătrân,
Pe când tu, tu... Ce văd... plânge

MIKED

Doamne!

DRAGOMIR

Doamne!

MIRCEA

Mi-e ruşine.

MIKED

Pocăinţa este cazna sufletului.

VODĂ

(îndurerat, ca pentru sine)

Grue!

DRAGOMIR

Cine
N-a păcătuit...!

COSTEA

E tânăr.

VODĂ

(idem)

Grue! Vai!

MIRCEA

(sculându-se)

Măria-ta,
Sunt nevrednic, şi nevrednic fi-voi chiar de m-ai ierta!
Dar să-ngăduie mărirea sufletului tău, stăpâne,
Să mă urc şi eu pe rugul vitejiilor române!
De rugina mişeliei să nu-mi fie gergul ros!
Să nu mi se stingă viaţa, cât o fi, făr'de folos!
Să simţesc, şi eu, ca tine, chinurile ţării mele!
Rănile-i de veci deschise, lacrimile-mi să le spele!
Şi să mor ca morţii noştri, după pilda ce au dat,
Plâns de tine, cum e Grue, şi de Dumnezeu iertat.

VODĂ

(idem)

Grue, vai!

MIKED

Mărite doamne, miluieşte-atâta jale.

COSTEA

Duhul lui văzu lumina.

DRAGOMIR

S-a robit Măriei-tale.

(Toţi întind mâini rugătoare.
Vodă face un gest solemn de tăcere.)

Toţi v-aţi îndoit de mine...

(Către Mircea:)

Să te crez?

MIRCEA

Pe Dumnezeu...

VODĂ

(întrerupându-l)

Nu, taci!

(Tainic, luându-l la o parte.)

Mi-ai ucis pe Grue, pavăza şi braţul meu!
Mă pricepi! Fii... ce-a fost Grue!

(Joc de scenă. Mircea face un gest
ca şi cum ar întreba: „Eu? Vodă
răspunde din cap: „Da“)

MIRCEA

Te-nţeleg şi jur!

GLOATA

(afară)

Trăiască

Vodă Vlaicu!

(Vodă, sprijinit de Mircea, îndemnat de Dragomir
şi de Miked, merge cu ei la pridvor şi se
arată poporului. Se face tăcere.)

VODĂ

Să trăiască Ţara noastră Românească!

GLOATA

(afară)

Să trăiască! să trăiască! Ura!

VODĂ

Drag norodul meu,
Ţine datina străbună ca credinţa-n Dumnezeu!
E nemernic cine-o uită! Datina e legătura
Sfântă dintre domn şi tine...

GLOATA

(afară)

Ura! Ura! Ura! Ura!

Cortina cade în timpul uralelor.

Addenda

Balada strămoşilor

Dormiţi în morminte tăcute,
Sub dâmburi sădite cu flori,
Sub pânza curatei ninsori,
Sub umbrele liniştei mute...
Păzită de paznici pioşi,
Sunteţi a moşiei comoară;
Vă fie ţărâna uşoară!
Ne-aducem aminte, strămoşi!

Voivozi, logofeţi, bani şi vornici,
Spătari, pârcălabi şi cluceri,
Ţărani, ori moşneni, ori boieri,
De-a neamului datină dornici,
Cu toţi deopotrivă vânjoşi
Stropit-aţi cu-a sângelui rouă
Moşiile voastre-amândouă...
Ne-aducem aminte, strămoşi!

Cu Gherghiţa, Baia, Rovine,
Nicopol, Grumaji, Răsboieni,
Cu vadul din Calugăreni,
Cu roşiile branişti Cosmine
Crestat-aţi prin veci neguroşi
Răboj în istoria lungă!
Crestă şi „Curcanul“ o dungă!
Ne-aducem aminte, strămoşi!

Ne-aducem, ne-aducem aminte!
Căci piatra cu cruce şi corb
E cartea din care se sorb
Credinţa-n menirile sfinte
Lăsate de morţii faimoşi,
Şi dragostea – dulce povară –
De lege, de domn şi de ţară...
Ne-aducem aminte, strămoşi!

Şi dacă pe lespedea frântă
Pomelnicul vostru s-a şters
De vremi şi de-al gloanţelor mers,
Culesu-l-a doina şi-l cântă
Bătrânilor codri, pletoşi,
Ce scutură-n orice dumbravă
Un freamăt de-a munţilor slavă...
Ne-aducem aminte, strămoşi!

Închinare

Iveascăse dar pe moşie
Zori blânde sau timpi fioroşi,
Române, lozinca să-ţi fie:
Ne-aducem aminte, strămoşi!

REFERINŢE ISTORICO-LITERARE

REBREANU: Şi într-adevăr *Vlaicu-Vodă* întruneşte toate cerinţele unei drame menite sa rămână calităţi literare şi calităţi dramatice. Autorul acestei drame e un adevărat poet care prin imagini noi şi bogate, prin cuvinte expresive ştie să zugrăvească oameni, fapte, locuri, timpuri. Limba lui e o comoară pe care doar la Odobescu o mai întâlnim, împerecherea neologismelor cu arhaismele dă o culoare delicată şi, în acelaşi timp, dă putere de expresivitate frazei, împerecherile acestea, desigur, le găsim şi în Odobescu, dar dl Davila a ştiut să le înmulţească şi să le rafineze. Un patetism sincer, firesc, înalţă parcă şi valoarea cuvintelor, şi a frazelor. Tiradele, chiar cele mai lungi, sunt clădite cu o artă de compoziţie deplină, cu o putere de convingere rară, aşa că efectul lor e puternic, înălţător. Emoţia artistică cuprinde pe spectator şi-l ţine toată vremea cât aude vorbele înţelepte/româneşti ale figurilor de pe scenă. Şi pe urmă sentinţele cuminţi, neaoşe, care sunt presărate aproape în fiecare replică.

Versul de şaisprezece silabe întrebuinţat de dl Davila însă mi se pare cam obositor atât pentru actor, cât şi pentru spectator, deşi acest vers are avantajul de-a putea exprima mai precis patetismul unei tirade, de pildă, în schimbul acestui avantagiu, însă, rămâne cam colţuros, lipsit de mlădiere şi neputând sublinia variaţia de sentimente ce se cuprind într-o dramă.

Dar şi ca teatru *Vlaicu-Vodă* are calităţi excepţionale. Autorul este un om de teatru care ştie să construiască drama, care ştie să mânuiască efectele. Fiecare act, fiecare scenă în sine e un tot întreg. Poate chiar că ocupându-se prea mult de detalii a neglijat totalitatea dramei. După actul de expunere, care este un adevărat cap de operă, actul al doilea lânce-

zeşte. Conflictul se înnoadă anevoie şi cam meşteşugit. Şi mai ales eroul principal, Vlaicu, nu prea are caracteristica unui erou. Vlaicu e bun, e nobil, iubitor de ţară, de neam, de credinţă strămoşească. Singurul lui cusur este doamna Clara, adică slăbiciunea. Un astfel de domn nu prea e erou, fiindcă emanciparea lui de subt stăpânirea mumei sale nu e o faptă eroică. Vlaicu este poate cusurul de căpetenie al dramei dlui Davila, precum efectele sunt iarăşi calităţile ei teatrale de căpetenie.

Cu toate observaţiile, mai mult sau mai puţin însemnate, *Vlaicu-Vodă* rămâne o podoabă a literaturii noastre dramatice prin patetismul cald şi comunicativ, prin frumuseţea limbii şi a versurilor, prin puterea de evocare a unei epoci frământate, prin măiestria de amănunt cu care e construită, prin efectele dramatice şi prin patriotismul cald şi cuminte ce transpiră dintr-însa.

Ca atare, *Vlaicu-Vodă* nu numai merită, dar trebuie să figureze totdeauna în repertoriul Teatrului Naţional alături de dramele lui Alecsandri, Caragiale, Hasdeu şi ale dlui Delavrancea.

Liviu REBREANU, *Vlaicu-Vodă,* în *Rampa*, anul III, nr. 532, 8 octombrie 1913, p.2.

DAVIDESCU: *Vlaicu-Vodă* e o lucrare clasică. Are, cu alte cuvinte, durabilitatea necesară cu care să înfrunte vremurile şi păstrează, în acelaşi timp, şi caracterele specifice ale teatrului românesc în vremea când a fost scrisă, întâlnim, astfel, voievodul, divanul, boierimea şi duşmanul din afară; dozarea acestor elemente strict istorice şi punerea lor faţă în faţă ţine de talent, pentru a scoate ceva viabil. D-l Alexandru Davila a evitat tonul declamatoriu al lucrărilor similare, pentru a păstra un conflict şi demn, şi eroic, şi artistic. *Vlaicu-Vodă* e, astfel, un simbol al râvnei de mai bine; piesa e naţională pentru că e ţesută pe un mediu românesc, şi pentru că e cugetată şi vorbită româneşte, şi e patriotică fără să fie discurs de întrunire publică. Ar fi putut fi astfel nimerită să deschidă o stagiune la un Teatru Naţional. Are, însă, în acest sens şi păcatul de-a fi prea mult cunoscută de publi-

cul dornic de lucruri bune. Împrejurările speciale prin care trece astăzi neamul românesc sunt, totuşi, de natură să treacă şi peste acest inconvenient şi, făcând din această reprezentaţie o sărbătoare, să găsească noi rezonanţe, sensuri speciale şi simboluri apropiate vremurilor, într-o lucrare admirabilă în trecut numai pentru valoarea ei artistică. Arta cea bună e întotdeauna susceptibilă să primească asemenea lărgiri şi adaptări. Ceea ce admirăm noi astăzi într-o veche operă sunt, desigur, lucruri la care nici contemporanii şi nici autorul nu s-au gândit în vremea când a căpătat fiinţă.

N. DAVIDESCU, *Vlaicu-Vodă*, în *Steagul*, anul V, art. 460, 10 septembrie 1919, p.1.

PRODAN: Această unică, dar definitivă lucrare dramatică a dlui Davila, în jurul căreia s-a ţesut pe vremuri o legendă, dăinuieşte şi astăzi, după aproape douăzeci de ani de la prima ei reprezentare, în strălucirea tuturor calităţilor ei literare şi teatrale.

Fiecare reluare a lui *Vlaicu-Vodă* este un nou prilej pentru spectatori de a admira frumuseţea limbii, cu care atorul şi-a frământat acţiunea, intensitatea şi grandoarea conflictului dramatic, pitorescul tablourilor, sonoritatea şi avântul versurilor.

Într-o limbă curată ca apa izvorului de munte, sonoră ca o melodie de vrajă, colorată ca o privelişte de ţară în asfinţitul târziu al soarelui, dl Alexandru Davila a oglindit în toată splendoarea lui acest trecut îndepărtat şi măreţ, evocând dintr-un fragment de istorie o întreagă epocă şi dintr-un suflet de domn un fragment de viaţă zbuciumată.

Versurile dlui Alexandru Davila îmbracă, sub strălucirea lor, o acţiune bine închegată, susţinută, interesantă şi-n tot şi-n amănunte, cu conflicte dramatice puternice, care deşteaptă şi reţin interesul de la început până la urmă.

Vlaicu-Vodă este un domn şi un simbol. Este domnul care şi-a iubit ţara până la sacrificiu, şi este simbolul ortodoxismului – acest pivot al rezistenţei româneşti de totdeauna, în lupta aprigă şi neobosită cu toate curentele religioase ce căutau să-i ia locul.

Această „lege“ strămoşească a fost balsamul alinător al suferinţelor, lumina călăuzitoare, sfânta putere care a ţinut pe loc şi a îmbărbătat un popor peste care au trecut atâtea valuri de primejdii şi de suferinţe.

Lupta aceasta dintre ortodoxism, reprezentat prin Vlaicu-Vodă, şi catolicism, simbolizat prin doamna Clara, şi triumful celui dintâi sunt canavaua pe care şi-a brodat dl Davila acţiunea, cadrul întunecat al trecutului nostru, el însuşi o vastă scenă de teatru, stropită cu sânge şi lacrămi, izvor de exemple înălţătoare şi de învăţăminte pentru noi şi pentru urmaşi. Iată de ce piesa dlui Alexandru Davila a întrunit sufragiile unanime şi ocupă în literatura dramatică românească unul din locurile de întâietate.

Paul I. PRODAN, *Al. Davila*, în *Viitorul*, anul XV, nr. 4650, 8 septembrie 1923, p.1.

CONSTANTINESCU: Un om care şi-a închinat viaţa teatrului; s-a străduit pentru răspândirea lui în public, dovedind gust, competenţă şi muncă stăruitoare, atunci când a trecut pe la direcţia Teatrului Naţional; apoi şi-a întocmit pe proprie răspundere un ansamblu de actori, continuând să infiltreze în mase iubirea pentru arta dramatică.

În literatură, dl Alexandru Davila, pe lângă încercări ce n-au reuşit să iasă din umbră, e autorul unei singure drame istorice; apărând brusc în lumea scriitoricească, la o vârstă matură, prin *Vlaicu-Vodă,* a stârnit o furtună de discuţii în jurul autenticităţii piesei.

Vagi indicaţii de istorie literară, nedumerirea publiciştilor în faţa unui debut atât de tardiv şi totuşi definitiv, urzelile unui mic scandal beletristic au ridicat controverse şi discuţii şi au pus la îndoială paternitatea operei dlui Davila, atribuită răposatului Odobescu. Dar atât probele pur literare, cât şi amănuntele istorice au fost spulberate ca netemeinice; dl Davila a rămas autorul necontestat al celei mai bune drame romantice româneşti, alături de fermecătorul Delavrancea.

În *Vlaicu-Vodă* acţiunea îşi concentrează razele spre focarul interesului obştesc: lupta dintre doamna Clara şi Vlaicu,

sprijinit de boieri şi popor e lupta românismului cotropit de valurile politicii catolice.

Vlaicu, întrupare a spiritului diplomatic muntean, format din simulare, voinţă dârză, dar reţinută, din umilinţă aparentă şi hotărâre oportunistă, e simbol şi exponent psihic al neamului; de el sunt legaţi boierii, de el e strâns unită masa populară – trei forţe ce întrupează ideea supremă a intereselor naţionale. Conflictul dramatic nu e între individualităţi izolate, ci între factori împletiţi într-o forţă colectivă. Tragedia se subtilizează astfel în regiunea mai abstractă a categoriilor generale; conflictul personal e un element subordonat conflictului general. De aceea, spuneam că Vlaicu e un simbol, un individ ce rezumă tipic o colectivitate şi cel mai realizat esteticeşte dintre personagii. Energii mecanice aproape – Miked, taciturnul absolut Grue, Groza, Nicodim şi tot anturajul curţii – îşi primesc viaţa prin radierea de la general la particular, din legătura insolubilă între ei şi stâlpul de granit al ideii naţionale, înţeleptul Vlaicu, veghetorul neamului.

De cealaltă parte a balanţei: doamna Clara, Kaliany, Pala, Mircea (o unealtă în mâinile ambiţioasei catolice) totalizează categoria opusă dintre cei doi factori ai conflictului.

Clara, Kaliany şi Pala însumează forţa catolicismului venetic în luptă cu ortodoxismul şi neamul românesc; uniţi prin ideea centrală ce reprezintă, sunt individualităţi estetice mai şterse: doamna Clara e prea retoric realizată, Kaliany e un manechin, iar Pala o unealtă, ca şi Mircea, frânt în fragmente neorganice, risipit ca existenţă personală şi subsumat ambiţiei doamnei Clara, energie virilă şi inteligenţă politică deosebită; dar prin insuficienţa creatoare, atât individual, cât şi colectiv, factorul dramatic ce reprezintă catolicismul e întunecat de siguranţa prin care dl Davila zugrăveşte opoziţia naţională.

Simetric construit, lucid în scopul artistic pe care-l urmăreşte, poate chiar prea lucid, vădind o inteligenţă artistică remarcabilă, deşi nu şi un mare temperament dramatic, *Vlaicu-Vodă,* prin ideea întrupată în domnul ţării şi prin

viabilitatea caracterului său, cu toată convenţionala idealizare a personagiilor, rămâne cea mai valoroasă dramă istorică în repertoriul atât de sărac al teatrului nostru.

Prin frumuseţea versului, eleganţa limbii şi unele lapidare întorsături aforistice ale stilului, este o operă literară de o deosebită distincţie, cu mult superioară verbalismului declamatoriu al lui Hasdeu şi Vasile Alecsandri.

Pompiliu CONSTANTINESCU, *Alexandru Davila*, în *Mişcarea literară*, anul II, nr. 49, 17 octombrie 1925, p.1.

NOTTARA: Activitatea şi energia lui Davila [sunt] o pilduire pentru artiştii care fac teatru pe socoteala lor şi pentru companiile ce se formează.

Fără iniţiativa lui Davila poate că impresa particulară ar fi rămas multă vreme fără succes. Numai Davila, prin impulsul lui pilduitor, a dat curaj şi energie companiilor de teatru ce s-au alcătuit în urmă şi cari azi realizează cele mai frumoase izbânzi de artă şi de bani.

Davila se duce acum la odihna de veci însoţit de recunoştinţa actorilor români care au tras de la dânsul cele mai mari foloase de artă. Şi oricât de meşter este timpul care şterge totul pe pământ, nu va putea să şteargă-amintirea din mintea actorilor de acum şi a celor ce vor veni că a fost Davila mare îndrumător în arta teatrală şi mare făuritor de energii.

Constantin I. NOTTARA, *Alexandru Davila*, în *Rampa*, anul XIV, nr. 3528, 24 octombrie 1929, p. 3.

LOVINESCU: Piesa unică a lui Al. Davila (1860 – 1929) *Vlaicu-Vodă* (1902), dramă istorică în cinci acte, n-a avut numai norocul succesului şi al confirmării lui în repetate rânduri, ci şi al unei consacrări de piesă clasică, începătoare de stagiuni, ctitoră aproape a unei epoci de teatru în forme, de altfel inactuale şi intrate în istorie, dar scoasă în răstimpuri cu solemnitate la lumina rampei ca o zestre naţională.

Vodă a creat, oarecum, tipul cel mai nobil şi mai reuşit al aramei istorice naţionale şi naţionaliste, esenţial patriotică, în versuri de evidentă factură romantică, prin care se

vede bine că a trecut mai ales Victor Hugo şi poate chiar şi Edmond Rostand. Drame de felul acesta s-au mai scris şi una chiar, *Răzvan şi Vidra,* s-a impus şi repertoriului cu acelaşi caracter de specific naţional, solemn şi inaugural, romantic şi supra-romantic. *Vlaicu-Vodă* o depăşeşte însă şi o înlocuieşte cu drept cuvânt în rolul ei festiv, creând categoria teatrului istoric cu caracter politic, punct de plecare al unei întregi dramaturgii bazate pe conflictul dintre boieri şi Domn, cu comploturi tenebroase şi cu răsmeriţe şi cumplite prigoane. Conflictul răspunde, negreşit, unei realităţi istorice neîndoioase, fixată mai mult în epică în *Alexandru Lăpuşneanul* al lui Costache Negruzzi sau în *Doamna Chiajna* şi în *Mircea cel Rău* ale lui Al. Odobescu. Modelul creat în teatru nu a fost apoi urmat în teatru de toată dramaturgia noastră istorică – a lui Delavrancea, Mihail Sorbul, N. Iorga, Mircea Dem. Rădulescu, Victor Eftimiu, A. de Herz etc. – centrată, pe un identic conflict între Vodă şi zavistnicii lui sfetnici. Nu vezi trei bărboşi într-un colţ al scenei fără să nu fie la mijloc un complot împotriva Domnului. Afară de arhetipul conflictului, ca să zicem aşa politic, în *Vlaicu-Vodă* se mai găseşte şi sâmburele unei ciocniri religioase, al luptei între catolicism şi ortodoxism, reluat apoi şi în alte drame istorice (de pildă *Ringala* lui Victor Eftimiu). Caracteristica piesei lui Al. Davila nu este însă numai de a se fi bazat pe acest conflict politic şi religios între Domn si boieri – ci şi pe altul, mai esenţial, între Vlaicu-Vodă şi mama lui vitregă Doamna Clara, cu alte cuvinte de a fi creat o piesă de caracter, psihologică. Lupta între mamă şi fiu se dă, fireşte, tot pentru mobilul religios, Vlaicu reprezentând ortodoxismul şi Doamna Clara catolicismul – dar mijloacele de care se servesc şi unul şi altul sunt temperamentale şi cu totul deosebite. Ciocnirea având loc între doi oameni de natură diametral opusă, pe lângă caracterul său naţional şi patriotic, drama ia şi un caracter psihologic, adică unul mult mai însemnat. Nu poate fi deosebire sufletească mai mare decât e între Vlaicu-Vodă şi Doamna Clara – şi în acest contrast, ca şi în absolutul fiecăruia din caractere în parte se străvede însăşi structura romantică a autorului lipsită de nuanţe. Vlaicu-Vodă e un

şiret integral „închis în cugetarea lui ca într-o cetate“ – care, sub smerenie, umilinţă, milogeală chiar, sub înfruntarea celor mai cumplite jigniri, ascunde o voinţă sigură, viziunea limpede a unui scop, întărirea ortodoxismului, rezistenţa împotriva încercărilor de catolicizare. E negreşit un caracter, o stâncă zugrăvită de un pictor în decor de teatru, ca să poată fi luată drept muşchi verde sau perină de căpătâi. Doamna Clara, dimpotrivă, e o *mulier impotens*, dar linia înaintaşelor, a aprigei, crudei şi nesăţioasei de domnie Chiajna, a ambiţioasei Vidra, femeie devenită şi ea arhetip în literatura noastră: „femeia politică“. Urmărind şi ea planuri politice şi religioase, e dintr-o bucată, stâncă nevăpsită în catifea, ci plină de colţuri; mamă vitregă a unui domnitor slab şi prefăcut, care îl striveşte sub greutatea ei de fostă soţie de Domn cu o trufie de cuvinte atât de nedibace încât ne îndoim de simţul ei politic. Eu... eu... şi iarăşi eu... Cu o psihologie atât de masivă şi fără mlădieri ea nu vrea să stăpânească prin şiretenie, ci prin silnicie şi prin afirmaţia voinţei... Ca să dăm un exemplu al contrastului romantic până la imposibil între cele două caractere vom cita un singur crâmpei de dialog între Doamna Clara şi Vlaicu-Vodă. Iată ce spune ea:

> Azi, de pildă, poruncit-am, c-aşa-mi place
> [...]
> Voi impune-a mea voinţă împotriva orişicui
> Şi te plâng, sărmane Vodă, dacă-n loc d-o aliată
> Vrei să vezi în Clara Doamna o stăpână ne'ndurată.
> Iar Vlaicu îi răspunde:
> Că te vreau pe veci stăpână-naltă Doamnă, tot nu ştii?
> Sunt mai vârstnic decât tine, totuşi mumă vreau să-mi fii.
> Vreau să ştie toată curtea – astfel cred eu nemerit –
> Că de sunt voivod, sunt totuşi robul tău şi rob smerit.

Un insuportabil exces de trufie în faţa unui egal exces de smerenie fie ea şi ipocrită. Cu un astfel de temperament mândru, îngâmfat şi, în definitiv, nerod, acţiunea Doamnei Clara nu putea fi decât incoherentă, căci nu înseamnă altceva trecerea ei momentană de partea boierilor, pe care-i prigonise totdeauna, numai ca să zădărnicească planurile lui

Vlaicu, îndemnul făcut lui Mircea de a-l ucide pe Vlaicu şi, la urmă, propria ei încercare de a-l omorî. Prinsă şi iertată, tot ea izbucneşte:

> Zici că m-ai iertat! Nu, Vlade, n-am de ce să-ţi mulţumesc!
> Iacă ruga ce voi face pururi Domnului ceresc,
> Din tot sufletul cu care te urăsc, da, te urăsc!

ceea ce o confirmă într-o psihologie globală. Cu totul supărător este chipul lui Mircea, conceput şi el unitar ca tip al uşuraticului şi din punctul de vedere al romantismului simplificator, dar şi chiar al sentimentului naţional...

În totalitatea ei *Vlaicu-Vodă* este o dramă solidă, romantică concepută pe unitate psihologică şi romantic scrisă, adică pe baze de tirade compacte, în genere patriotice, tradiţionaliste (tirada datinei a bătrânului spătar Dragomir – în care „datina" devine un fel de fatalitate, într-o epocă poate prea îndepărtată) într-o limbă lăudată de întreaga critică a timpului ca neaoşă, energică, esenţial dramatică şi în versuri de mare poezie şi frumuseţe; acum, ea ne apare artificială (în parte nici nu putea fi decât convenţională) mustind de neologisme presărate cu câteva cuvinte arhaice, sentenţioasă, pe alocuri, dar în versuri pline de asperităţi, de colţuri necioplite şi de foarte multă umplutură.

E. LOVINESCU, *Al. Davila,* în *Istoria literaturii române contemporane, 1900–1937,* Bucureşti, Editura Socec, 1937, p. 321–325.

CĂLINESCU: Unica dramă a lui Davila, *Vlaicu-Vodă,* bănuită odată, fără dovezi, a fi sustrasă din cartoanele lui Al. Odobescu, e o capodoperă. Ea analizează scenic şi cu o maturitate tehnică desăvârşită arta de guvernare a unui domn. Eroul nu este numai un om de voinţă şi un fin diplomat, ci şi un voievod român, pus adică în nişte condiţiuni politice tragice, în care e nevoie de stimulaţie şi mai ales de răbdare şi de înfrânare a mândriei. Vlaicu-Vodă e în mâinile mamei sale vitrege, Clara, o unguroiacă, ce-l ţine vasal regelui Ludovic. Domnul ar rupe jugul, însă sora şi cumnatul său stau ostatici la crai. El izbuteşte, jucând umilinţa, să

recapete rudele zălogite, cu riscul inerent oricărei dibăcii, de a fi suspect tuturor, boierilor, familiei, Clarei. La un moment dat, toţi se unesc împotrivă-i să-l doboare. Cu mari suferinţe, după ce jucase pe ascultătorul de doamna Clara, faţă de boieri, spre a risipi bănuielile, şi pe conspiratorul cu boierii împotriva doamnei, sosind ceasul hotărât, când ostaticii sunt în afară de orice primejdie, Vlaicu se dă pe faţă şi-şi exprimă aprigul punct de vedere.

Vlaicu e întruparea principelui lui Machiavel pe pământ românesc. El nu e aşa cum văd mulţi pe conducătorul machiavelic, aruncând asupră-i veşmântul Renaşterii, cinic, mizantrop, ipocrit. Vlaicu e, dimpotrivă, un voievod trist de mizeriile patriei, unit în conspiraţie cu boierii, gata el însuşi de orice jertfă.

G. CĂLINESCU, *Al. Davila,* în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1941, p. 579-580.

CĂLINESCU: Pe scenele teatrelor noastre se joacă *Vlaicu-Vodă,* capodopera dramatică a lui Alexandru Davila, de la naşterea căruia (12 februarie 1862) s-au împlinit o sută de ani. Pare de necrezut! Îmi stăruie încă înaintea ochilor figura lui osoasă şi tânără din epoca sa de glorie, după care au urmat ani trişti.

Sărac, paralitic, propunea ministrului Artelor să-i cumpere, pentru trei sute de mii de lei, toate drepturile asupra piesei sale. Îşi compara, în privinţa mijloacelor de trai, soarta cu a lui Eminescu: „Astăzi, ca şi Eminescu, dacă n-aş avea ajutoare de la familie, aş fi şi eu un muritor de foame". Voia să-şi procure un fotoliu mecanic pe rotile.

Imaginea lui Eminescu poate veni şi de acolo că Alexandru Davila şi-a scris, pe cât se spune, cele mai frumoase scene ale piesei la Dumbrăveni, unde G. Eminovici, tatăl poetului, fusese vechil.

Se credea atunci că poetul *Luceafărului* s-ar fi născut în acel loc şi în 1904, la cincisprezece ani de la moartea lui, fu aşezat în parc un bust ieşit de sub dalta lui Oscar Spaethe.

Deşi informaţia istorică a lui Davila a fost în mod fatal insuficientă, intuiţia întregului, cu contradicţiile erei feudale, este în *Vlaicu-Vodă* admirabilă. Epoca a fost grandioasă, oamenii, trăind într-un peisaj mergând de la văile cu ape în rostogolire până la munţii cu trecători abrupte şi întunecaţi de păduri virgine, au sufletul marilor întemeietori de state. Din câteva cnezate şi un voievodat, se înjgheabă deodată un principat care, sub marele Basarab, fiul lui Tihomir, are, la Curtea de Argeş, o biserică domnească măreaţă, loc de înmormântare al celuilalt Radu, fiul Vlaicului, senior în veşminte superbe (tunică de mătase purpurie, împodobită cu trei zone de pasmanterie cu mărgăritare, încheiată cu treizeci de nasturi de aur şi cingătoare prinsă printr-o pafta de aur, înfăţişând un castel medieval).

N-avem de-a face cu o ţară patriarhală, ci cu una împărţită în două clase, şerbii şi seniorii, aceştia din urmă somptuoşi, urmând tipul de viaţă al feudalilor din Occidentul imediat, încuscrindu-se cu craii şi palatinii vecini, devenind la nevoie vasali regelui Ungariei, rupând legăturile de dependenţă la întâiul prilej, reluându-le la strâmtoare. Politica e făcută din închinări şi răzvrătiri, logodna şi prăvălirea copacilor din munţi asupra năvălitorilor fiind acte extreme.

G. CĂLINESCU, *Al. Davila, „Vlaicu-Vodă“*, în *Contemporanul*, nr. 8 (802), 23 februatie 1962, p.1.

AVRAMESCU: Rezultată ca urmare a unui lung şi anevoios proces de elaborare (lui Victor Eftimiu Davila îi mărturisea că a scris piesa la început în alexandrine, rescriind-o apoi în versuri de 15–16 silabe), drama istorică *Vlaicu-Vodă* constituie un model de construcţie dramatică. Gradarea cu pricepere a acţiunii duce la obţinerea unei tensiuni permanente, ultimele două acte fiind, mai mult decât celelalte, ilustrative în acest sens. Colaborarea dintre poet şi omul de teatru a dus la crearea unei piese care a rezistat verdictului implacabil al timpului. Conştient de faptul că unele tirade sunt exagerat de lungi, că există replici inutile, omul de teatru a impus dramaturgului, de la întâia la a cincea ediţie, numeroase intervenţii în sensul eliminărilor. Cu această ocazie au fost lăsate

la o parte versuri valoroase, dar în ansamblu piesa a avut de câştigat.

Scrise cu un deosebit simţ al limbii române, versurile deosebit de expresive ale dramei *Vlaicu-Vodă,* folosind cu măsură arhaismele şi, rar, o topică arhaizantă, capătă uneori durităţi metalice, dar sunt capabile de a îmbrăca, în veşminte potrivite, sentimentele cele mai duioase ori reflecţii înţelepte ca următorul apel la raţiune rostit de Vlaicu: „...Pe marea vieţii, când te duce vântul, / Fie-ţi cârmă cugetarea de ţi-e pânză simţământul, / Şi, cu cât mai aprig vântul umflă valul furtunos, / Mai cu grijă strânge pânza, cârma ţine-o mai vânjos."

Aplaudată călduros la premieră, dar respinsă un an mai târziu de la premiul Academiei, drama istorică *Vlaicu-Vodă* s-a bucurat de-a lungul anilor de succese statornice. În 1918, o anchetă a revistei *Scena* dovedea că Davila este dramaturgul român contemporan preferat; în seara de 27 septembrie 1925 Teatrul Naţional din Bucureşti reprezenta pentru a suta oară piesa *Vlaicu-Vodă*, iar pentru realizarea acestei drame Alexandru Davila primea cu întârziere, în 1929, în preajma morţii, recunoaşterea oficială: Premiul naţional pentru poezie, alături de Liviu Rebreanu care obţinea premiul rezervat prozei.

Tiheriu AVRAMESCU, *Prefaţă* la Al. Davila, *Vlaicu-Vodă*, Bucureşti. E.S.P.L.A., 1960, p. XVII–XVIII).

MANOLESCU: Alexandru Davila a fost, netăgăduit, un om excepţional. Avea o cultură generală puţin obişnuită. Cunoştea perfect istoria noastră, ca şi istoria şi literatura franceză. L-am auzit discutând cu oameni de specialitate şi punctul lui de vedere triumfa totdeauna, pentru că era sprijinit pe argumente temeinice şi pe cunoştinţe ce nu puteau fi contestate. Avea teatrul în sânge, în toată fiinţa lui. Urmărise cu pasiune mişcarea teatrală din Germania, Franţa şi Italia. La Paris, lucrase în preajma lui Antoine, marele director şi regizor, care a înnoit arta dramatică franceză, introducând regia şi interpretarea realistă. Antoine cu al său *Théâtre libre* a deschis un drum nou. Asistând la repetiţiile acestui teatru, Ale-

xandru Davila a avut, desigur, multe de învăţat, dar nu a copiat şi nu a imitat nimic. El analiza şi diseca piesa şi psihologia fiecărui personaj cu o putere de pătrundere excepţională, iar indicaţiile pe care ni le dădea nouă, actorilor, erau totdeauna juste. Era uneori de o încăpăţânare care mergea până la absurd, şi avea câteodată ieşiri violente, dar apoi se reculegea şi devenea înţelegător. Se vede că asta e meteahna regizorilor, bineînţeles, a celor buni.

Ion MANOLESCU, *Compania Davila – 1909–1911*, în vol. *Amintiri*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1962, p. 96.

EFTIMIU: Drama lui Davila începe printr-un act întunecat, oarecum greoi: complotul din pădure al boierilor.

De la actul al doilea, însă, acţiunea porneşte să se strângă, să se lumineze, să se întraripeze. Pe măsură ce înaintăm în desfăşurarea evenimentelor, atât versul cât şi intriga se limpezesc, se fac mai sprintene, cuceritoare.

Interesul merge crescând, ca să culmineze în ultimele două acte: uneltirile criminale ale Clarei şi ispăşirea ei.

Alexandru Davila şi-a scris poemul istoric cu meşteşugul unui adevărat om de teatru, după regulile clasice; ale dramaturgiei eroico-romantice. El însuşi mi-a mărturisit că a luat de model pe Victor Hugo, al cărui suflu, ale cărui tirade îmbracă, în *Vlaicu-Vodă,* o formă autohtonă de avânt.

O lucrare solid închegată după un plan bine chibzuit şi realizată de un meşter arhitect.

Prin purtarea conflictului, prin intensitatea crescândă a acţiunii, prin meşteşugita împărţire a actelor, prin evoluţia gradată a personajelor şi armonioasa distribuţie a scenelor capitale şi a celor de legătură, piesa lui Davila rămâne un model de construcţie dramatică.

Teatrul are mai multă legătură cu arhitectura decât cu literatura. Reguli care sunt mai mult ale inginerului decât ale poetului prezidează la elaborarea şi desăvârşirea unui edificiu scenic. Fără această armătură, neconsolidat cu fierul şi betonul armat al tehnicii, edificiul e ameninţat cu prăbuşirea, oricâte frumuseţi literare l-ar împodobi. Prin masiva lui execuţie, *Vlaicu-Vodă* a înfruntat vremea.

E uimitoare această siguranţă a spiritului şi a mâinii, la un om care n-a scris decât o singură piesă! [...]

O singură dată mi-a vorbit, ocolind calomnia, despre felul cum a lucrat la *Vlaicu-Vodă:*

L-am scris întâi în alexandrine (stihuri de 14 şi 13 silabe). Pe urmă l-am reluat în forma actuală (16 şi 15 silabe). În prima elaborare, aveam unele versuri mai concise, mai directe. De pildă rândul:

„Căci sunt nume ce sparg ziduri şi nu-ncap în închisori"

era mai scurt, mai dinamic în prima versiune!

„Sunt nume ce sparg ziduri şi-n temniţe nu-ncap!"

Într-adevăr, alexandrinul născocit de truverul medieval Alexandre e mai sprinten, mai teatral. Vasile Alecsandri şi-a scris poemele dramatice pe această măsură.

În a doua formă a lui *Vlaicu-Vodă,* Alexandru Davila a folosit versul mai leneş, mai muzical, mai românesc, versul dublat al baladei populare, în care Grigore Alexandrescu a turnat splendida-i poezie *Umbra lui Mircea la Cozia:*

„Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate",

iar Eminescu, nemuritoarea *Scrisoare a III-a:*

„S-a-mbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta,
Papa cu-a lui trei coroane puse una peste alta" etc.

Victor EFTIMIU, *Vlaicu-Vodă*, în vol. *Oameni de treatru*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1965, p.177–l80.

VASILIU: Continuând rodnica activitate regizorală desfăşurata la Teatrul Naţional în timpul directoratului său, Davila a practicat în mod consecvent în compania lui o concepţie regizorală modernă, bazată pe interpretarea realistă a textului dramatic şi pe alcătuirea unui ansamblu omogen şi valoros, în cadrul căruia promovarea tineretului actoricesc se făcea mereu simţită, cu grijă, dar şi cu exigenţa cuvenită. [...]

Atenţia deosebită pe care *regizorul* Alexandru Davila o acordă lucrului cu tinierii actori s-a manifestat în tot timpul existenţei companiei, nu numai prin promovarea lor cu în-

drăzneală în fruntea distribuţiilor, dar şi prin pregătirea minuţioasă a fiecărui rol: studiul textului, construire a rolului în conformitate cu adevărul vieţii, tonul şi gustul natural, firesc, mişcarea în scenă în raport cu viziunea generală a spectacolului şi cu poziţia celorlalţi interpreţi, nuanţarea fină a intenţiilor şi indicaţiilor autorului, prezenţa plastică în acord deplin cu realizarea scenografică a spectacolului. […]

Apariţie fulgerătoare în desfăşurarea atâtor decenii de istorie a teatrului nostru, Compania Davila n-a fost totuşi produsul întâmplător al unei efervescenţe creatoare strict subiective. Crearea Companiei Davila poate să pară la prima vedere rodul unei ambiţii atât de caracteristice făuritorului ei sau al unor situaţii de moment ale grupului de artişti care au constituit-o. În realitate, apariţia Companiei Davila exprimă – între limitele ei – realitatea înnoitoare născută în teatrul nostru cu universalul I. L. Caragiale şi este un element constitutiv al întregii opere reformatoare a lui Alexandru Davila. Între Compania Davila şi cele două directorate ale lui Alexandru Davila (mai ales primul) la Teatrul Naţional există o trăsătură de unire, aşa cum toate aceste trei etape în activitatea organizatoric-teatrală a lui Davila reprezintă la rândul lor, laolaltă, o etapă în ansamblul operei înnoitoare a marelui om de teatru: drama *Vlaicu-Vodă,* scrierile de critică şi teorie dramatică, directoratele la Teatrul Naţional şi Compania Davila. Dar în afară de această calitate, de element de continuitate în opera lui Davila, compania sa dramatică a realizat câteva cuceriri concrete, care merită să fie subliniate: Compania Davila a promovat consecvent o artă dramatică, regizorală şi scenografică realistă; a creat un colectiv puternic, valoros şi omogen, în care a fost dezvoltat la maximum simţul ansamblului armonios şi care a născut o tradiţie sănătoasă şi rodnică pentru dezvoltarea ulterioară a teatrului românesc – prin răspândirea stilului de muncă respectiv („ca la Davila“) în parte la Teatrul Naţional, dar mai ales în Compania Bulandra; a pus la dispoziţia publicului din provincie spectacole în aceleaşi condiţii ca în capitală, în cadrul unor turnee foarte obositoare pentru colectivul companiei, dar tot atât de folositoare pentru reabi-

litarea artei dramatice. În multe colţuri ale ţării Compania Davila a demonstrat însă, mai presus de orice, că pe lângă arta oficială a vremii, dirijată de clasele conducătoare reacţionare în direcţia intereselor lor, exista posibilitatea dezvoltării unei arte dramatice consecvent realiste, cu tradiţii vechi şi sănătoase, deschizătoare de largi perspective; Compania Davila a fost prima formaţie teatrală românească independentă, organizată pe baze moderne.

Mihai VASILIU, *Alexandru Davila*, Bucureşti, 1965, p. 153–157.

MICU: Piesa *Vlaicu-Vodă* evocă un episod al luptelor seculare duse de poporul român pentru apărarea independenţei sale. Acţiunea se petrece – cum indică autorul – „pe la 1370, la Curtea de Argeş, aşadar într-un moment imediat următor întemeierii Ţării Româneşti. Despre domnitorul acelui timp, Vladislav, zis şi Vlaicu, istoria oferă date de-ajuns de sumare. Se ştie că a domnit între 1364 şi (probabil) 1374, că a întemeiat primele mânăstiri, că s-a bătut – cel dintâi în istoria ţărilor româneşti – cu turcii (1367 sau 1368), intrând, de asemenea, în conflicte armate cu Ludovic, regele Ungariei, care se voia suzeran al Munteniei, că a dus în general o politică de înţelegere cu vecinii, mai ales cu aceia de religie ortodoxă, spre a rezista astfel tendinţelor anexioniste ale statului feudal maghiar, catolic, împotrivirea faţă de propaganda catolică, folosită de agenţii papei şi ai regelui Ungariei ca mijloc de a răpi Ţării Româneşti independenţa, este ceea ce reţine Alexandru Davila din activitatea lui Vlaicu, înfăţişând-o ca expresie a patriotismului acestui domnitor.

Subiectul piesei este creaţia dramaturgului, rodul ficţiunii sale. Ipotetice, situaţiile create reflectă negreşit atmosfera epocii, starea de spirit a boierimii autohtone, spiritul ce a călăuzit acţiunea lui Vladislav. […]

Completând cu imaginaţia faptele atestate de documente istorice, scriitorul a produs o piesă axată pe un conflict acut, generator de tensiune dramatică, conflict ce se defineşte din primul act şi care evoluează crescând, absorbind toate detaliile acţiunii ce dobândeşte astfel forţă, dinamism. […]

Desfăşurarea de-ajuns de complicatei şi totuşi închegatei acţiuni a piesei pune în lumină o diversitate de personaje dintre care îndeosebi Vlaicu şi doamna Clara dobândesc contururi individuale precise. Tip al domnitorului patriot, Vlaicu devine o individualitate de neuitat prin marile lui calităţi diplomatice. Experienţa pe tărâmul diplomaţiei a creatorului său a fost din plin fructificată în piesă. Compunându-şi o mască de „fiu“ preasupus, „smerit“, Vlaicu ascultă cu prefăcută evlavie tot ce mama sa vitregă debitează emfatic, dar face numai ce vrea. [...]

Călăuzit în toate acţiunile sale de un calcul rece, sacrificând raţiunii de stat sentimentele – atât pe ale sale, cât şi pe ale celor apropiaţi –, Vlaicu duce luciditatea politică, atunci când nu se poate altfel, până la cruzime, justificarea morală a tuturor actelor sale fiind simţul de răspundere pentru destinele ţării. El împiedică realizarea iubirii curate dintre Mircea şi Anca, pentru că aşa pretind interesele superioare ale statului, încuscrindu-se cu kralul, întăreşte ortodoxia împotriva regatului feudal catolic al Ungariei, întăreşte capacitatea de apărare a Ţării Româneşti. Dragostei de ţară îi sunt subordonate toate ţelurile, toate ambiţiile lui Vlaicu. Sentimentul patriotic iradiază în întreaga conduită a voievodului; el înaripează cuvintele sale. [...]

Dacă în Vlaicu dramaturgul a creat un caracter pe care cu greu l-am putea integra într-o serie tipologică, cel puţin în cuprinsul literaturii române, doamna Clara îmbogăţeşte o galerie de figuri feminine voluntare, ca Vidra lui Hasdeu, doamna Chiajna a lui Odobescu, cărora aveau să li se adauge Ringala lui Victor Eftimiu, Vitoria Lipan a lui Sadoveanu ş.a. Asemenea acestora, eroina piesei lui Davila este o femeie energică, dârză, în stare să-şi urmărească scopurile cu perseverenţă, neintimidându-se în faţa obstacolelor. [...]

Piesa, în cuprinsul căreia se conturează personajele puternic reliefate, veridice, a cărei acţiune se desfăşoară într-un ritm dramatic susţinut, scrisă într-o limbă miezoasă, plină de prospeţime şi vigoare, cu evitarea abuzului de arhaisme,

supărătoare fiind doar anumite inversiuni nefireşti de-ajuns de dese, din păcate „ne cruţa-vor papistaşii?“, „pe vodă Laţcu-l doborâ-va-n ţara lui“, „ne purta-va“ etc., drama *Vlaicu-Vodă* se aşază printre cele mai de seamă realizări ale dramaturgiei româneşti de inspiraţie istorică.

Dumitru MICU, *Al. Davila* în *Început de secol. 1900–1916. Curente şi scriitori*, Bucureşti, Editura Minerva, 1970, p. 533–538.

MICU: Modalităţi artistice tradiţionale (nu neapărat cele încurajate de către grupările şi publicaţiile sămănătorist-poporaniste) au marcat, la începutul secolului nostru, aproape întregul peisaj al creaţiei dramatice. Asistăm, în primul rând, la un mare avânt al dramei istorice de inspiraţie autohtonă. Alături de aceasta, proliferează „feeria naţională“, teatrul cu figuraţie mitologică, drama socială, comedia de moravuri, drama psihologică.

Al. Davila (1862–1929) şi-a înscris numele în istoria literaturii graţie unei piese, *Vlaicu Vodă* (1902), mult preţuită în epocă, precum şi mai târziu, şi pe drept cuvânt, tocmai datorită faptului că, într-o bună ţinută literară, dă expresie sentimentului naţional. Evocând un episod din lupta seculară pentru apărarea independenţei de stat: rezistenţa domnitorului Vlaicu al Munteniei (sec. XIV) la acţiunea de catolicizare prin care regele Ungariei urmărea să-şi impună suzeranitatea, scrierea portretizează în eroul central un tip al domnitorului patriot, care, neputând deocamdată răpune pe duşmanii ţării prin forţa armelor, face uz de arma unei rafinate diplomaţii, a cărei modalitate este simularea obedienţei perfecte.

Dumitru MICU, *Al. Davila*, în *Scurtă istorie a literaturii române, I. De la începuturi până la primul război mondial,* Bucureşti, Editura Iriana, 1994, p. 358.

CIOPRAGA: Luptele pentru putere din cadrul feudalismului au atras atenţia în multe literaturi, dramaturgii găsind în ele situaţii tari. Conflicte violente, otrăviri şi asasinate caracterizează feudalismul englez, agitata istorie a stăruleţelor italiene, existenţa ducatelor ruseşti. Din cronicile lui Holin-

shed, Shakespeare a extras sugestii pentru o trilogie istorică având în primul plan pe monstruosul Richard al III-lea. Citabile ulterior sunt drame de tipul *Wallenstein* de Schiller, *Boris Godunov* de Puşkin, *Ryi Blas* de Victor Hugo. *Vlaicu-Vodă* de Alexandru Davila se integrează în tradiţia Asachi, Hasdeu *(Răzvan şi Vidra),* Alecsandri *(Despot-Vodă),* privirile mergând însă mai departe în trecut, momentul în care apare capodopera fiind favorabil evocărilor istorice. Jucată întâi la Teatrul Naţional din Bucureşti, la 12 februarie 1902 (zi în care autorul împlinea patruzeci de ani), drama răspundea unei necesităţi. Impresia fu excepţională. [...]

Dintr-o proiectată trilogie dramatică, *Mirciada* (care trebuia să includă piesele *Vlaicu-Vodă, Dan-Vodă, Mircea cel Bătrân),* singura piesă încheiată e *Vlaicu-Vodă*. Un act în versuri dintr-o altă dramă, *Sutaşul Troian*, tipărit târziu (în *Scena.,* an I, nr. 34–43, 1911), dezvoltă episoade din secolul al cincisprezecelea, agitat de lupte intense între Dăneşti şi Drăculeşti. Înainte de a fi o dramă istorică, *Vlaicu-Vodă* e o dramă de conştiinţă, cu un erou central complicat, ale cărui reacţii sufleteşti cuprind avansuri şi retractări prudente. Tactica priveşte aici un conflict politic-diplomatic, într-o epocă de urzeli, la un secol după întemeierea Ţării Româneşti. La Curtea de Argeş, „pe la 1370“, se duce o luptă subterană pentru acapararea puterii. Un episod similar, din istoria Moldovei, fusese schiţat de Eminescu, într-o dramă neterminată, *Bogdan Dragoş*. Istoriceşte, despre doamna Clara se cunosc extrem de puţine lucruri, distanţa în timp lăsând liberă ficţiunea. Fostă a doua soţie a lui Alexandru Basarab şi mamă a domniţei Anca, Clara, descendentă din conţii de Doboka, vrea să deţină puterea absolută. Perspicace, Vlaicu, fiu vitreg, se menţine într-o necesară defensivă. Lupta politică are şi un substrat religios, căci, susţinătoare a politicii maghiare şi maghiară ea însăşi, Clara urmăreşte aservirea Valahiei regelui Ludovic de Anjou şi intereselor catolice. Fapt istoric sigur, papa Urban al V-lea elogia zelul catolic al bigotei Clara. Lui Vlaicu, papa îi propunea la 1370 trecerea la catolicism, însă, conciliat de călugărul Nicodim de la Tismana, domnul refuză. Portretul psihologic al lui Vlaicu se

conturează în funcţie de evenimente, văzute din unghiuri multiple, într-o fină alternanţă de clar-obscur.

Dramaturgul îşi pune, evident, problema reconstituirii istorice, schiţând atmosfera epocii şi tendinţele politico-sociale caracteristice. Piesa încântă însă sub alt aspect, acela al construcţiei personajelor centrale, fizionomiile captând curiozitatea pe plan etic-psihologic. Pentru că sora şi cumnatul lui Vlaicu sunt ostatici la craiul Ludovic, domnitorul de la Argeş trebuie să acţioneze cu un tact infailibil. Iniţial, personajul titular evoluează în umbra Clarei, în aparenţă docil, reflexiv, reţinut, în fond perseverent, inflexibil, tenace. Construit pe principiul contrastului romantic, el e într-o continuă căutare a echilibrului, vizând neutralizarea influenţei antinaţionale reprezentate de Clara, secondată de baronul Kaliany (observator la Argeş din partea regelui maghiar). Conduita echivocă implică riscuri. Simulând obedienţa faţă de Clara, Vlaicu reuşeşte să elibereze pe ostatecii încredinţaţi lui Ludovic, dar succesul atrage suspiciuni, domnui fiind bănuit de trădarea intereselor ţării. De aici, coaliţia boierilor, hotărâţi să-l detroneze, şi conspiraţia împotriva doamnei Clara.

Comparată cu Vlaicu, fizionomia Clarei poartă la început semnele unei personalităţi despotice – de *lady* Macbeth, de Vidra lui Hasdeu, de Chiajna lui Odobescu. Limbajul trufaş comunică direct ambiţia politică şi orgoliul egolatru: „Eu vreau, eu poruncesc...“ rezumă un stil de conduită. „Azi, de pildă, poruncit-am, c-aşa-mi place...“ Fenomen rar în ordine feminină, Clara reprezintă un tip de posesiune. Vlaicu acţionează în tăcere, interiorizat, Clara irumpe, manifestându-se exploziv. Tiradele retorice, în timpul unei confruntări cu fiul vitreg, se dilată în *crescendo,* versul sonor cu două cezuri atingând o forţa remarcabilă. [...]

Vlaicu are imaginea clară a limitelor boierimii, reflecţiile sale demonstrând o luciditate de gânditor ultragiat: „Toţi v-aţi îndoit de mine, toţi m-aţi renegat vreodată“. Banul Miked, spătarul Dragomir, Costea Muşat sunt totuşi excepţii, cel dintâi – adresându-se Clarei – rostind un cuvânt scânteietor, elogiul datinei. De mare efect scenic, monologul nu e o apologie a formelor conservatoare, prin datină înţele-

gându-se, în spirit complex, unitatea de sentiment, ideea de continuitate istorică: „Nu se sfărâmă veacurile ce-au trecut! / Şi cu veacurile-acelea datina ni s-a făcut. / Doamnă, datina străbună e mai mult decât o lege. / Domnul ce-şi cunoaşte ţara, din chiar traiul ei culege / Obiceiuri de tot felul, trebuinţe de-orice soi, / Năzuinţe, doruri, vise, ure, patime, nevoi.

Constantin CIOPRAGA, *Literaturi române între 1900 şi 1918*, Iaşi, Editura Junimea, 1970, p.603–607.

Prin *Vlaicu-Vodă*, locul pe scena teatrului românesc, dominat până atunci de starurile supradimensionale ale unor eroi de tip romantic, ale unor mari neînţeleşi în acţiunile lor de o îndrăzneală şi o grandoare sfidând realitatea, îl ia omul de stat: omul pentru care binele ţării este mai presus de fericirea lui personală şi de orgoliul propriu; omul care îşi chibzuieşte toate acţiunile cu luciditate şi le pregăteşte cu răbdare până în cele mai mici amănunte; omul care rabdă îndelung toate umilinţele, până la a fi dispreţuit şi a ajunge în conflict cu cei mai credincioşi boieri ai săi, iubindu-şi ţara ca şi el, dar nevăzând atât de departe; omul care jertfeşte fericirea în iubire a nepotului şi a sorei lui, în numele raţiunii de stat. Pentru a sublinia mai bine realismul lui Vlaicu şi în acelaşi timp despărţirea lui, ca autor, de drama romantică, Davila îl aşază pe domn în antiteză cu Mircea, singurul român care nu îl înţelege până la sfârşit, deşi ar fi trebuit să-i fie cel mai aproape, prin acelaşi sânge al Basarabilor, care trebuia să vorbească şi în el. Antiteza este cu atât mai dramatică, cu cât acest tânăr focos, care ajunge să renunţe la tronul Moldovei şi să încerce uciderea unchiului său, nu e altul decât cel ce va fi Mircea cel Bătrân, domnul care a continuat şi a dus spre împlinire viziunea politică atribuită aici de Davila lui Vlaicu.

În felul acesta, Davila a închegat construcţia unei drame de o mare intensitate de viaţă scenică. Conflictul e complex şi crâncen. Domnul e singur, în realismul politicii lui de stat bizuindu-se cu desăvârşire pe forţa perenă a „datinei“ şi pe unicul credincios la modul absolut, Grue, simbolizând poporul şi virtuţile lui de înţelepciune, statornicie şi tărie. Spri-

jinit pe această forţă imensă, inflexibilă în sobrietatea ei, Vlaicu acţionează învăţând de la omul din popor să tacă, să rabde, să aştepte momentul prielnic. [...]

Construcţia primei drame a ciclului – singura finisată – e monolitică. Personajul care umple scena de la început până la sfârşit, uriaş, este Vlaicu. Asupra lui se concentrează atenţia autorului, preocupat nu numai să-l nuanţeze caracterologic, dar şi să-l proiecteze pe fundalul istoriei cu cât mai multe valori de simbol.

Vlaicu, astfel, în drama lui Davila, nu e numai un prilej de evocare a trecutului, dar şi un stimulent patetic pentru meditaţii asupra prezentului şi viitorului ţării.

Davila a evitat recuzita ieftină a dramei romantice: deghizările provocatoare de confuzii funeste între personaje, cupele cu otravă, frecvenţa monologului. Deşi acţiunea se desfăşoară mai mult noaptea, nu e nimic tenebros în atmosferă. Totul are claritatea raţiunii ferme a personajului central.

Un vers sonor şi plin, fără a fi retoric; un lexic robust, presărat cu „neaoşismele“ atât de dragi lui Davila, în toate scrierile lui româneşti, de astă dată fără exagerare; excursuri calde despre datină, despre popor, despre datoria omului politic de-a-şi înfrânge sentimentele întregesc fericit tehnica teatrală excepţională a acestei capodopere.

Ovidiu PAPADIMA, *Alexandru Davila, „Vlaicu-Vodă“*, în *Istoria teatrului în România*, vol. II, Editura Academiei, 1971, p. 200–203.

POPA: *Vlaicu-Vodă* ar avea întrucâtva soarta *Cântării României:* au existat şi vor mai exista desigur istorici literari care se vor ocupa de paternitatea dramei, şi vor mai fi unii care se vor strădui să afle cât îi aparţine lui Alexandru Odobescu şi care este aportul lui Alexandru Davila, dacă drama era mai bine să fi fost numită *Doamna Clara* după Odobescu, sau *Vlaicu-Vodă* după Davila. Dar aceste lucruri ne preocupă prea puţin; ne interesează în schimb faptul că piesa există ca un moment al literaturii dramatice româneşti.

Privită în sine, piesa are puţine cusururi; privită într-o raportare istorică, ea are unele – dacă se ţine seama de un

plan universal – ce pot fi însă lesne convertite în calităţi pentru existenţa naţională a literaturii. Piesa a fost jucată pentru prima dată la 12 februarie 1902 pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti, unde desigur că au venit spectatori purtând fracuri şi jobene, pantofi de lac şi un anumit tip de rochii lungi; această dramă apare după ultimele producţii ale unor Ibsen şi Strindberg, şi cam în aceeaşi vreme cu piesele de apogeu ale unor Hauptmann, Maeterlinck, Shaw sau Cehov. Ea are prin urmare neajunsul de a fi apărut cu trei sau patru veacuri mai târziu decât trebuia şi suntem obligaţi să recunoaştem că întârzierea e totuşi relativ mare. Să nu ne mire deci că piesa lui Davila prezintă un caracter limitat într-o epocă de modernizare generală a lumii şi de refuz sau de subminare parodică a teatrului istoric; dar nu ne putem împiedica să ne pară rău totuşi că problemele de care se ocupă dramaturgul sunt acum în aparenţă probleme strict naţionale, mai ales că aceleaşi probleme ar fi fost în vremea unor Calderon, Corneille sau Shakespeare definitorii pentru întreaga umanitate şi chiar pentru univers. [...]

Piesa uzează de versuri tradiţionale, rimele definind convenţionalitatea academică, chiar dacă versul şchioapătă uneori. Este corect întrebuinţată şi tehnica de constituire a replicilor mai multor personaje într-un singur vers. Nu lipsesc, evident, tiradele atât de iubite de romantici; Davila are însă grijă ca ele să nu fie prea lungi pentru a deveni ridicole. Tirada lui nu presupune în genere un mare efort pentru rostire şi nici prea multe sentimente profunde pe care de altfel procedeul, ca poză prin limbaj, le-ar discredita. Trebuie precizat, în definitiv, că prin tehnica dramatică, Davila este un epigon academist într-o vreme când teatrul foloseşte din ce în ce mai hotărât multiple mijloace pentru propria deconvenţionalizare.

Puţin apreciată la început, destul de unilateral acceptată mai târziu, piesa lui Davila poate fi considerată deci o comedie dramatică în maniera celor scrise de Calderon sau Lope de Vega. Altfel, *Vlaicu-Vodă* are pentru momentul apariţiei un caracter simbolic, reactulizând problema resurecţiei naţionale. Dacă ne amintim că în aceeaşi vreme îşi publica

Goga cele mai importante poeme, şi că Sadoveanu tipărea *Şoimii,* putem înţelege mai bine funcţia piesei lui Davila. Vrem sa afirmăm că, pentru contemporani, Davila reprezintă în cadrul muntenesc ceea ce este Goga pentru Transilvania şi Sadoveanu pentru Moldova.

Mircea POPA, *Postfaţă* la Alexandru Davila, *Vlaicu-Vodă*, Bucureşti, Editura Minerva, 1978, colecţia „Arcade", p.187, 200–201.

PIRU: Lui Alexandru Davila (1862–1929), care publică în *Sămanătorul* balada *Strămoşii,* i se datoreşte cea mai bună dramă istorică românească, *Vlaicu-Vodă* (1902). Acţiunea se petrece în al şaselea an al domniei lui Vlaicu, fiul lui Nicolae Alexandru Basarab, în 1370, la Curtea de Argeş. Doamna Clara, mama vitregă a lui Vlaicu, nobilă marchiză catolică, obţinând rolul de regentă, urmăreşte să aservească interesele statului român regatului maghiar. Ea aduce la curte pe baronul Kaliany, reprezentant al regelui ungur Ludovic, şi încearcă să obţină consimţământul lui Vlaicu de a înfiinţa un episcopat catolic la Severin. Pentru a câştiga timp, Vlaicu lasă pe doamna Clara să creadă că acceptă înfiinţarea episcopatului catolic şi-şi salvează astfel sora şi cumnatul zălogiţi regelui Ludovic. Apoi, când ostatecii sunt aduşi în ţară, îşi schimbă brusc atitudinea, dându-şi opoziţia pe faţă. Boierii trec de partea sa şi doamna Clara se decide să-l suprime, dar Vlaicu e prevenit de nepotul său Mircea şi apărat de omul său de încredere Rumân Grue. Doamna Clara e închisă la Snagov şi Mircea speră să obţină de la Vlaicu mâna sorei sale, fiica doamnei Clara, Anca. Însă Vlaicu a promis pe Anca ţarului sârb Simion Stariţ. Crezându-se trădat, Mircea vrea să înjunghie pe Vlaicu, dar lovitura o primeşte Rumân Grue. Vodă vrea să dea ucigaşului o pedeapsă umilitoare, Mircea cere o moarte vrednică de chinurile lui sufleteşti. După ce într-un discurs patetic îi arată micimea acestor chinuri faţă de suferinţele ţării şi ale domnitorului ei, Vlaicu îl iartă şi-l numeşte în locul lui Rumân Grue. Voievodul nu e numai un prinţ machiavelic, disimulat şi abil, dar şi un patriot ardent, gata oricând el însuşi de sacrificiu în numele

intereselor ţării. Versul trohaic de 16 silabe (metrul *Scrisorilor* lui Eminescu) are o curgere naturală, impecabilă:

Chinuri!... Dar priveşte sânul bietei noastre de moşii,
Numără, de poţi, pe dânsul urmele de vrăjmăşii...
Iată chinurile noastre, şi cu ele, doruri, vise,
Pe moşia strămoşească-n lung şi-n lat cu sânge scrise!

Alexandru PIRU, *Istoria literaturii române de la început până la azi*, Bucureşti, Editura Univers, 1981, p. 222–223.

NEGOIŢESCU: Originalitatea lui Al. Davila constă în faptul că, anti-romantic, el nu a conceput o dramă de personalităţi, de confruntări în principal individual-umane, ci de situaţii politice; la precursorii lui, situaţiile politice alcătuiau doar fundalul. Conflictul dintre tânărul voievod şi mama lui vitregă, doamna Clara, mai mult decât pe tema puterii în sine, se dezvoltă din scopurile pe care le vizează puterea: Doamna vrea să asigure influenţa regelui Ungariei asupra principatului valah, spre a catoliciza pe români sau invers, iar principele luptă pentru independenţă în cadrul tradiţiei ortodoxe. O luptă care se manifestă mai mult prin disimulări reciproce şi nu conduce pe protagonişti la tragedie. La rândul lor, boierii, adesea mistificaţi de disimularea „diplomatică" a voievodului, oscilează mereu, când de partea, când contra domnului, care şi el e mereu dispus să-şi ierte adversarii, să şi-i câştige ca aliaţi.

Ion NEGOIŢESCU, *Istoria literaturii române*, volumul I (1800–l945), Bucureşti, Editura Minerva, 1991, p. 144.

Sumar

Tabel cronologic
7

VLAICU-VODĂ
13

Addenda
Balada strămoşilor
201

Referinţe istorico-literare
203

În atenţia librarilor şi vânzătorilor cu amănuntul:

Contravaloarea timbrului literar se depune în contul Uniunii Scriitorilor din România nr. 2511.1-171.1/ROL, deschis la B.C.R., Filiala sector 1, Bucureşti